

Republika Crna Gora
MINISTARSTVO PROSVJETE I NAUKE

**EKSPERIMENTALNI PLAN I PROGRAM
OSNOVNE ŠKOLE
(I, II i III razred)**

2

Podgorica, 1998.

YU Z-1(1,98)2

Eksperimentalni plan i program osnovne škole (I, II, III razred) /
Republika Crna Gora Ministerstvo Prosvjete i Nauke. [Red.: Vladislav
Vuković ...]. - Podgorica : Min. Prosvjete i Nauke, 1998. - 149 S. : Tab.
Einheitssacht.: Lehrplan <Crna Gora> / Allgemein / 1998
Für die Klassen 1. - 3. der Grundschule

2000/3254

Georg-Eckert-Institut BS78

1 187 051 6

Tju 83

Republika Crna Gora
MINISTARSTVO PROSVJETE I NAUKE

**EKSPERIMENTALNI PLAN I PROGRAM
OSNOVNE ŠKOLE
(I, II i III razred)**

2

PS 76

Podgorica, 1998.

Izdavač: MINISTARSTVO PROSVJETE I NAUKE
Odjeljenje za razvoj i programiranje

Urednik: Rajko Bogojević

Redakcija: Vladislav Vuković, Ostoja Ostojić, Miodrag Brajković, Rajko Bogojević

Lektori: Radoje Jovović
Dr Petar Đuravčaj

Tiraž: 300

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-

2000/3254

YU
2-1
(1998) 2

Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore Rješenjem broj 01-4966 od 27. 08. 1998. godine odobrilo je primjenu Eksperimentalnog plana i programa osnovne škole počev od školske 1998/99 godine.

SADRŽAJ

I UVOD	5
II EKSPERIMENTALNI PLAN I PROGRAM	7
III NASTAVNI PROGRAMI	9
Srpski jezik i književnost	11
Albanski jezik i književnost	32
Engleski jezik.....	70
Matematika	73
Priroda i društvo.....	83
Muzička kultura.....	110
Likovna kultura	114
Fizičko vaspitanje.....	125
IV SASTAV KOMISIJA	148
1. Centralna komisija	148
2. Stručne komisije	148

U V O D

Reforma obrazovanja se odvija u gotovo svim zemljama svijeta. Krupne promjene koje su se dogodile i koje se događaju u nauci, umjetnosti i svim sferama društveno-ekonomskog života utiču na promjene u obrazovnom sistemu koji se mora mijenjati i prilagođavati zahtjevima vremena. U moderno doba neka znanja brzo zastarijevaju, a nova još brže nastaju. Pravo znanje je ono koje čini temelj za nova znanja. Dobra škola mora dati solidnu osnovu za buduće učenje i pripremu za život.

Reforma osnovne škole u Crnoj Gori prati sva evropska i svjetska iskustva, uz puno poštovanje tradicije, nacionalnih vrijednosti i društveno-ekonomskih mogućnosti.

Nakon dvogodišnjeg rada ekspertski tim, koji su formirala ministarstva prosvjete Crne Gore i Srbije, u studiji „Naša osnovna škola budućnosti”, ocjenjuje da je bazično obrazovanje nezamjenjivi „pasoš za život” koji ljudima omogućava da omogući da izaberu šta će raditi, da nastave da uče i učestvuju u izgradnji zajedničke budućnosti. Zato škola mora kadrovski, organizaciono i materijalno da bude na nivou toga vrlo odgovornog zadatka.

Osnovna polazišta u pripremi eksperimentalnog nastavnog plana i programa osnovne škole u Crnoj Gori su:

- a) Sistemske promjene,
- b) Konceptija osnovne škole,
- c) Obrazovanje i usavršavanje nastavnika .

Prosvjetni savjet Crne Gore je prihvatio model osnovne škole 3+3+2, uz naglašenu potrebu da se što prije stvore uslovi za realizaciju evropskog modela osnovne škole 3+3+3.

Suštinske promjene pruža nova konceptija osnovne škole. Tradicionalni model osnovne škole 4+4 (četiri razreda razredne nastave i četiri predmetne nastave) nije primjeren karakteristikama razvoja učenika na ovom uzrastu. U većini razvijenih zemalja svijeta prihvaćen je model 3+3+3 u kome se u prvom ciklusu izvodi strogo razredna nastava, u drugom integrisana nastavna područja i trećem strogo predmetna nastava.

Takva konceptija utiče na strukturu nastavnih planova i programa. Najveće promjene nastaju u drugom ciklusu koji od IV do VI razreda, kroz nastavne oblasti Priroda i Društvo, obuhvataju širi kompleks prirodnih i društvenih nauka. U ovom ciklusu se pojavljuje fakultativna nastava od IV razreda, a izborna od VI razreda.

U III razredu osnovne škole izučavaće se prvi strani jezik.

Informatika kao redovni nastavni predmet će se frontalno izučavati u VIII razredu.

Ključni činilac svih promjena u obrazovanju je nastavnik. Ministri prosvjete evropskih zemalja su, na svom 45. zasjedanju, održanom u Ženevi 1996. godine, raspravljali o ulozi nastavnika, njihovom obrazovanju i stalnom stručnom usavršavanju za rad u savremenoj školi. Usvojili su posebnu deklaraciju o nastavniku i njegovim zadacima u svijetu koji se mijenja. Nova koncepcija osnovne škole traži promjene na fakultetima u cilju boljeg pedagoškog osposobljavanja nastavnika, kao i kreiranje stabilnog sistema stručnog usavršavanja prosvjetnih radnika koji su presudni faktor za uspjeh svake reforme i njen permanentni tok. Stalne promjene u školi su uslov da škola ne zaostane za društvenim i tehnološkim progresom.

Za kvalitetno praćenje i vrednovanje eksperimentalnog nastavnog plana i programa neophodno je obezbijediti instrumente i protokole koji će obezbijediti pouzdana rješenja u stručno-pedagoškoj artikulaciji eksperimentalnih nastavnih planova i programa.

Pri izradi nastavnih planova i programa za sve nastavne oblasti i nastavne predmete maksimalno su ispoštovana mišljenja učitelja i nastavnika pojedinih nastavnih disciplina.

Osnovna strategijska polazišta za utvrđivanje novih nastavnih planova i programa u eksperimentalnoj osnovnoj školi su:

- a) Informatičko obrazovanje (na korisničkom nivou).
- b) Kvalitetno izučavanje stranih jezika.
- c) Obrazovanje za kvalitet proizvoda i usluga.
- d) Ekološko vaspitanje učenika.

Od početka školske 1998/99. godine primjenjuje se inovirani nastavni plan i program za osnovnu školu u Crnoj Gori, a eksperimentalni nastavni plan i program samo u devet osnovnih škola u I razredu.

EKSPERIMENTALNI NASTAVNI PLAN OSNOVNE ŠKOLE

Red. br.	Vaspitno-obrazovna područja i predmeti	Fond časova po predmetima i razredima								SVEGA
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
1.	Srpski jezik	4	4	5	5	5	4	4	4	35
	Albanski jezik	4	4	5	5	5	4	4	4	35
2.	Srpski jezik kao nematernji	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(16)
	Albanski jezik kao nematernji	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(16)
3.	Prvi strani jezik			2	2	2	2	3	3	14
4.	Drugi strani jezik					2	2	2	2	8
5.	Matematika	4	4	4	4	4	4	4	4	32
6.	Priroda i društvo	2	2	2						6
7.	Muzička kultura	1	1	1	1	1	1	1	1	8
8.	Likovna kultura	1	1	1	1	1	1	1	1	8
9.	Fizičko vaspitanje	3	3	3	3	3	3	2	2	22
10.	Priroda				2	2	2			6
11.	Društvo				2	2	2			6
12.	Geografija							2	2	4
13.	Istorija							2	2	4
14.	Biologija							2	2	4
15.	Fizika						2	2	2	6
16.	Hemija							2	2	4
17.	Informatika								2	2
	Ukupno:	15	15	18	20	22	23	27	29	169
	Izborna nastava						2(1)	2(1)	2(1)	3-6
	Fakultativna nastava				2	2	2	2	2	10
<p>* Informatika kao izborna nastava u školama gdje za to postoje uslovi može da se organizuje i ranije</p> <p>* Detaljnija razrada blokova izborne i fakultativne nastave biće posebno razradena</p>										

III NASTAVNI PROGRAMI

SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi nastave su:

- da obrazuje i osposobljava učenike za usvajanje jezičke kulture i umjetnosti riječi,
- da jezičkim i umjetničkim obrazovanjem i vaspitanjem izgrađuje svestranu, samostalnu stvaralačku ličnost razvijenih sposobnosti izražavanja, sposobnu da doživljava umjetnička djela,
- da obrazuje i vaspitava učenike da se trajno interesuju i bave jezikom i umjetnošću.

Zadaci su nastave:

- da učenike osposobi za govornu komunikaciju na standardnom srpskom književnom jeziku i da kod njih razvija osjećaj za jezik,
- da usvoje glasovni sastav, pravilan izgovor glasova, glasovnih skupova, riječi i rečenica,
- da se služi sa oba pisma,
- da izučavanjem gramatike osposobi učenike za upoznavanje sa osnovnim zakonitostima našeg jezika,
- da obogaćuje i razvija rječnik, jezički i stilski izraz učenika, da ih podstiče na individualan rad, na razvijanje jezičkog i umjetničkog stvaranja i interpretaciju umjetničkih djela,
- da učenike upućuje i podstiče na aktivno učešće u društvenom životu, da razvija humane odnose među ljudima, da podiže kulturni i izražajni nivo učenika i da kod njih razvija ljubav prema radu.

I RAZRED
(4 časa nedjeljno - 140 časova godišnje)

Početno čitanje i pisanje	75 časova
Književnost	28 časova
a) Školska lektira	22 časova
b) Domaća lektira	6 časova
Jezik	15 časova
Usmeno i pismeno izražavanje	22 časova (12+10)

Početno čitanje i pisanje

Nastava se izvodi kroz dva perioda:

1. pripreme za čitanje i pisanje,
2. učenje čitanja i pisanja.

Pripremni period ima cilj da:

- se upoznaju sposobnosti učenika za komuniciranje, eventualne govore nedostataka,
- osposobljava učenike da posmatraju, zapažaju i opisuju okolinu,
- da se slobodno izražavaju punim rečenicama - da podstiče razvoj govora, mašte, interesovanja za razgovor o događajima i doživljajima iz učeničke sredine (porodica, škola, sadržaj, slikovnica i knjiga za djecu, pozorišnih predstava, crtanih i dijafilmova),
- da steknu osnovne pojmove o rečenici, o riječi, o glasu,
- da učenici raspoložu izvjesnom količinom predstava i pojmova.

Naročito pažnju treba posvetiti vježbama u razvijanju motorike (vježbe, pokreta ruke, šake, pristiju i njihova koordinacija), vježbama disanja kao pripremi za čitanje.

Sve ove radnje treba vršiti postepeno i primjereno mogućnostima učenika i njihovom predznanju. Uvođenje u književni jezik treba vršiti strpljivo i postupno. Prijelaz za čitanje i pisanje vrši se kada učenici savladaju artikulaciju i uvježbaju pokretljivost ruke za pisanje. Prije prelaska na nastavu početnog čitanja i pisanja potrebno je utvrditi predznanje učenika azbučnih slova (a po mogućnosti i stručno metodsko ispitivanje fonda riječi sa kojim djeca raspoložu).

NASTAVA POČETNOG ČITANJA I PISANJA

Uvod u početno čitanje je čitanje riječi, rečenica i kraćih tekstova. Da bi savladali tehniku čitanja učenike navikavati da iščitavaju i čitaju sa razumijevanjem. Pritom treba voditi računa o individualnim sposobnostima učenika.

Početno čitanje se savlađuje postepeno.

Čitanje prirodnom jačinom glasa, normalnim tempom, pravilno izgovarajući riječ. Pravilno čitanje u vezi sa interpunkcijom i pravopisnim znacima.

Period početnog čitanja i pisanja završava se obradom gradiva u bukvaru.

Osim bukvara treba se služiti slovaricom, slikovnicom, dječijim listovima. Treba stalno obraćati pažnju na to da učenici čitaju sa razumijevanjem, da shvate značenje svake riječi, rečenice i pasusa koje čitaju. Učenici treba da uče napamet i interpretiraju odabrane tekstove.

Sve ovo proširuje sa uvođenjem vježbi pismenog izražavanja.

Uz savlađivanje pisanja treba izvoditi lakše pismene vježbe: prepisivanje, diktat, dopunjavanje, proširivanje rečenica slikom i riječima: sastavljanje i zapisivanje rečenica.

Književnost

Školska lektira

1. Cvrčak i mravi - basna
2. Dva druga - Lav Tolstoj
3. Bakino pismo sa sela - Dušan Đurišić
4. Neposlušni mali miš - Dositej Obradović
5. Golub i pčela - narodna priča
6. Šumska ljuljaška - Desanka Maksimović
7. Majka Jovu u ruži rodila - narodna lirska pjesma
8. Smeha deci - Dragan Lukić
9. Ala je lep ovaj svet - Jovan Jovanović Zmaj
10. Zdravica - Dušan Radović
11. O dalekoj kolibi - Stevan Raičković

Domaća lektira

1. Pjesma za decu i o deci - Jovan Jovanović Zmaj
2. Izbor pjesama i priča - Branko Ćopić
3. Izbor iz usmene književnosti
(pojalice, razbrojalice, brzalice, uspavanke, šaljive pjesme i priče)

Je z i k

Gramatika

Uočavanje broja glasova u riječima i njihovo mjesto na početku, u sredini i na kraju riječi kao i uočavanje riječi u rečenici.

Rečenica, riječ, glas (slovo) - razlikovanje bez definicija. Razlikovanje imena ljudskih bića, životinja, predmeta - imenica.

Riječi za imenovanje osobine bića i predmeta (boja, oblik, veličina).

Stvaranje rečenica na osnovu zadanih riječi.

Dopunjavanje riječi sa izostavljenim slovima.

Imenovanje poznatih bića i predmeta, prepoznavanje njihovih imena na tekstu.

Pravopis

Veliko slovo na početku rečenice. Tačka na kraju rečenice.

Pisanje velikim početnim slovima imena: lica, gradova, sela, planina, rijeka i svoje škole.

Uočavanje mjesta i funkcije upitnika i uzvičnika u rečenici.

Usmeno i pismeno izražavanje

Usmeno izražavanje (oko 13 časova)

PRIPOVIJEDANJE (pričavanje)

Razgovaranje o doživljenom u kući, na ulici, u vrtiću...

Pričavanje slušanog i gledanog.

Pričanje o doživljenom i viđenom.

ORTOEPSKE VJEŽBE

Izgovor glasova, slogova i riječi. Izgovaranje grupa riječi.

Jezičke igre. Kazivanje brojčica i zagonetki.

O P I S I V A N J E

Opisivanje igračke. Opisivanje životinje.

Pismeno izražavanje (oko 12 časova)

Prepisivanje (radi uvježbavanja lijepog pisanja)

Prepisivanje slova, riječi i rečenica. Prepisivanje kraćih cjelina. Prepisivanje s pisanog na pisani tekst. Prepisivanje sa štampanog na pisani tekst. Prepisivanje

sa dopunjavanjem izostavljenih slogova, riječi. Prepisivanje uz zamjenu crteža riječima. Izdvajanje i prepisivanje rečenica o pojedinim predmetima, licima. Izdvajanje i prepisivanje riječi prema zajedničkim svojstvima...

D i k t a t

Diktat za uvježbavanje početnog pisanja. Samodiktat - pisanje teksta naučenog napamet. Kontrolni diktat. Diktat za uvježbavanje.

PREPRIČAVANJE

Prepričavanje slušanog, gledanog i pročitano (uz pomoć pitanja, uz pomoć slika).

OPISIVANJE

Opisivanje predmeta uz pomoć pitanja.

Opisivanje slika uz pomoć pitanja i datih riječi.

SASTAVI S PRAKTIČNOM NAMJENOM

Kolektivno pisanje čestitke.

II RAZRED
(4 časa nedjeljno - 140 godišnje)

Književnost	82 časova
a) Školska lektira	72 časova
b) Domaća lektira	10 časova
Jezik	28 časova
Usmeno i pismeno izražavanje	30 časova (14+16)

Književnost

Školska lektira

1. U gostima - Desanka Maksimović
2. Jabuka - Dragan Lukić
3. Lija i ždral - narodna basna
4. Tri leptira - narodna priča
5. Gavran i lisica - narodna basna
6. Radoznalo vrapče - Brana Crnčević
7. Ljetnje jutro (odlomak) - Petar Kočić
8. Dječak lažljivac - Ezop
9. Sedam prutova - narodna pripovijetka
10. Ja ne volim da sam sam - Dragan Radulović
11. Bakina priča - Stanko Rakita
12. Muzika - Aleksandar Popović
13. Moja kći - Dobrica Erić
14. Priča o nezahvalnom mišu - Dušan Radović

Domaća lektira

1. Bajka o ribaru i ribici - Aleksandar Puškin
2. Bajke (izbor) - Hans Kristijan Andersen
3. Izbor iz usmene književnosti
(lirske narodne pjesme, basne, zagonetke, poslovice)
4. Izbor poezije - Dušan Radović

Čitanje i obrada teksta. - Čitanje prirodnom jačinom glasa i normalnim tempom. Vježbe u pravilnom disanju pri čitanju. Pravilan izgovor glasova i riječi. Pravilno čitanje rečenice sa interpunkcijskim znacima: tačka, upitnik, uzvičnik, dvije tačke i zarez. Čitanje dijaloga i tekstova po ulogama, učenje kraćih pjesama napamet i recitovanje.

Čitanje određenih tekstova sa ciljem da se učenici pripremaju za čitanje naglas, prepričavanje teksta, odgovore na pitanja i da, po mogućnosti, ilustruju tekst. Čitanje nepoznatog teksta sa zadatkom da uoče tok događaja, da zapaze likove i prepričaju tekst. U drugom polugodištu, poslije obrade drugog pisma (latinice), čitaju se tekstovi na oba pisma. Pored čitanke, koristiti tekstove iz dječje štampe i literature za djecu.

Na navedenim književnim djelima usvajaju se ovi pojmovi: proza, fabula, redosljed događaja, dijalog, glavni i sporedni likovi, poruka u basni.

J e z i k

Gramatika

Uočavanje rečenica na tekstu i razumijevanje njihovih značenja. Obilježja njena u govoru (intonacija i pauza); u pisanju (veliko slovo, znaci interpunkcije). Obavještajne, upitne i uzvične rečenice; njihov potvrđan i odričan oblik, Uočavanje glavnih članova rečenice: subjekatski i predikatski dio. Prepoznavanje vršioaca radnje (subjekat) i riječi koje ga određuju.

Prepoznavanje radnje (predikat) i riječi koje ga određuju (vrijeme, mjesto, način vršenja radnje).

Riječi koje označavaju kakvo je nešto, čije je i od čega je - pridjevi.

Riječi koje označavaju radnju - glagoli.

Dopunjavanje rečenice izostavljenim glagolom.

Uočavanje imenica, pridjeva i glagola u tekstu.

Razlikovanje roda i broja imenica i pridjeva. Slog i glas: glas koji se u slogu izgovorno ističe - samoglasnik; glasovi koji se oko njega grupišu - suglasnici; glas r.

Pravopis

Pisanje velikim slovima imena lica, gradova, sela, planina, rijeka (ponavljanje iz prvog razreda), imena brda, polja, potoka, jezera, mora, škola; imena praznika (Nova godina, Dan žena, Prvi maj). Imenovanje geografskih objekata u zavičaju i pisanje njihovih imena. (Prepisivanje tekstova u kojima su ove vlastite imenice napisane malim početnim slovom sa zadatkom da ih učenici pravilno napišu).

Znaci interpunkcije na završetku rečenice: tačka, upitnik i uzvičnik.

Upotreba dvije tačke i zareza u nabranjanju. Dodavanje rečeničnih znakova u tekstu gdje su izostavljeni.

Pisanje riječice **li** (da li) u upitnim rečenicama i riječice **ne** uz glagole.

Podjela riječi na slogove i prenošenje riječi u novi red.

U drugom polugodištu naučiti latinicu - pisanje i čitanje.

USMENO I PISMENO IZRAŽAVANJE

Usmeno izražavanje (oko 20 časova)

PRIPOVIJEDANJE (prepričavanje i pričanje)

Razgovaranje o igrama, o doživljajima u školi, kući , na ulici...

Prepričavanje slušanog, gledanog i pročitnog (uz pomoć pitanja, na osnovu niza slika),

Pričanje o igrama. Pričanje o zanimljivim doživljajima i događajima.

O P I S I V A N J E

Opisivanje predmeta. Opisivanje životinja.

ORTOEPSKE VJEŽBE

Izgovor riječi, grupa riječi i rečenica. Kazivanje stihova. Kazivanje pitalica i zagonetki...

Pismeno izražavanje (oko 16 časova)

PREPISIVANJE (radi uvježbavanja lijepog pisanja i usavršavanja rukupisa)

Prepisivanje uz pomoć slika i riječi. Prepisivanje rečenica o pojedinim licima. Prepisivanje uz proširivanje rečenica. Izdvajanje i prepisivanje najznačajnih rečenica iz teksta. Prepisivanje i sređivanje teksta sa pogrešnim rasporedom sadržaja. Prepisivanje kraćih djelova teksta po slobodnom izboru. Prepisivanje teksta uz dopunjavanje određenih djelova. Prepisivanje teksta uz zamjenu pisma...

D i k t a t (samodiktat; kontrolni diktat; diktat sa ispravljanjem grešaka; diktat za uvježbavanje).

PRIPOVIJEDANJE (prepričavanje i pričanje)

Prepričavanje slušanog , gledanog i pročitnog (uz pomoć pitanja. Prepričavanje uz pomoć slikovnog plana).

O P I S I V A N J E

Opisivanje predmeta uz pomoć pitanja. Opisivanje predmeta uz pomoć datih riječi. Opisivanje predmeta na osnovu zajednički urađenog plana. Opisivanje bića na osnovu pitanja. Opisivanje slike i niza slika.

SASTAVI S PRAKTIČNOM NAMJENOM

Kolektivno sastavljanje razglednice.

III RAZRED
(5 časova nedjeljno - 175 godišnje)

Književnost	80 časova
a) Školska lektira	70 časova
b) Domaća lektira	10 časova
Pozorišna i filmska umjetnost	5 časova
Jezik	45 časova
Usmeno i pismeno izražavanje	45 časova

Književnost

Školska lektira

1. Magarac u lavljoj koži - Dositej Obradović
2. Vuk i jagnje - narodna basna
3. Čardak ni na nebu ni na zemlji - narodna bajka
4. Dječak s praznom saksijom - korejska narodna bajka
5. Kornjača i zec - basna
6. U lovu - Ivan Turgenjev
7. Septembar - Dušan Kostić
8. Vožnja - Desanka Maksimović
9. Ribarčeta san - Branko Radičević
10. Vrapčić - Maksim Gorki
11. Sve, sve, ali zanat - narodna pripovijetka
12. Majčin dar - Ela Peroci
13. Zrno pijeska - Vidos Podgorac
14. Ledena gora - Ahmet Hromadžić
15. Moj dečak - Branko V. Radičević
16. Bajka o belom konju - Stevan Raičković
17. Daj mi krila jedan krug- Vladimir Andrić
18. Moje selo - Dobrica Erić
19. Izvor - Dragoljub Jeknić
20. Luckasta pjesma - Federiko Garsija Lorka
21. Knjegina na zrnu graška - Hans Kristijan Andersen

Domaća lektira

1. Izbor iz poezije za djecu - Desanka Maksimović
2. Izbor pjesama za djecu - Dušan Đurišić
3. Bajke i basne raznih naroda (izbor)
4. Zvezdane balade - Mira Alečković
5. Doživljaji mačka Toše - Branko Ćopić

Čitanje i obrada teksta. Čitanje prirodnim glasom i normalnim tempom. Pravilno čitanje rečenica sa interpunkcijskim znacima: tačka, upitnik, uzvičnik, zarez, dvije tačke, tačka i zarez. Čitanje dijaloga i čitanje po ulogama; učenje kraćih pjesama napamet i recitovanje (uz korišćenje kasetofona).

Njegovati čitanje u oba vida: da učenici u tekstu pronađu odgovor na postavljena pitanja i da se samostalno pripreme za razgovor o tekstu i da prepričaju sadržaj i sl.

Uz obradu dijela školske i domaće lektire usvojiti pojmove: pjesnička slika, ritam, rima; govor likova i pišćev govor; razlikovanje bajke i basne, likova bajke i basne, odnos među likovima.

Pozorišna i filmska umjetnost

Zapažanje razlika između animiranog (crtanog i lutkarskog) i igranog filma. Zapažanja učenika o postupcima likova filma.

Razumijevanje toka radnje i sadržine jednostavnih dramskih djela za djecu (igrokaza).

Pozorište i pozornica.

J e z i k

Gramatika

Prosta rečenica - pojam rečenice; Glavni djelovi rečenice: subjekat i predikat (od jedne ili više riječi); uočavanje odredbi i dopuna imenici i glagolu. Proširena rečenica (pojam i prepoznavanje).

Imenice: zajedničke i vlastite; rod i broj. Zapažanje deminutiva i augmentativa; uočavanje imenica istog oblika koje mogu imati više značenja.

Pridjevi: opisni, prisvojni i gradivni.

Pisanje prisvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imenica sufiksima ov, ev, in. čki, čki.

Glagoli: radnja, stanje i zbivanje, uočavanje vremena vršenja radnje (prošlost, sadašnjost, budućnost).

Pravopis

Pisanje velikim početnim slovom imena: lica, gradova, sela, planina, brda, polja, rijeka, jezera, mora, škola (ponavljanje). Pisanje imena od dvije riječi. Pisanje imena: zemalja, naroda, ljudi prema mjestu stanovanja, ustanova, knjiga, novina, časopisa, ulica i praznika.

Pisanje suglasnika **i** između **i** i **o** u najčešće upotrebljanim riječima (u glagolima i imenicama).

Rastavljanje riječi na kraju reda.

Upravni govor (prva varijanta).

Pisanje skraćenica koje se češće upotrebljavaju: SRJ, VJ, npr. sl., i td.

Dvije tačke i zarez (ponavljanje i proširivanje).

Pisanje datuma.

USMENO I PISMENO IZRAŽAVANJE

Usmeno i pismeno izražavanje (oko 20 časova)

PRIPOVIJEDANJE (prepričavanje i pričanje)

Vjerno prepričavanje teksta. Sažeto prepričavanje. Prepričavanje s promjenom stanovišta.

Pričanje na osnovu datog početka. Pričanje o stvarnim događajima i doživljajima.

O P I S I V A N J E

Opisivanje predmeta i grupe predmeta. Opisivanje slike. Opisivanje prirodne pojave.

ORTOEPSKE VJEŽBE

Isticanje riječi u rečenici. Pravilno naglašavanje riječi i slogova. Zapažanje mjesta akcenta u riječi (u književnom jeziku i u lokalnom govoru). Čitanje, recitovanje. Kazivanje zagonetki, pitalica, poslovice...

Pismeno izražavanje (oko 25 časova)

PREPISIVANJE (radi uvježbavanja lijepog pisanja; radi sticanja i uvježbavanja gramatičko-pravopisnih znanja i navika)

Prepisivanje odabranih riječi. Prepisivanje teksta uz proširivanje rečenica. Prepisivanje uz izmjenu oblika pojedinih riječi. Prepisivanje rečenica sa najvažnijim značenjem. Prepisivanje djelova po slobodnom izboru. Prepisivanje teksta u kom su izostavljeni interpunkcijski znaci. Prepisivanje uz zamjenu pojedinih riječi riječima sinonimnog i suprotnog značenja...

D i k t a t

Diktat za uvježbavanje. Samodiktat. Diktat sa zamjenom oblika, sa dopunjavanjem.

PRIPOVIJEDANJE (pričanje i prepričavanje)

Prepričavanje(reproduktivno). Prepričavanje sa proširivanjem. Sažeto prepričavanje. Prepričavanje sa promjenom gledišta.

Pričanje na osnovu datog početka. Pričanje o stvarnim događajima i doživljajima. Pričanje o događajima i doživljajima na osnovu mašte.

OPISIVANJE

Opisivanje predmeta, grupa predmeta, ogleda, djelova pejzaža, slika, prirodnih pojava (na osnovu neposrednog opažanja). Opisivanje bića, radnji i pokreta. Opisivanje po sjećanju. Opisivanje na osnovu mašte.

SASTAVI S PRAKTIČNOM NAMJENOM

Samostalno sastavljanje pisma. Zajedničko i samostalno pisanje čestitike i razglednice.

UPUTSTVO ZA REALIZACIJU PROGRAMA

POČETNO ČITANJE I PISANJE

Nastava početnog čitanja i pisanja je osnov za dalji uspješan rad učenika. Izvodi se savremenim i naučno provjerenim metodama koje nastavnik slobodno odabira. Izbor metoda u savlađivanju početnog čitanja i pisanja zavisi od predznanja i pripremljenosti učenika za školu. Prije upisa u I razred pedagoško-psihološka služba u školi vrši ispitivanja i utvrđuje koliko su učenici pripremljeni za školu. Ukoliko škola nema pedagoga ili psihologa, ispitivanja može da obavi i nastavnik uz pomoć stručne literature.

Pripremni period. - U toku ovog perioda nastavnik će vršiti dalja ispitivanja sposobnosti učenika za govorno komuniciranje i utvrđivati nivo njihovih znanja stečenih u porodici i predškolskim ustanovama.

Na osnovu rezultata tih ispitivanja izvršiće kategorizaciju u odjeljenju i zadatke prilagođavati sposobnostima učenika. Pripremni period traje oko 20 časova, a značajan je i po tom što se vrše pripreme za pisanje, uvježbavaju pokreti ruke i oblikuju osnovni elementi slova.

Početno čitanje i pisanje je osnova za dalji uspješan rad i traje sve dok učenici ne savladaju bukvar. U ovom periodu učenici treba da savladaju osnovne elemente čitanja i pisanja (pravilno izgovaranje glasova i riječi prirodnom jačnom glasa, razumijevanje pročitanih riječi i teksta u cjelini, sposobnosti kazivanja napamet naučenih stihovanih i proznih tekstova).

U nastavi čitanja njeguju se : čitanje naglas, čitanje u sebi i izražajno čitanje. Tekstovi za čitanje treba da budu kratki, dinamični, dobro odabrani i interesantni za učenike.

Čitanje naglas služi uvježbavanju i kontroli izgovora i razumijevanju pročitano. Ovim čitanjem utvrđuju se eventualne teškoće učenika u čitanju i na osnovnu tih saznanja se pruža organizovana pomoć.

Čitanje u sebi je teži oblik čitanja, ali ga treba paralelno vježbati. Ono neće biti problem učenicima koji su uspješno savladali čitanje naglas.

Aktivno čitanje u sebi ostvaruje se postavljanjem preciznih zadataka kao što su: pronalaženje lijepih rečenica, podvlačenje imena bića, pronalaženje najkraće ili najduže riječi.

Izražajno čitanje uvježbava se u drugom polugodištu na različitim tekstovima. Nastavnik treba da izražajno pročita tekst (ili da, eventualno, obezbijedi magnetafonsku reprodukciju).

PROUČAVANJE KNJIŽEVNOG TEKSTA

Pri izboru književnih tekstova primarno mjesto imao je estetski kriterijum s tim što se nastojalo da se ostvari tematska i žanrovska raznovrsnost, kao i da odabrani sadržaji budu pristupačni doživljajno-saznajnim mogućnostima učenika. Nastavni program, u odnosu na raniji, sadrži manji broj književnih tekstova. Nastavniku je ostavljena mogućnost da, pored predviđenih, samostalno odabere po nekoliko tekstova iz čitanke i po jedno ili dva djela za domaću lektiru. Nastavnik će odabirati tekstove prema svojim i učeničkim afinitetima, kao i prema potrebi za usvajanjem pojedinih književnoteorijskih pojmova.

U oblikovanju Programa posebno su došla do izražaja načela kontinuiteta i postupnog usvajanja važnijih kategorija i produblјivanje znanja o njima iz razreda u razred. U nižim razredima učenicima se ukazuje na osnovne elemente, dok se u starijim razredima vrši suptilnija analiza i poznatih i novih elemenata. U skladu sa doživljajno-saznajnim mogućnostima učenika određuju se i nivoi školskog proučavanja književnih tekstova. U nastavi je nužno osigurati kontinuitet, polazeći od jednostavnijeg ka složenijem, planski vršiti produblјenje analize i stalno proširivati književnoteorijska znanja i pojmove (npr. kod književnog lika u I razredu obuhvataju se postupci, osobine i stav prema liku, preko postupnog povećanja zahtjeva od VIII razreda gdje se, uz postupke, osobine i stav prema liku, obuhvataju duševna stanja, misli, osjećanja, iskazi, namjere...).

Analize književnog djela je izuzetno složen posao i ne može se vršiti po utvrđenim šablonima te je potrebno da nastavnik prilagođava metod rada osobenostima književnog teksta, uzrastu učenika, njihovom predznanju i mogućnostima.

Školsko proučavanje književnog teksta treba da podstiče buđenje interesa za knjigu, da izaziva učeničku radoznalost, pri čemu čitanje i rad na knjizi valja da se doživlјava kao istinsko zadovolјstvo, a ne kao nametnuta i nezanimlјiva obaveza. Posebno je važno da se u metodičkom pristupu vodi računa o iznalaženju što pogodnijih načina da se učenici motivišu na čitanje. Takođe je izuzetno značajno da se kod učenika osigura što potpunije razumijevanje i što snažnije doživlјavanje književnog teksta. Ukoliko je to ostvareno, učenici će se lakše uključivati u rad na analizu i njihovo angažovanje se može uspješnije podsticati i usmjeravati.

Već od I razreda učenike treba navikavati da slobodno iznose svoje utiske i osjećanja, a neophodno je od njih zahtijevati da svoje utiske, stavove i sudove dokazuju činjenicama iz teksta. Analizom se ukazuje na moguće puteve koji vode ka središtu djela, obezbijeduje zadržavanje učenika na tekstu, njihovo udublјivanje u podtekstne slojeve, te zapažanje i otkrivanje skrivenih umjetničkih draži i poruka, što bi pri površnom i rutinskom pristupu jednostavno izmicalo. U praksi je

neophodno izbjeći monotono kazivanje umjetničkih tekstova, dosadno parafraziranje književnih sadržaja, vođenje površnih i improvizovanih razgovora koji iznevjeravaju osnovni ton i ne uvažavaju posebnosti umjetničkog svijeta konkretnog teksta. Kod školskog proučavanja književnog djela ne može se ostati ni na spontanom reagovanju i djelovanju jer se tu radi o saznavnom procesu koji ima svoje zakonitosti. Istinsko umjetničko djelo je neiscrpan izvor i može se tumačiti na mnogo načina te svakom stvaralačkom pristupu se ostavlja puna sloboda, pri čemu valja osigurati da tumačenje ne iznevjeri neponovljivu specifičnost umjetničkog ostvarenja. Analitički rad koji vodi do saznanja podrazumijeva upućivanje učenika na pojedine probleme i podstiče njihovo razmišljanje i samostalno istraživanje.

Književnoteorijske pojmove treba usvajati uz obradu pojedinih tekstova. Cilj osnovnoškolske nastave književnosti nije učenje književne teorije, već zapažanje izražajne uloge umjetničkih sredstava u tekstu i jeziku. Stoga se učenici upućuju da određenu pojavu (izražajno sredstvo) uočavaju u konkretnom tekstu, te da se nakon više primjera izvode teorijska objašnjenja i uopštavanja. Pojmove valja objašnjavati opisno, na jednostavan način, uz upotrebu razumljive stručne terminologije. Važno je da učenik shvata suštinu neke pojave, pojma, a ne da se insistira na strogim definicijama. Najvažnije je da učenici umiju zapažati i obrazlagati i stoga se ne insistira na zapamćivanju i reprodukovanju.

Učenicima se daju osnovni biografski i bibliografski podaci o najznačajnijim piscima. Ovi podaci se povezuju sa pristupom djelu, a ovdje se ostaje na osnovnom informisanju i ne traži se zapamćivanje više podataka.

U nastavnom pristupu dobro je stalno imati na umu kako nastava književnosti nije učenje suvih činjenica književne teorije i književne historije, već da je ona u svojoj suštini saznavanje umjetničkog djela.

Načini i oblici rada u obradi domaće lektire su različiti. Jedno djelo domaće lektire, orijentaciono, proučava se mjesčno na dva školska časa. Proučavanje djela lektire posebno je pogodno za primjenu i afirmisanje grupnog, tandemskog i individualnog rada. Nastavnik daje učenicima uputstva za čitanje i bilježenje. Uputstva za vođenje bilježnica i za pripremanje usmenih rasprava valja da su precizna, sa razrađenim zadacima koji ne treba da su obimni. Ovdje se učenici navikavaju da navode bibliografske podatke, da unose vlastita zapažanja i asocijacije o djelu, da iznose sudove drugih, upoznaju se sa načinom citiranja, te osposobljavaju za samostalnije i pouzdanije pisanje o djelu i o njegovim pojedinim segmentima. Ovim putem može značajno da se doprinosi njegovanju učeničke književne kulture, izgrađivanju vlastitog stava i kritičkog mišljenja. U ovom radu ne treba pretjerivati ni u broju zahtjeva, ni u pogledu obima teksta koji će učenik pisati. pripremni i istraživački zadaci o jednom djelu razdjeljuju se grupama, tandemima i

pojedincima tako da svako od njih dobije manje zadataka, a kada se uzmu svi u obzir, djelo ili njegov segment obuhvata se u priličnoj mjeri u cjelini.

Učenike je potrebno osposobiti da savladaju logičko čitanje i uvoditi ih u tehnike ostalih vrsta čitanja (doživljajno, interpretativno, analitičko-sintetičko, kritičko, čitanje s bilježenjem...). Posebno je važno da se njeguje izražajno čitanje koje čini prelaz od logičkog ka umjetničkom. Potreban značaj ovdje treba davati kategorijama koje se odnose na fiziološke osnove usmenog govora, na dikciju, intonaciju i povezanost izražajnog čitanja i sadržajnosti uspješno se usvajaju osmišljenim, postupnim i dugotrajnim vježbama. U pripremi teksta za izražajno čitanje određuje se njegov misaoni i emocionalni tonalitet, proučava se sa stanovišta fonetske i sintaksičke poetike, u vezi sa interpunkcijom i ritmom. Tekst je pogodno i grafički obilježavati (npr.: I, II, III- mala pauza, velika pauza, produžena pauza; _ _ - akcenatska cjelina: _____ - fonetski skup; ritam - spor, brz, živahan, trom, ujednačen...). Preporučljivo je da se učenici služe olovkom i kredom u boji i drugim nastavnim sredstvima. Primjer nastavnikovog dobrog izražajnog čitanja i recitovanja, uz primjenu auditivnih i drugih nastavnih sredstava, preko planskog izvođenja odgovarajućih vježbanja, može osigurati učeničko uspješno ovladavanje elementima dikcijske i intonacijske izražajnosti i učiniti da intonacija ne bude proizvoljna, već da postane prirodna, neusiljena, jednostavna i adekvatna sadržaju.

Broj stihova koje će učenici tokom školske godine učiti napamet ne treba da je veliki (u I, II i III razredu do 30; u IV, V i VI do 80; u VII, VIII do 100). Ne treba učenike opterećivati učenjem napamet ni većeg broja redova proznog teksta (u I, II i III do 10; u IV, V i VI do 30; u VII i VIII do 35). Slično treba postupati i kod dramskog teksta (u VII i VIII do 30 redova). Poželjno je da stihove, prozne i dramske odlomke učenici uče po svom izboru, one koji ih najviše privlače. Veličina teksta koja se uči napamet takođe treba fleksibilno shvatiti; tamo gdje to predstavlja opterećenje, obim takvog teksta može da bude znatno manji, a kod učenika koji to sami požele ne treba da se vrši sputavanje ispoljenog interesovanja.

* * *

Nasuprot pristupima koji naglašavaju književnoistorijske i književnoteorijske sadržaje, biografske i bibliografske podatke, gotove sudove o djelu i piscima, koji traže zapamćivanje činjenica i vjerno prepričavanje, u savremenoj nastavi potrebno je afirmisati takav rad koji pokreće emocionalnu, misaonu i fantazijsku aktivnost učenika. U takvoj stvaralačkoj nastavi učenik se osposobljava da doživljava, osjeća, zamišlja, zapaža, analizira, zaključuje, istražuje, da otkriva smisao umjetničkog teksta. Rad na tekstu trebalo bi da predstavlja trenutke estetskog užitka i ukoliko nastava postigne da učenik uživajući prosuđuje i prosuđujući uživa, tada je ona postigla svoj pravi cilj i tu se učenik nalazi u ulozi istinskog estetskog subjekta.

GRAMATIKA I PRAVOPIS

Usvajanje programskih sadržaja gramatike i pravopisa je uslov za realizaciju ostalih dijelova programa, sa kojima su ovi sadržaji tijesno povezani. Osnovni programski zahtjev je da se jezik shvati kao sistem u kojem se ništa ne dešava izolovano. U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim srpskim jezikom. Zato zahtjevi u ovom programu nijesu usmjereni samo na strukturu jezičkih pojava već i na njihovu funkciju. Stoga nijednu jezičku jedinicu ne bi trebalo tumačiti izvan konteksta u kojem se ostvaruju njene funkcije.

Jezičko gradivo raspoređeno je u skladu sa uzrastom učenika. Selektivnost i postupnost u nastavi obezbijedena je samim izborom i rasporedom nastavnih sadržaja. Određeni sadržaji dati su po principu koncentričnih krugova. Tako je omogućeno da učenici u nižim razredima usvoje osnovne sadržaje koji će se postupno proširivati u starijim razredima. Postupnost i selektivnost u programu gramatike najočitija je sadržajima iz sintakse i morfologije.

Rečenica je osnovna govorna jedinica u kojoj se sagledavaju svi ostali pojmovi o jeziku, pa se zato naglašeno izučava u svim razredima. U I razredu učenici na osnovu razgovora i posmatranja sastavljaju kratke rečenice o licima i predmetima. Oni stiču osnovna znanja o rečenici, riječi i glasu. Uočavaju da je rečenica sastavljena od riječi, da je riječ govorna jedinica sa određenim značenjem, sastavljena od glasova. Učenike I razreda treba upućivati da odgovaraju na pitanja: ko, što, kakav, kakva, kakvo. Učenici treba da usvoje funkciju rečeničnih znakova - upitnika i uzvičnika.

U II i III razredu proširuju se znanja o rečenici. Učenici treba da nauče da razlikuju rečenice po značenju. Usvajaju se znaci na kraju rečenice - tačka, upitnik i uzvičnik. Produbljuje se znanje o prostoj rečenici.

Poznavanje i razumijevanje rečeničkih djelova počinje u II razredu, kada učenici uočavaju vršioca radnje i riječi koje označavaju imena bića i predmeta, odnosno riječi koje označavaju radnju, osobinu bića i predmeta, pripadanje, veličinu, mjesto, sredstvo i društvo. Sve ove pojmove učenici usvajaju bez definicija. Službu riječi u rečenici učenici uočavaju u govornim situacijama, pa zatim na tekstu.

U V razredu izučava se gramatička cjelina - deklinacija. Kako riječi svoju pravu funkciju i značenja imaju u rečenici, potrebno je njihove oblike tumačiti na primjerima u rečenici. Na odabranim primjerima učenik treba da uoči da se riječ mijenja prema njenoj upotrebi u rečenici.

Zbog specifičnosti govora sredine i čestih zamjena akuzativa i lokativa, pri obradi padeža treba obratiti pažnju na upotrebu ovih padeža sa predlozima **na** i **u**, kao i predloza **s** sa instrumentalom.

Upoznavanje učenika sa akcenatskim sistemom srpskog jezika odvija se postupno od I razreda. Programske sadržaje o akcentu ne treba obrađivati kao posebne nastavne jedinice, već na odgovarajućim primjerima uvježbavati pravilan izgovor riječi, poređujući ga sa nepravilnim - lokalnim.

U krajevima gdje se odstupa od akcenatske norme učenicima treba omogućiti da čuju pravilno akcentovanu riječ, po mogućnosti uz upotrebu magnetofona, kako bi mogli razlikovati akcenat standardne riječi od svoga akcenta.

Treba imati na umu da je područje jezika tijesno povezano sa kulturom izražavanja. Pored časova utvrđivanja i sistematizacije jezičkog gradiva, ovo gradivo treba utvrđivati i proširivati i na kombinovanim časovima govornih i pismenih vježbi - ortoepske, ortografske, leksičke, sintaksičke i druge vježbe.

Takođe treba imati u vidu povezanost nastave jezika sa područjem obrada književnog teksta. Pored analize stila i jezika u književnoumjetničkom tekstu, ukazivanja na umjetničku funkcionalnost jezičkih jedinica, potrebno je organizovati i stilističko -sintaksičke vježbe.

Pravopisni sadržaji usvajaju se putem sistematskih vježbanja od I do VIII razreda. Sadržaj vježbi za usvajanje obrađenih sadržaja do nivoa praktične primjene proističe iz programskih zahtjeva, ali je uslovljen i konkretnom situacijom u odjeljenju - govornim odstupanjima od književnog jezika, kolebanjima i greškama u pismenom izražavanju učenika. Zato će se sadržaj vježbanja temeljiti na praćenju govora i pisanja učenika. Pored toga, učenike vrlo rano treba upućivati na služenje pravopisom i pravopisnim rječnikom (školsko izdanje).

USMENO I PISMENO IZRAŽAVANJE

Jedan od osnovnih ciljeva nastave maternjeg jezika jeste osposobljavanje učenika da se pravilno i lijepo, usmeno i pisano, izražavaju književnim jezikom. Obaveza nastave je da sistematskim postupcima osigura to osposobljavanje kako bi učeničko izražavanje u svim oblicima bilo jasno, sadržajno, sažeto, precizno, stilski dotjerano, ponekad slikovito i sugestivno, i uvijek prilagođeno okolnostima u kojima se ostvaruje. Uspješno ovladavanje normama savremenog književnog jezika (ortoepskom, ortografskom, leksičkom, gramatičkom i stilističkom) zavisno je od više faktora, ali među njima najvažniji udio ima nastava maternjeg jezika, a posebno kultura izražavanja kao predmetno područje.

Postizanje pravilnosti, lakoće, jasnoće, jednostavnosti, racionalnosti, zanimljivosti, živosti izlaganja i drugih odlika dobrog izražavanja podrazumijeva sistematičnu i postupnu obuku učenika u ovladavanju različitim oblicima i vrstama izražavanja (pripovijedanjem, opisivanjem, dijalogom, izvještavanjem, raspravljanjem...). Rad na usvajanju određenog oblika i vrste prolazi kroz nekoliko faza. Koliko će faza i na koji način biti zastupljeno, zavisice od više faktora, a posebno od osobenosti stilskog oblika i od učeničke prethodne osposobljenosti. Veći dio oblika i vrsta izražavanja podrazumijeva: analizu odabranog uzorka, zatim prikupljanje potrebne građe, te jezičko uobličavanje i završno stilsko i pravopisno dotjerivanje.

Odabrani literarni uzor treba da odgovara učeničkom uzrastu i vrsti vježbanja, a važno je da ga učenici doživljavaju kao cilj kojemu treba težiti i prema kojem se treba stvaralački odnositi. Za literarne uzore u prvom redu uzimaju se vrijedna književna ostvarenja, ali i učenički sastavi, kao i različiti publicistički i informativni tekstovi, a ovi posljednji naročito pri radu na raznim vrstama izvještavanja i obavještavanja. U uglednom tekstu treba analizirati sadržaj sastava, kompoziciju, izbor detalja i njihov raspored, upotrijebljenu leksiku i slično, a naročito one elemente koji su u skladu sa obrazovnim zadacima planiranih govornih i pismenih vježbi.

Jezičke, pravopisne i stilske vježbe prethode cjelovitim pismenim sastavima koje učenici samostalno stvaraju.

Jezičke vježbe se izvode u svim razredima. Njihove najzastupljenije vrste su: leksičke, frazeološke, sintaksičke, semantičke, fonetske i fonološke, akcenatske, vježbe u izražajnom čitanju, kazivanju i besjedništvu. Neke od njih se javljaju kao govorne, neka kao usmene ili pismene, a pojedine i kao govorno-pismene vježbe.

U okviru kulture usmenog izražavanja posebno mjesto treba dati pripremanju i izvođenju ortoepskih vježbi (artikulacijskih, dikcijskih, intonacijskih, akcenatskih).

Pravopisne vježbe takođe treba primjenjivati počev od I razreda. One se najčešće javljaju u vidu različitih vrsta diktata, korektorskih vježbanja i kao preoblikovanje teksta. Usavršavanje rukopisa treba da bude jedan od glavnih ciljeva više vježbi, naročito u mladim razredima, a isto kao zahtjev valja isticati i kod pisanja ostalih vježbi i sastava.

Stilske vježbe imaju nezamjenljivu ulogu u pripremanju učenika za stvaranje cjelovitih sastava. U praksi treba da su prisutne njihove brojne vrste (vježbe, u zapažanju, izbor značajnih pojedinosti, izbor riječi, kombinovanje riječi, variranje iskaza, plan pismenog sastava, sažimanje izraza, proširivanje teksta, otklanjanje prazoslovlja, otklanjanje dvosmislenosti, metaforičko kazivanje, lektorska vježbanja...).

Jezičke, pravopisne i stilske vježbe obično će trajati do 20 ili do 30 minuta, a rijetko kada duže. I kada se ima u vidu da će se neke od njih izvoditi samo kao pismene, druge kao govorne, a treće kao kombinovane, te da će se pojedine raditi u školi, odnosno kod kuće, kao i da će više njih biti uklopljeno u nastavni ili vannastavni rad u vezi sa gradivom ostalih predmetnih područja, tada, bez bojazni za preopterećenje učenika, u praksi se može naći mjesta za sve predviđene sadržaje i vrste u odgovarajućim razredima.

Cjeloviti pismeni sastavi, kao naj sintetičniji oblici rada u nastavi pismenosti, treba da obuhvate prispovijedanje, opisivanje, izvještavanje i raspravljanje, ali, uz ove vodeće, i druge stilske oblike i različite njihove vrste i podvrste. Ove sastave učenici pišu u školi (kao školske) i kod kuće (kao domaće zadatke). Broj ovih školskih zadataka planiraće nastavnici samostalno, kao i njihovo trajanje (cio čas ili dio časa). Učenici će raditi domaće zadatke u vidu cjelovitih pismenih sastava (u III i IV razredu po četiri, u V i VI po šest, a u VII i VIII razredu po osam ovakvih zadataka godišnje).

Pored naznačenih školskih i domaćih zadataka, koji su, kao i jezičke, pravopisne i stilske vježbe, u službi sistematične obuke, rade se i zvanični školski pismeni zadaci. Oni se rade počev od III razreda. U III razredu se rade jedan takav zadatak (u II polugodištu), u IV dva (po jedan u polugodištu), u V i VI po tri (jedan u prvom, a dva u drugom polugodištu), u VII i VIII po četiri zadatka (po dva u polugodištu). Ovi zadaci imaju pretežno kontrolnu funkciju. Zvanični školski zadatak se radi jedan čas, a ispravljanje se vrši dva časa. Prvi čas ispravke treba da je posvećen kritičkom procjenjivanju učeničkih sastava, odnosno izvođenju kratkih pravopisnih, jezičkih i stilskih vježbi na osnovu primjera iz pismenih zadataka. Na drugom času treba pisati poboljšanu verziju zadataka.

Tematika vježbi i zadataka treba da je učenicima bliska i zanimljiva. Učenicima je potrebno omogućiti da pišu o onom što vole, a odatle ići ka potrebama pojedinca, škole i društva. Oblicima i vrstama izražavanja valja pristupati razvojno.

Neophodno je da su učenicima dobro poznati sadržaji o kojima će pisati (govoriti), kao i da su im jasni stilski zahtjevi. Za svaku vježbu (sastav) treba precizirati stilske zahtjeve koje je neophodno tokom nastave planski uvećavati.

Nastava usmenog i pismenog izražavanja čvrsto je povezana sa radom na školskoj i domaćoj lektiri i sa učenjem gramatike i pravopisa. Povezivanjem nastave izražavanja sa književnim, gramatičkim i pravopisnim gradivom ne samo što se uvažava njihova prirodna veza, no se omogućava, uz ostalo, da se ostvaruju načela ekonomičnosti i racionalnosti.

ALBANSKI JEZIK

PASQYRA E STRUKTURËS SË PROGRAMIT TË LËNDËS

GJUHË SHQIPE I - III

PLANI MËSIMOR EKSPERIMENTAL

N. rendor	lëmia progrmore	orët mësimore	k l a s a t		
			I	II	III
1.	Periudha përgatitore	11	11		
2.	Mësimi i leximit .. dhe i shkrimit fillestar.....	32 32	32		
	(gjithsejt: 1 + 2.....)	75			
3.	Letërsi (a + b).....	166	26	60	80
	a) Lektyrë shkollore	137	22	45	70
	b) Lektyrë shtëpiake	29	4	15	10
4.	Gjuhë (gramatikë).....	93	13	35	45
5.	Të shprehurit dhe krijimtaria.....	108	23	40	45
6.	Kulturë nga mediumet	13	3	5	5

QËLLIMI

Mësimi i gjuhës shqipe, si bazë e procesit mësimor, ka për qëllim që të nxënësit të zhvillojë interes dhe dashuri për të njohur mësimin dhe përdorimin e gjuhës shqipe si mjet themelor i komunikimit dhe i të mësuarit, si shenjë më karakteristike të identitetit kombëtar, ta përparojë dhe ta përsosë të dëgjuarit, të lexuarit, të shkruarit, të kuptuarit, të përjetuarit dhe interpretimin e të gjitha llojeve të teksteve; t'i përvetësojnë dhe t'i zbatojnë në mënyrë të vetëdishme ligjshmëritë e funksionimit të gjuhës letrare shqipe; të shprehen e të komunikojnë bukur me gojë e me shkrim, me dashuri dhe në mënyrë të pavarur t'i lexojnë e t'i interpretojnë veprat më të vlerëshme të letërsisë shqipe, jugosllave e botërore; t'i shikojnë realizimet skenike dhe filmike; t'i zhvillojnë aftësitë individuale krijuese, gjuhësore e letrare dhe t'i aftësojë për arsimim dhe vetarsimim të mëtejshëm.

DETYRAT

- të aftësohen nxënësit për dëgjuar, për të folur dhe për lexim të llojllojshëm (lexim shprehës, lexim në heshtje, lexim të logjikshëm, lexim të orientuar dhe hulumtues);

- të aftësohen për të shkruarit, të shprehurit me gojë e me shkrim dhe për pasurimin e fjalorit;

- të njihen shkallë - shkallë dhe sistematikisht me nocione, përmbajtje dhe rregulla të gramatikës e të drejtshkrimit të gjuhës letrare shqipe;

- të njohin funksionin e fjalëve dhe zbatimin e tyre në ligjërimin e folur e të shkruar etj.;

- të aftësohen për të dalluar e për të përdorur drejt stilet ligjerimore dhe stilet funksionale gjatë komunikimit me gojë e me shkrim (stilin afarist, gazetaresk, poetik, shkencor dhe popullor);

- të njohin veprat letrare të krijimtarisë popullore dhe artistike në gjuhën shqipe, malazeze dhe të letërsisë botërore dhe të formojnë qendrimë objektive ndaj tyre;

- të njohin trashëgiminë historike dhe kulturore që ka pasur ndikim me rëndësi në rrjedhat kulturore të ne dhe në botë;

- të aftësohen që të lexojnë, të përjetojnë, kuptojnë e të interpretojnë në mënyrë të pavarur si dhe të analizojnë e të vlerësojnë realizimet letrare, skenike e filmike;

- të fitojnë shprehje për t'i shfrytëzuar bibliotekat dhe burimet të tjera të njohjes dhe vetarsimit duke shfrytëzuar literaturë për të gjitha fushat e veprimtarisë jetësore (leksikonë, fjalorë, gazeta dhe revista për fëmijë);

- të nxitet zhvillimi njohës, emocional, social dhe zhvillimi i mendimit pozitiv për vetvetën;

- të zhvillohen e të nxiten aftësitë e mëvetësishme intelektuale dhe krijuese të të shprehurit letrar, skenik e të llojeve të tjera;
- të njohin nocionet teorike nga letëria, arti teatror, filmik dhe të medimeve të tjera si dhe shfrytëzimi i tyre gjatë komunikimit;
- të zhvillojë e të kultivojë te nxënësit humanizmin, dashurinë ndaj të vërtetës, solidaritetin, atdhedashurinë dhe veti të tjera morale pozitive;
- t'i edukojë në frymën e paqes, të tolerancës, të marrëdhënieve kulturore dhe të bashkëpunimit midis njerëzve dhe popujve;
- të edukohen për ta përparuar e për ta mbrojtur natyrën dhe kulturën e jetesës së shëndoshë.

MËSIMI KLASOR

Detyrat e mësimdhënies së gjuhës shqipe

Kl. I - III

Realizohen këto detyra të posaçme:

Në klasën e parë:

- nxënësit t'i mësojnë elementet e të folurit (tingulli, fjala dhe fjalia) dhe t'i shqiptojnë drejt gjatë të folurit dhe të lexuarit;
- t'i mësojnë shkronjat e shtypit e të dorës dhe t'i përdorin si duhet në të lëxuar e në të shkruar;
- të zotërojnë teknikën e leximit e të shkrimit të bukur;
- të formojnë shprehje për normat higjieniko-teknike gjatë ndejtjes në karrige, leximit dhe shkrimit;
- të formojnë shprehje për shkrim të lexueshëm, të rregullt të qartë;
- të pasurohet fjalori i nxënësve me fjalë e shprehje të reja;
- të bëjnë shprehje nxënësit zbatimin e gjuhës letrare kur shprehen me gojë a me skrim;
- të zhvillohet shprehja dhe interesi për përcjelljen e filmave, shfaqjeve dhe emisioneve radio-televizive dhe t'i njohin nocionet themelore të artit filmik.

Në klasën e dytë:

- nxënësit të aftësohen për lexim shprehës dhe pa zë, duke e kuptuar atë që e lexojnë;
- të aftësohen për lexim të drejtë logjik dhe analizë elementare të tekstit;
- të theksojnë si duhet fjalët dhe të pasurojnë fjalorin;
- nxënësit të aftësohen që t'i gjejnë personazhet dhe rendin e ngjarjeve në tekst;
- të dinë të gjejnë dhe ndajnë rrokjet e fjalës dhe t'i kalojnë në rreshtin tjetër;

- të aftësohen për t'u shprehur drejt me gojë e me shkrim dhe për t'i përdorur si duhet shenjat e pikësimit.

Në klasën e tretë:

- nxënësit ta përsosin leximin shprehës (me zë) dhe leximin në heshtje, duke e rritur shpejtësinë e të lexuarit dhe të kuptuarit e asaj që lexohet;

- të aftësohen që ta zbulojnë ndjenjën themelore të tablosë poetike në vjershën lirike dhe epike;

- të fitojnë përfytyrime për veçoritë themelore të përrallëzës, përrallës dhe tregimit; - të aftësohen që ta zbulojnë porosinë e tekstit në prozë, personazhet e tekstit, ngjarjet dhe lidhshmëria e tyre me vendin dhe kohën e ngjarjes;

- të pasurohet kultura e të shprehurit nëpërmjet formave dhe veprimeve themelore (tregimi, ritregimi, përshkrimi, diktimi autodiktimi etj.;

- të përvetësohen nocionet themelore për pjesët kryesore të fjalisë së thjeshtë;

- t'i dallojnë bashkëtingëlloret dhe zanoret në fjalë dhe në rrokje;

- t'i zgjerojnë dituritë për emrin dhe foljet dhe të fitojnë njohuri themelore për mbiemrat.

KLASA I

(4 orë në javë, 140 orë në vit)

1. PERIUDHA PËRGATITORE (11)

PËRSHTATJA

Ditën e parë bëhet pritja e nxënësve në shkollë (me një program festiv për fëmijët dhe prindërit e tyre). Ditën e dytë nxënësit njihen me rrethinën më të afërt të shkollës. Ditën e tretë nxënësit njihen me lokalet që gjenden brenda objektit të shkollës.

KONTROLLIMI I NJOHURIVE PARAPRAKE TË NXËNËSVE

Kontrollohet të folurit, lëvizja e dorës, dëgjimi dhe shikimi i secilit nxënës.

Aftësimi i dorës për përdorimin e lapsit dhe të stilolapsit gjatë vizatimit të elementeve të shkronjave dhe të objekteve të ndryshme të afërta për moshën e fëmijëve. Dëgjimi (provohet lartësia e zërit dhe largësia prej ku fëmija dëgjon më mirë).

Shikimi (konstatohet se fëmija është shkurtpamës ose largpamës). Po kështu vihet re dhe niveli i socializimit të secili nxënës.

MJETET DHE AKTIVITETET

Të folurit kontrollohet nëpërmjet shqiptimit të drejtë të tingujve (dallimit të njërit nga tingulli tjetër), fjalorit të nxënësit, shmangieve nga gjuha letrare, të metave në të folur (belbëzimi, vështirësitë në theksimin e disa tingujve, fjalëve, emrave dhe konstatimi se këto janë pasojë e lindjes apo e tremës) nëpërmjet numrit të shkronjave të mëdha dhe të vogla (të shtypit ose të dorës) që di t'i lexojë, aftësisë për komunikim me nxënësit dhe arsimtarin dhe aftësisë për të ritreguar përralla, ngjarje e përjetime të shkurta (që kanë dëgjuar nga më të vjetrit).

PËRGATITJA PËR LEXIM DHE SHKRIM FILLESTAR

Me nxënësit bisedohet rreth lokaleve të shkollës, ndodhive në shkollë, në familje dhe në rrethinën më të afërt, për përrallat që kanë dëgjuar, për filmat, për fëmijë që kanë parë etj.

Ushtrohet të dëgjuarit e fjalëve të mësuesit, të shokut, artistit, folësit, pastaj zërat e kafshëve, shushuritjet e bimëve etj. **Ushrohet ritregimi** me gojë duke vëzhguar një objekt, fotografi, vizatim, ritregimi i filmit për fëmijë ose i ndonjë ngjarjeje më parë. Bëhen ushtrime për pasurimin dhe pastrimin e fjalorit.

MJETET DHE AKTIVITETET

Nxënësit ushtrohen në përvetësimin dhe dallimin e nocioneve: fjali, fjalë, tingull. Bëhen ushtrime rreth përvetësimit të elementeve të shkronjave dhe aftësimi i dorës për të shkruar e për të vizatuar lirshëm.

2. MËSIMI I LEXIMIT DHE I SHKRIMIT FILLESTAR (75)

LEXIMI

Aftësitë që ndihmojnë përvetësimin e teknikës së leximit të drejtë kanë të bëjnë me:

Ushtrimet për të perceptuar në përgjithësi fjalinë, togfjalshin dhe fjalën (me qëllim të aftësimin për analizë dhe sintezë).

Ushtrime për dallimin e shkronjës së mësuar brenda fjalës, togfjalshit dhe fjalisë (fjalët dhe fjalitë duhet t'i përkasin moshë së nxënëve). Ushtrime për dallimin e shkronjës së mësuar brenda fjalës, togfjalshit dhe fjalisë (fjalët dhe fjalitë duhet t'i përkasin moshës së nxënësve).

Ushtrimet për ndarjen (analizën) e fjalisë në fjalë, të fjalëve në tinguj (zanorë dhe bashkëtingëllore) dhe e kundërta, bashkimi (sintetizimi) i tingujve në fjalë dhe fjali.

Ushtrimet për lexim të drejtë të tingujve zanorë dhe bashkëtingëllore (meqë kemi disa tinguj bashkëtingëllore që shqiptohen vështirë).

Ushtrimet për zotërimin e teknikës së leximit të mirë (duke respektuar intonacionin e duhur, pauzet dhe frymëmarrjen). Aftësimi për respektimin e shenjave të pikësimit, të cilat luajnë rol të rëndësishëm në përvetësimin e teknikës së leximit, sikurse janë: pika, pikëpyetja, pikëçuditja dhe presja.

Aftësimi për lexim të rrjedhshëm dhe të logjikshëm.

Leximi i teksteve të shkurtra që kanë të bëjnë me lojën, mësimin, familjen.

Ritregimi i thjeshtë i tekstit të shkurtër të lexuar.

MJETET DHE AKTIVITETET

Pas përfundimit të mëimit të abetares me nxënësit e klasës së parë duhet të ushtrohet:

a) **leximi me zë**: në mënyrë individuale, në grupe, në dialog dhe leximi për të mësuar rolin përmendësh (për këtë qëllim duhet të përdoren tekste të njohura dhe tekste të panjohura për nxënësit).

b) **lexim në heshtje** i teksteve të njohura dhe të panjohura (duke kërkuar nga nxënësit që edhe gjatë këtij leximi të respektohen shenjat e pikësimit).

SHKRIMI

Ushtrimet për aftësimin e dorës (shuplakës dhe gishtave) për përdorimin e drejtë të lapsit e stilolapsit gjatë **vizatimit të elementeve të ndara të shkronjave (vija të drejta të lakuara, gjysmë të lakuara, të thyera, katrorë e të tjera)**, të cilat më vonë do të ndihmojnë për paraqitjen e formës grafike të shkronjave të mëdha dhe të vogla.

MJETET DHE AKTIVITETET

Shkrimi paralel i shkronjave të mëdha dhe të vogla të dorës (ky proces duhet të fillojë pasi të përvetësohen shkronjat e shkrimit).

Ushtrimet për aftësimin e nxënësve që gjatë të shkruarit të zbatojnë me sukses procesin e analizës dhe të sintezës (**fjalinë ta ndajnë në fjalë, fjalën në tinguj** dhe e kundërta).

Nxënësit gjatë të shkruarit duhet t'i fitojnë këto shprehje:
Të shkruajnë bukur, rrjedhshëm dhe lexueshëm (formimi i kësaj shprehje arrihet me ushtrime të përditshme).

Të përdorin drejt shenjat e pikësimit gjatë të shkruarit (**diktim, përshkrim, vetëdiktim** etj.).

3. LETËRSI DHE LEKTYRË (26)

Puna me tekst: dallohet titulli, përmbajtja dhe ilustrimi në libër. Nga subjekti të veçohet: **vendi** (ku zhvillohet ngjarja pa hollësi të tjera), **koha** (kur ndodh ngjarja), **përsonazhet** (kryesore dhe të tjera), cilësitë e personazheve (virtytet dhe veset e tyre). **Të dallohen:** përralla, vjersha, gjëgjëza, përrallëza (kjo duhet të bëhet nëpërmjet shembujve konkretë dhe teksteve përkatëse, të afërta për moshën e fëmijëve, **pa dhënë përkufizimin e tyre**). Të ushtrohen, që **tekstet përshkruese** t'i tregojnë në mënyrë logjike duke i ndihmuar me pyetjet „Çka”, „Pse”, „Si”. Të ushtrohen që **të përgjigjen në mënyrë të arsyetuar** (dhe **jo mekanikisht**) në pyetjet që lidhen tekstin. Të ushtrohen të përgjigjen në fillim thjesht rreth fjalëve të njohura, më pak të njohura e më vonë edhe të panjohura, duke u bazuar në kontekstin e përmbajtjes së tekstit. **Nga letërsia popullore:** Nina-nana fjalë të urta etj.

MJETET DHE AKTIVITETET

Tekstet letrare zgjidhen nga libri i leximit për klasën e parë nga revistat dhe nga gazetat për fëmijë. (**Gjatë zgjedhjes së teksteve duhen pasur parasysh** kërkesat programore, **mosha e nxënësve, vlera artistike** dhe kushtet në cilat punon shkolla. Në fillim të planifikohen tekste me përmbajtje të shkurtër dhe përafërsisht të njohur për nxënësit, më pak të njohur, kurse më vonë edhe të panjohura - të veprohet sipas parimit të sistematizimit dhe konkretizimit).

LEKTYRË MJETET DHE AKTIVITETET

Me leximin e lektyrave nxënësit fillojnë pasi të përfundojë leximi fillestar. Gjatë orëve të lektyrës bëhet fjalë dhe ritregohen krijime letrare që janë lexuar në klasë së bashku me arsimtarin, ose vetë në shtëpi.

Gjatë vitit shkollor në orët për lektyrë analizohen dy - katër vepra letrare (mundet edhe më shumë varësisht kur kryhet perioda e lexim-shkrimit fillestar, ndërkaq një dy vepra mund t'i zgjedhë vetë arsimtari).

LETËRSIA

a) Lektyrë shkollore (22)

- N. Frashëri: „Plaku i urtë”
A. Hurgulica: „Semafori”
Popullore „Nina-nana”
V. Kikaj: „Burbuqja”
Fabulë: „Luani e miu”
N. Mjeda: „Fëmija e zogu”
La Fonteni: „Dhëlpna e korbi”
Q. Batalli: „Visari e zogu”
Rr. Dedaj: „Rrezja”
B. Dedja: „Vëlla e motër”
D. Maksimoviq: „Fillestar”
R. Hoxha: „Nënë, o nënë”
L. Ershumoviq: „Këngë për lirinë”
„Një shetitje në mal” (tekst i kombinuar me fotografi)
„Ç’bëjnë këta njerëz” (tekst i kombinuar me fotografi)

a) Lektyrë shtëpie: - (4)

- „Gu-gu picigu” - këngë popullore
B. Dedja: „Përralla për kafshë”
J.J. Zmaj: „Flutura e artë”
Vëllezërit Grim: „Përrallëza” ose „Borëbardha”

MJETET DHE AKTIVITETET

Me leximin e lektyrave nxënësit fillojnë pasi të përfundojë leximi fillestar. Gjatë orëve të lektyrës bëhet fjalë dhe ritregohen krijime letrare që janë lexuar në klasë së bashku me arsimtarin, ose vetë në shtëpi.

KULTURË NGA MEDIUMET (3)

Filmi në mësim: të njihen nxënësit me shfaqje kukullash dhe filma vizatimorë dhe të dinë të bëjnë dallimin midis tyre. Të dinë të përcaktojnë vendin dhe kohën e nçjarjes; të dinë të zbulojnë personazhet kryesore dhe t’i dallojnë vetitë e tyre themelore etike.

BIBLIOTEKA SHKOLLORE: të njihen nxënësit me bibliotekën e shkollës dhe me mënyrën si të sillen në të; - të formohet qëndrim i drejtë ndaj librit, si: marrja, ruajtja, leximi dhe kthimi i librit në bibliotekë, njohja me revistat dhe tekstet për fëmijë etj.

GJUHË (13)

Gramatikë

Pas përfundimit të abetares, në mënyrë praktike dhe intuitive jepen disa njohuri themelore edhe për gjuhën shqipe, si:

- puna me shkrim për zëvendësimin e pikave me shkronja në fjalët ku ato mungojnë;

- ndarja e fjalëve në fund të rreshtit;

- emërtimi i sendeve, frymorëve, dukurive (emrat);

- përdorimi i ë - së në fund të fjalës;

- ushtrime drejtshqiptimi të disa tingujve dhe dallimi midis tyre (ç-q, i-y, xh-gj, s-z, sh-zh, f-th etj.);

DREJTSHKRIM: përdorimi i shkronjës së madhe. Shenjat e pikësimit: pika, presja, pikëpyetja, pikëçuditja dhe përdorimi i tyre. Shkrimi me fjalë i numrave nga 1-10.

TË SHPREHURIT DHE KRIJIMTARIA (23)

TEMA:

Temat për kulturën e të shprehurit zgjidhen nga jeta në familje e në shkollë (ngjarje, përjetime, objekte dhe personalitete);

nga letërsia, revista për fëmijë, jeta shoqërore (festat, kremtimet etj.).

FORMAT:

- BISEDA - Nxënësit duhet të aftësohen dhe të binden se biseda është forma themelore e komunikimit, respektivisht ata duhet të aftësohen për bisedë me shokët e klasës, me mësuesin, rreth ngjarjeve të përditshme (në familje, shkollë, natyrë dhe në rrethin shoqëror; ngjarje nga filmat dhe shfaqjet për fëmijë, ndodhi dhe përjetime të ndryshme), të njihen me rregullat e mirësjelljes gjatë bisedës së drejtpërdrejtë dhe me telefon; të formojnë shprehje për të dëgjuar derisa tjetri flet, për të pyetur për diçka që nuk e kanë të qartë dhe t'u përgjigjen pyetjeve të parashtruara.

- TË TREGUARIT - (me gojë dhe me shkrim), të aftësohen për të treguar përjetime, fotografi, shëtitje, vëzhgime, emisione të radios e TV-së etj.

- RITREGIMI - Të aftësohen për të ritreguar ngjarjet në familje, TV dhe radio-emisionet për fëmijë, tekstet e abetares, librit të leximit për klasën e parë, revistat për fëmijë, lektyrat. Në fillim ritregimi duhet të ushtrohet nëpërmjet pyetjeve, si: **kush, çka, ku, kur, si**, sipas planit të përbashkët dhe në fund në mënyrë të pavarur.

- NJOFTIMI - (vetëm me gojë), me ndihmën e pyetjeve të aftësohen të përgjigjen (të njoftojnë) për detyrat e kryera dhe të pakryera (në shtëpi dhe në shkollë).

- PËRSHKRIMI - (me gojë dhe me shkrim), përshkrimi i vetive të objekteve ose fotografive, ngjarjeve, përjetimeve etj. Të përshkruhet pozita e tyre, forma, madhësia, ngjyra etj.). Përshkrimi duhet të bëhet nëpërmjet pyetjeve e përgjigjeve.

- RECITIMI DHE DRAMATIZIMI - Recitohen dhe dramatizohen tekstet të qëlluara dhe krijime të tjera (gjatë recitimit dhe dramatizimit duhet pasur kujdes se si duhet të jetë: lëvizja, gjesti, mimika, hapësira skenike, loja artistike dhe improvizimi praktik.

- USHTRIMET ME SHKRIM:

- KOPJIMI - Të aftësohen për kopjimin e shkronjave, fjalëve dhe fjalive.

- PLOTËSIMI - i fjalëve me shkronjat që mungojnë, plotësimi i fjalëve me fjalë që mungojnë etj.

- ANALIZË - e përbashkët e 2-3 detyrave të shtëpisë dhe vlerësimi i tyre.

- TË PËRGJIGJURIT - në pyetjet e parashtuara sipas fotografive, ngjarjeve, përjetimeve etj.

- DIKTIM DHE VETËDIKTIMI - ushtron përvetësimin e rregullave drejtshkrimore.

-DIKTIMI KONTROLLUES - arsimtari kontrollon shpejtësinë në lexim dhe të mbajturit mend. Ushtrohet të shkruarit e uresës dhe të letrës kolektive.

Profili i kuadrit mësimor Punën edukative arsimore në mësimin klasor mundet ta realizojë personi i cili ka kryer fakultetin pedagogjik, fakultetin filozofik - degën e pedagogjisë dhe akademinë pedagogjike -grupi klasor.

PËRMBAJTJA PROGRAMORE

KLASA II

(4 orë në javë, 140 orë në vit)

FUSHA PROGRAMORE: LEXIM, LETËRSIA DHE LEKTYRA (100)

a) PËRMBAJTJA

1. Leximi

Mjetet dhe aktivitetet: Ushtrime leximi në tekste të zgjedhura nga libri i leximit, gazetat dhe revistat për fëmijë.

Dituritë dhe aftësitë: Përsosja e teknikës.

1. Leximi me zë dhe në heshtje

Mjetet dhe aktivitetet: Ushtrime me zë në tekste përkatëse. Magnetofoni.

Dituritë dhe aftësitë: Aftësimi i nxënësve për theksimin e drejtë të rrokjeve dhe të fjalëve në fjali.

2. Leximi sipas rolesh

Mjetet dhe aktivitetet: Ushtrime leximi sipas rolesh nëpërmjet tekstesh ku ka dialog dhe lojëra skenike.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit t'i kuptojnë dhe t'i dallojnë cilësitë e leximit sipas rolesh në dialog, duke i respektuar rregullat përkatëse.

3. Recitimi

Mjetet dhe aktivitetet: Leximi dhe të mësuarit përmendsh i vjershave dhe i teksteve me vlera artistike. Magnetofoni, TV, radio etj.

Dituritë dhe aftësitë: Të mësuarit përmendsh i vjershave dhe fragmenteve në prozë dhe recitimi.

4. Shpejtësia e leximit

Mjetet dhe aktivitetet: Leximi nga libri, revistat për fëmijë, duke matur kohën me instrument.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për lexim të shpejtë.

2. LETËRSIA (60)

a) p r o z a

1. Të kuptuarit e përmbajtjes

Mjetet dhe aktivitetet: Të lexohen tekste nga gjinitë dhe llojet në poezi, prozë dhe tekste dramatike për fëmijë që janë interesante për këtë moshë.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen ta kuptojnë përmbajtjen e tekstit të lexuar.

2. Tema dhe ideja

Mjetet dhe aktivitetet: Analizë e tekstit, bisedë dhe shembuj përkatës.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të hetojnë për çka flitet nëtekst dhe çka na porositë ai - tema dhe ideja.

3. Rendi kronologjik i ngjarjeve

Mjetet dhe aktivitetet: Lexim tekstesh përkatëse, bisedë, dëgjim shembuj nga nxënësit.

Dituritë dhe aftësitë: Aftësimi në përcaktimin e rendit kronologjik të ngjarjes (ose vargu kronologjik i ngjarjeve) dhe lidhja ndërmjet tyre.

4. Personazhet

Mjetet dhe aktivitetet: Lexim, bisedim dhe përshkrimi. Lexim revista për fëmijë, TV, radio, teatri etj.

Dituritë dhe aftësitë: Të hetohet dhe të dallohet personazhi kryesor nga të tjerët.

5. Tërësitë logjike

Mjetet dhe aktivitetet: Nxënësit me ndihmën e arsimtarit dhe të familjes, t'i hetojnë tërësitë logjike në tekst. Hartimi i planit kolektiv dhe individual, me ndihmën e arsimtarit dhe në mënyrë të pavarur.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për të hetuar dhe caktuar tërësitë logjike sipas rendit kronologjik. Përpilimi i planit të tekstit.

b) P o e z i a

1. Poezia lirike

Mjetet dhe aktivitetet: Lexim vjershash me përmbajtje lirike, caktimi i pjesëve më të ndjeshme të poezisë.

Dituritë dhe aftësitë: Të hetuarit e ndjenjës themelore të poezisë lirike.

2. R i m a

Mjetet dhe aktivitetet: Leximi i strofës dhe i vargut (pa e definuar)

Dituritë dhe aftësitë: Të hetuarit e përputhshmërisë së fjalëve në fund të vargut dhe të strofës.

3. Llojet e krijimeve

Mjetet dhe aktivitetet: Lexim, dëgjim dhe bisedë për llojet e përmendura të krijimeve. Bisedë me arsimtarin dhe shfrytëzimi i fjalorit nga aparatura didaktike.

Dituritë dhe aftësitë: Njohja dhe të dalluarit e vjershës, përrallëzës, përrallës dhe tregimit të ilustruar.

a) Lektyrë shkollore (45)

S. Frasheri: „Mos e fshih fajin”
L. Gurakuqi: „Mendoni për të tjerët”
Xh. Radari: „Çfarë ere ka zanati”
Rr. Dedaj: „Duart më të bukura”
„Robëria dhe liria” (popullore)
„Bleta dhe pëllumbi” (popullore)
A.Z. Çajupi: „Qeni dhe hija e tij”
F. Bojku: „Shatori”
B. Gaçe: „Shoku im”
M. Gorki: „Dora e nënës sime”
M. Odalloviq: „Nëna është folje”
V. Nazor: „Këto të kënaqin zemrën”
Kolë Jakova: „Mbreti i divave”
N. Mjeda: „Guxo”
A. Mamaqi: „Manushaqja”
T. Hatipi: „Lëvdaqi”
V. Kikaj: „Tre gëzime”

b) Lektyrë shtëpie (15)

Q. Guranjaku: „Xixëllonjat evogla”
H. Ulqinaku: „Panorama e detit”
D. Llukiq: „Poezi të zgjedhura”
Q. Batalli: „Tregime për fëmijë”
R. Pasmac: „Tregime për Kecin Bardhosh”
K. Andersen: Përralla të zgjedhura”

4. KULTURA E MEDIUMEVE (5)

a) PËRMBAJTJET

1. Emisionet për fëmijë të radios dhe të TV-së

Mjetet dhe aktivitetet: Shikimi kolektiv dhe individual i emisioneve dhe i shfaqjeve për fëmijë në radio dhe televizion.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për të dalluar emisionet dhe shfaqjet për fëmijë në radio dhe televizion.

2. F i l m i

Mjetet dhe aktivitetet: Shikimi kolektiv dhe individual i filmave vizatimorë dhe artistikë për fëmijë.

Bisedë rreth personazheve dhe ngjarjeve.

Dituritë dhe aftësitë: Njohja dhe dallimi i filmit me zë dhe pa zë, i filmit vizatimor dhe artistik për fëmijë, i rendit të ngjarjeve, i personazheve kryesore dhe jokryesore.

3. Aktori, aktrimi, roli

Mjetet dhe aktivitetet: Shikimi i shfaqjes teatrore, pjesës për fëmijë, bisedë me ndonjë aktor. Ushtrime praktike.

Dituritë dhe aftësitë: Njohja dhe dallimi i nocioneve: aktor, aktrim, rol.

4. T e a t r i

Mjetet dhe aktivitetet: Vizitë kolektive teatrit dhe bisedim i përbashkët.

Dituritë dhe aftësitë: Të dalluarit e teatrit si shtëpi ku jepen pjesë dramatike për të rritur dhe për fëmijë.

5. T e l e f o n i

Mjetet dhe aktivitetet: Bisedë në telefon. Ushtrime praktike me telefon të improvizuar.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për shfrytëzim praktik të telefonit.

6. B i b l i o t e k a e s h k o l l ë s

Mjetet dhe aktivitetet: Vizitë kolektive bibliotekës dhe bisedë me bibliotekistin dhe të punësuarit e tjerë.

Dituritë dhe aftësitë: Njohja e nxënësve me bibliotekën si lokal ku vendosen librat dhe shtypi për fëmijë.

6/a Huazimi dhe kthimi i librave

Mjetet dhe aktivitetet: Ushtrime praktike si ruhet libri i huazuar.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për lexim të pavarur të librave sipas moshës së tyre. Formimi i qëndrimit të drejtë ndaj librit.

6/b Qëndrimi ndaj bibliotekës

Mjetet dhe aktivitetet: Loja sipas rolesh „Bibliotekist - nxënësi”.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për sjellje të drejtë ndaj bibliotekës.

TË SHPREHURIT DHE KRIJIMTARIA (40)

1. Të shprehurit me gojë

Ushtrime për shprehjen e dialogut dhe monologut, parashtrim pyetjesh dhe dhënie përgjigjesh, përcjellja dhe dëgjimi i bashkëbiseduesit.

Dituritë dhe aftësitë: Kultivimi i të folurit të drejtë, ngritja e kulturës së komunikimit gojor.

-Pasurimi i fjalorit Të hetuarit dhe sqarimi i fjalëve të panjohura. Ushtrime rreth përdorimit të fjalorit dhe enciklopedive për fëmijë.

Dituritë dhe aftësitë: Të rritet vijimisht fondi i fjalorit aktiv të nxënësve me fjalë dhe shprehje të reja.

-Elementet e syzheut Lexim nga libri i leximit, revistat për fëmijë, bisedë rreth përmbajtjeve të lexuara nga lektura, filmave, ngjarjeve etj.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të futen në të shprehurit e drejtë sipas rendit të caktuar (hyrja, zhvillimi i ngjarjeve, përfundimi).

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit kur dhe si të dëgjohet (bashkëbiseduesi)

-Përshkrimi Të vërejturit e drejtpërdrejtë të mjedisit natyror e shoqëror, duke përshkruar bimët, kafshët, njerëzit, ngjarjet.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për përshkrimin me gojë e me shkrim të objekteve, qenieve, ngjarjeve, fotografive

Lajmërimi

Të lajmëruarit për ndeshje sportive, në shkollë, për ditëlindjen e shokut e ngjarje të ndryshme.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit që të lajmërojnë shkurt dhe qartë me ndihmën e arsimit dhe pavarësisht.

-Recitimi dhe dramatizimi

Recitim vjershash, pjesë vjershash, tekstesh të shkurtra, lojëra skenike. Magnetofoni, artisti.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për recitim të bukur të vjershave dhe pjesëve dramatike (teksteve).

2. Të shprehurit me shkrim

Të kopjuarit

Të kopjuarit (të përshkruarit) e fjalëve, fjalive dhe tekstit të shkurtër nga libri, revistat dhe gazetat për fëmijë.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen nxënësit që të përshkruajnë drejt dhe pa gabime.

- D i k t i m i

Vetëdiktimi, diktimi për përmirësimin e gabimeve, diktimi kontrollues. Tekste përkatëse (për diktim).

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen për përsosjen e drejtshkrimit.

- K o m u n i k i m i

Të shkruarit e letrave, urimeve, kartëpostaleve, sipas modelit dhe pavarësisht.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen për komunikim të drejtë me shkrim.

- Të plotësuarit

Plotësimi i pavarur i fjalive me fjalë që mungojnë (në tekst të libërleximit, gazetës etj.).

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen që me sukses të plotësojnë tekste me shkronjat e me fjalët që mungojnë në fjali.

F o r m

- Ritregimi

Të dëgjuarit e tregimeve të shkurtra, përrallave dhe ritregimi i tyre. Leximi i tregimeve, përrallave dhe teksteve dramatike dhe ritregimi i tyre.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për ritregim (në formë të shkurtër dhe të zgjeruar) në mënyrë të pavarur dhe me ndihmën e arsimtarit.

- Të treguarit

Të vërejturit e fotografive pa tekst, përpilimi i tekstit me gojë e me shkrim.

Dituritë dhe aftësitë: Të treguarit e ngjarjeve sipas fotografive, me ndihmën e arsimtarit dhe pavarësisht.

- Bisedimi

Dramatizimi i teksteve me përmbajtje emocionale.

5. GJUHE (35)

a) Gramatikë

1. Teksti dhe fjalia

Mjetet dhe aktivitetet: Renditja e drejtë e fjalive. Leximi dhe shkrimi i tekstit të shkurtër. Numërimi i fjalive në tekst. Libri, gramatika, fotografi pa tekst.

Dituritë dhe aftësitë: Të dalluarit e tekstit si bashkësi fjalishë.

2. Fjalja

Mjetet dhe aktivitetet: Formulimi i përbashkët dhe i pavarur i fjalive. Libri i leximit, mjedisi natyror.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të kuptojnë se fjalia ka kuptim dhe strukturë të caktuar.

3. Ndryshimi i vendit të pjesëve të fjalisë

Mjetet dhe aktivitetet: Formulime fjalish dhe ndërrime vendesh të pjesëve të fjalisë. Shkronja kartuçi dhe fotografi pa tekst.

Dituritë dhe aftësitë: Të kuptuarit e fjalisë si bashkësi e kuptimeve të organizuara.

4. Të hequrit dhe të shtuarit e pjesëve të fjalisë.

Mjetet dhe aktivitetet: Formulime fjalish së bashku dhe pavarësisht. Të hequrit dhe të shtuarit e pjesëve. Kartuçë me fjalë të shkurtëra, fotografi pa tekst.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të mësojnë se si hiqen dhe shtohen pjesët e fjalisë.

5. Zëvendësimi i pjesëve të fjalisë

Mjetet dhe aktivitetet: Formulimi i përbashkët i fjalëve duke zëvendësuar pjesët. Kartona me fjalë të shkruara, vizatime pa tekst, tabela etj.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësuarit për të ndryshuar pjesët funksionale të fjalisë dhe për t'i dalluar ato. P. sh.

Antoni luan me top. (Me top luan Antoni).

6. Ndarja e fjalisë - fjalia më e vogël

Mjetet dhe aktivitetet: Puna e përbashkët dhe në grupe për formulimin e fjalive dhe ndarja e tyre në pjesë më të vogla. Kartona të vegjël, vizatime pa tekst, tabela etj.

Dituritë dhe aftësitë: Të dallojmë grupet funksionale brënda fjalisë, duke kaluar në pjesët plotësuese të saj.

7. Fjalja pyetëse

Mjetet dhe aktivitetet: Dialogu ndërmjet dy nxënësve dhe grupimi i fjalive pyetëse. Leximi i tekstit dhe nënvizimi i fjalive pyetëse. Formulimi i pavarur fjalish. Emisione të radios dhe TV për fëmijë, dramatizim tekstesh emocionale etj.

Dituritë dhe aftësitë: Të ushtrohen nxënësit të kalojnë nga fjalja dëftore në fjali pyetëse të tipit: **Kush shkoi? Ku shkoi?**

8. Kthimi i fjalisë pohore në mohore

Dituritë dhe aftësitë: Të ushtrohen nxënësit të kalojnë nga fjalja pohore në mohore: (Motra erdhi - Motra nuk erdhi).

9. Koha: para - tani - pas

Dituritë dhe aftësitë: Të dalluarit e kuptimeve themelore kohore, duke i vënë në raport me formën foljore përkatëse. P. sh. lexova (para lexoj (tani), do të lexoj (pas)).

10. F o l j a

Dituritë dhe aftësitë: Të dalluarit e foljes si fjalë që tregon se ç'bëjnë njerëzit, kafshët etj. (Aspekti kuptimor, pa përkufizim). Të hetuarit e foljeve në tekstin e lexuar.

11. Zgjedhimi i foljes **lexoj** në kohën e tashme.

Dituritë dhe aftësitë: Të njihen me mbaresat e foljeve të tipit lexoj në kohën e tashme dhe të ushtrojnë përdorimin e tyre.

12. E m r i

Dituritë dhe aftësitë: Të dalluarit e emrit si fjalë që tregon njerëz, kafshë, bimë etj.

13. Gjinia mashkullore dhe femërore.

Mjetet dhe aktivitetet: Emërtimi i nxënësve në klasë dhe grupimi i tyre në gjini mashkullore dhe femërore. Të shkruarit në, çifte (në lista të zbrazëta) emra të gjinisë mashkullore e femërore.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të kuptojnë se ndarja në gjini është konvencionale dhe përcaktohet sipas nyjës shqyese. **Tregues të gjinisë janë: i, a, u.**

14. Numri i emrave

Mjetet dhe aktivitetet: Formulim fjalish me emra të dhënë, duke caktuar numrin e emrave. (Fotografi pa tekst, paraqitje tabelare e emrave sipas gjinive.

Dituritë dhe aftësitë: Të dallojnë emrat në numrin njëjës dhe shumës dhe të krijojnë lidhjen me foljen. Nxënësit të ushtrohen të dallojnë përse shërbejnë elementet e tjera të grupit funksional që shoqërojnë fjalën themelore si p. sh.: libër, ky libër, libri i ri etj.

15. M b i e m r i

Mjetet dhe aktivitetet: Lexim teksti nga libri, nënvizimi i përbashkët dhe individual i mbiemrave.

Të shkruarit pavarësisht të mbiemrave, duke përcaktuar gjininë dhe numrin e mbiemrave. (Vizatime pa tekst, shembuj nga mjedisi jetësor).

Dituritë dhe aftësitë: Dallimi i mbiemrit si fjalë që e përcakton emrin, ose që tregon si janë njerëzit kafshët sendet etj.

16. Gjinia e mbiemrit

Dituritë dhe aftësitë: Hetimi dhe dallimi i gjinisë dhe i numrit të mbiemrave.

17. Numri i mbiemrave

Mjetet dhe aktivitetet: Lexim i përbashkët dhe i pavarur i tekstit dhe plotësimi i fjalëve me numër.

Fletëza me fjalë ku mungon numri.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të kuptojnë se mbiemri është në atë numër në të cilin është edhe emri.

18. Numërori

Mjetet dhe aktivitetet: Të merren shembuj të ndyshëm nga matematika, të bëhen ushtrime tekstuale.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të kuptojnë se numërorët janë fjalë që tregojnë numra.

19. Zgjerimi i fjalisë

Mjetet dhe aktivitetet: Ushtrime në kartona të vegjël të zbrazët, të shkruarit e fjalëve dhe zgjerimi i fjalisë me grupe përkatëse të fjalëve, fotografi nga teksti.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen nxënësit të gjejnë grupet e fjalëve që përbëjnë fjalinë bazë, të zgjerojnë grupet, sidomos grupin emëror me mbieemra dhe emra të rasës gjinore.

20. Drejtshkrimi dhe drejtshqiptimi

Mjetet dhe aktivitetet: Të shkruarit e pavarur të emrave të njerëzve, emra gjeografikë, rrugësh, firmash (me shkronjë të madhe) ushtrime për drejtshqiptimin e fjalëve dhe të fjalive, sipas shenjave të pikësimit. Tabela, fotografi pa tekst, të vërejturit në mjedisin lokal etj.

Dituritë dhe aftësitë: Përdorimi i drejtë i shkornjës së madhe në fillim të fjalisë.

21. Përdorimi i pikës

Mjetet dhe aktivitetet: Diktim i tekstit të shkurtër. Formulimi i pavarur fjalish, ose tekst të shkurtër.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të kuptojnë se fjalia ka pikësim që shprehet edhe me ndryshimin e zërit. Të ushtrohen për përdorimin e pikës në fund të fjalisë.

22. Ndarja e fjalëve në fund të rreshtit

Dituritë dhe aftësitë: Të kuptojnë se në fund të rreshtit nuk mund të ndahen fjalët njërrrokëshe dhe të mos kalojnë në rreshtin tjetër me një shkronjë të një fjale.

23. Fjalëza „s” në vend të fjalëzës „nuk”

Dituritë dhe aftësitë: Të ushtrojnë të shkruajnë fjalëzën „s” në vend të „nuk” në fjalinë mohore, p. sh. s’ dihet, s’ punohet etj.

24. Emra të gjinisë femërore që mbarojnë me - ë.

Dituritë dhe aftësitë: Të shkruarit e drejtë të tyre p. sh. këngë, fushë, nënë, hënë etj.

25. Numërorët (10 deri 20)

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen nxënësit të shkruajnë drejt me shkronja numërorët prej 10 deri 20. Të merren shembuj nga matematika.

PROGRAMI MËSIMOR I GJUHËS SHQIPE

Klasa III
(5 orë në javë, 175 në vit)

FHUSHA PROGRAMORE: LEXIM, LETËRSIA DHE LEKTYRA (80 orë)

Detyrat operative

- nxënësit ta përsosin leximin shprehës (me zë) dhe leximin në heshtje, duke e rritur shpejtësinë e të lexuarit dhe të kuptuarit e asaj që lexohet;

- të aftësohen që ta zbulojnë ndjenjën themelore të tablosë poetike në vjershën lirike dhe epike - të fitojnë përfytyrime për veçoritë themelore të përrallëzës, përrallës dhe tregimit;

- të aftësohen që ta zbulojnë porosinë, personazhet e tekstit në prozë, ngjarjet dhe lidhshmërinë e tyre me vendin dhe kohën e ngjarjes;

- të fitojnë përfytyrime dhe kuptime themelore për kulturën e medimeve dhe komunikimit;

- të pasurohet kultura e të shprehurit nëpërmjet formave dhe veprimeve themelore (tregimi, ritregimi, përshkrimi, diskutimi, diktimi etj.,

- të pasurohet fjalori i nxënësve me fjalë dhe shprehje të reja nga gjuha, letërsia, kultura e medimeve si dhe përdorimi i tyre në mësim dhe në jetën e përditshme;

- të përvetësohen nocionet themelore për pjesët kryesore të fjalisë së thjeshtë;

- t'i zgjerojnë dituritë për emrin dhe foljet dhe të fitojnë njohuri themelore për mbiemrat;

- t'i dallojnë bashkëtingëlloret dhe zanoret në fjalë dhe në rrokje.

- të aftësohen për zbatimin e drejtë të normave të drejtshkrimit dhe të drejtshqiptimit gjatë komunikimit dhe të shprehurit me gojë e me shkrim.

1. Lexim dhe recitim (30)

Leximi i teksteve përkatëse nga libri i leximit, revistat për fëmijë. Ushtrime për frymëmarrje të drejtë gjatë pauzave dhe intonacionit.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen për lexim të drejtë, shprehës, të vetëdijshëm dhe teknik, duke i respektuar normat e drejtshkrimit dhe të drejtshqiptimit.

2. LETËRSIA (80)

- format e krijimeve letrare

a) P o e z i a

- Temat dhe ideja e vjershës

Tema dhe ideja e vjershës të zbulohet në mënyrë adekuate, gjatë bisedës, analizës dhe shembujve konkretë në varg dhe në strofë.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit duhet të zbulojnë dhe të dallojnë se për çka këndon poeti, shkaku, qëllimi, porosia e tij dhe me cilat vargje e bën këtë.

- Ndjenja themelore në poezi

Ndjenja themelore që dominon në vjershë do të zbulohet gjatë bisedës rreth tekstit përkatës, strofës ose vargjeve.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të zbulojnë dhe të dallojnë ndjenjat themelore në poezi: gëzim, pikëllim, dashuri, zemërim etj.

- Ndërtimi i vjershës

Bisedë rreth strofës si pjesë e vjershës, e cila mund të ketë 2, 3, 4 ose më shumë vargje. Të shkruarit e pavarur të një strofe.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit t'i dallojnë strofat, rendin e vargjeve, refrenin dhe figurat poetike.

- L l o j e t

Që të sqarohen në mirë këto lloje, arsimitari duhet të marrë shembuj nga letërsia popullore.

Dituritë dhe aftësitë: Njohja e vjershës lirike dhe epike pa teorizim.

- R i m a në vjershë (varg)

Që të realizohet ky qëllim, do të zgjidhen pjesë të vjershës (strofa dhe vargje) që e kanë këtë cilësi, me shembuj konkretë nga arsimitari.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen që t'i dallojnë rrokjet e theksuara dhe të patheksuara.

- K r a h a s i m i - si mjet shprehës.

Do të praktikohen ushtrime për të gjetur krahasimin në vjershë dhe pjesë të vjershës, nëpërmjet të shembujve konkretë.

Dituritë dhe aftësitë: Kjo figurë stilistike do të përvetësohet në nivel të njohjes dhe të emërtimit.

b) P r o z a

- Tema dhe ideja

Analizë dhe interpretim tekstesh dhe pjesësh nga libri, revistat etj., kolektivisht dhe në g r u p e.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen të hetojnë se për çka shkruan shkrimtari në tekst dhe çka na porosit.

- Subjekti dhe kronologjia e ngjarjes

Bisedë dhe përshkrim i përrallave, tregimeve, filmave për fëmijë; për ngjarje të shikuara, të dëgjua dhe të lexuara.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen në mënyrë të drejtë ta përcaktojnë ngjarjen duke e lidhur me kohën, vendin dhe personazhet.

- K o m p o z i c i o n i - ndërtimi i krijimit në prozë

Bisedë e përbashkët dhe përshkrim kolektiv dhe individual i teksteve, ngjarjeve të dëgjua dhe të shikuara.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen që ta dallojnë hyrjen, zhvillimin dhe përfundimin e ngjarjes.

- P e r s o n a z h e t - kryesore dhe jokryesore

Gjatë bisedës të jepen karakteristikat kryesore për personazhet nga tekstet e lexuara, ngjarjet e shikuara dhe të dëgjua ku ka personazhe kryesore dhe jokryesore.

Dituritë dhe aftësitë: Përshkrimi i pamjes së jashtme, veprimeve sjelljeve, të folurit (karakteristikat themelore).

- L l o j e t: përralla, përrallëza, tregimi, gjëza etj.

Bisedë, ritregim, përshkrim; duke shfrytëzuar tekste përkatëse, ilustrime, tregime në radio dhe TV, të dëgjua nga të rriturit.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen që t'i njohin, t'i dallojnë dhe t'i emërtojnë.

- T e k s t i d r a m a t i k: cilësitë karakteristike

Do të lexohen fragmente nga tekstet dramatike, dëgjim: radio-teatër për fëmijë, shikim shfaqjesh dramatike.

Dituritë dhe aftësitë: Të hetohen karakteristikat e tyre themelore. Të hetohen dallimet ndërmjet tekstit dramatik, poezisë dhe prozës.

- D i a l o g u

Lexim sipas rolesh dhe dialog me nxënësit. Dëgjim dialogu në magnetofon - dramatizim.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të hetojnë se dialogu është karakteristikë e tekstit dramatik.

- I n t e r p r e t i m i i teksteve dramatike

Interpretimi i tyre të bëhet interesant për fëmijët, nëpërmjet teksteve emocionale, dramave për fëmijë në radio dhe TV etj.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen të lexojnë sipas rolesh, të mbajnë në mend pjesë të tekstit dramatik. Ta pasurojnë fjalorin me fjalë dhe shprehje të reja.

3. LEXIMI DHE PUNA ME TEKST

- Leximi me zë

Mjetet dhe aktivitetet: Lexim nga arsimtari, lexim i pavarur nga nxënësit, lexim në magnetofon nga nxënësit më të mirë, arsimtari ose tjetër person për këtë qëllim do të zgjidhen tekste të veçanta nga libri, gazeta dhe revista për fëmijë (zgjedhjen e teksteve e bën vetë arsimtari).

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen të lexojnë me zë, (lexim shprehës), duke respektuar shenjat e pikësimit, theksin dhe intonimin. Përsosja e teknikës së leximit gradualisht të fuqizohet.

- Leximi në heshtje

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen të lexojnë në heshtje që të arrijnë nivel më të lartë të shpejtësisë dhe të kuptuarit e përmbajtjes.

- R e c i t i m i

Recitim tekstesh përkatëse nga libri i leximit, revista, tekste të shkruara nga nxënësit me përmbajtje artistike dhe efekte emocionale.

- **Dituritë dhe aftësitë:** Të aftësohen që të recitojnë bukur fragmente në prozë, pjesë dramatike dhe vjersha.

- Lojëra skenike dhe pjesë të dramatuara

Dramatizim tekstesh përkatëse, shikim dhe dëgjim i teksteve të dramatuara.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të njihen me to, duke nxitur interesimin për pjesëmarrje aktive në këso emisionesh.

a) Lektyrë shkollore:

Esad Mekuli: „Ramiz o vëlla”

Sami Frasheri: „Dheu është flori”

Naim Frasheri: „Zogu dhe djali”

Tajar Hatipi: „Miku ynë”

Ali Hurgulica: „Çerdhja”

„Fiton mendja, e jo fuqia” - Krijim popullor

J.J. Zmaj: „Lulebora”

Dushan Kostiq: „Muzgjet e Plavës”

„Kush punon gëzon” - Krijim popullor

Kashelashat ose gjëgjëzat

Ahmet Hromaxhiq: „Krahët e pëllumbit”

„Ujku dhe qengji” - Fabul popullore

Alqi Kristo: „Nënë e babë unë i dua”

Qamil Batalli: „Për mësuesin tim”
 „Nevoja e mëson njeriun” - Anekdote
 Abdyl Bunjaku: „Fajtori nuk është këtu
 Edmondo de Amiçic: „Nga ditari i një shkollari”
 Latif Berisha: „Fabrika”
 Bedri Dedja: „Vjeshta dhe dimri”
 „Breshka dhe lepuri” - Fabul popullore
 Oskar Uajld: „Urtësia e njeriut të varfër”
 Anton Çetta: „Shtatë thuprat”
 Ilia A. Dedi: „Endra e Linditës”
 Dositej Obradoviç: „Gomari me lëkurë luani”
 Perl Bak: „Bashkimi është i nevojshëm edhe në lojë”
 Luigj Gurakuqi: „Fëmija prekës”

b) Lektyrë shtëpie:

Ndre Mjeda „Guxo”
 Desanka Maksimoviç: „Vjersha të zgjedhura”
 Rexhep Hoxha: „Zogu i qiellit”
 Anton Çetta: „Në prehër të gjyshes
 L. Karol: „Luiza në botën e çudirave”

Dituritë dhe aftësitë: Gjatë leximit të pavarur të lektyrës shtëpiake, nxënësit duhet të aftësohen që në nivel të lartë t'i përvetësojnë dhe përjetojnë vlerat e tyre artistike.

Gjatë orëve, ato analizohen në pajtim me kërkesat didaktiko-metodike dhe interesin e nxënësve.

5. TË SHPREHURIT DHE KRIJIMTARIA (45)

Të shprehurit me gojë dhe me shkrim

Format:

- B i s e d a

Bisedë për ngjarje, sende, dukuri, lojra etj. (Bisedë ndërmjet dy ose më tepër personash duke shfrytëzuar gjestet dhe mimikat).

Dituritë dhe aftësitë: Rregullat gjatë bisedës dhe njohja me to.

- T ë t r e g u a r i t

Të treguarit e ngjarjeve, vizitave, aktiviteteve, dëshirave të plotësuara etj.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen të tregojnë në bazë të figurave, ose në mënyrë të pavarur për ngjarje.

Të shkruajnë pavarësisht për pushimet verore. Në mënyrë që aftësohen të tregojnë me shkrim ngjarje lidhur me pushimet verore. Të kuptojnë se gjatë të treguarit, ngjarjet duhet të paraqiten sipas rendit të tyre logjik. Të aftësohen të shkruajnë dhe të tregojnë për punët bujqësore në fshat duke e pasuruar fjalorin e tyre aktiv me fjalë dhe shprehje të reja.

Të treguarit me gojë dhe me shkrim në bazë të fotografisë, vizatimit ose dokumenteve historike. Nxënësit të aftësohen të tregojnë përralla dhe tregime që kanë dëgjuar nga më të vjetrit.

- R i t r e g i m i (në shtëpi)

Ritregimi i ngjarjeve, tregimeve, përrallave etj., të dëguara nga të tjerët. Ritregimi i teksteve me përmbajtje artistike dhe të popullarizuara shkencore etj.

Ritregim me gojë dhe me shkrim i një teksti emocional që i përgjigjet kësaj moshe. Film, dramë televizive, radioemisione, fotografi pa tekst.

Ritregim me gojë dhe me shkrim i ngjarjeve të përjetuara gjatë udhëtimit me tren, autobus, aeroplan, anije, barkë etj.

Ritregim me gojë dhe me shkrim i temës: „Si ta ruajmë mjedisin jetësor” (figura pa tekst, të vërejturit e ambientit etj.

Ritregim: „Një vizitë shokut (shoqes)”

Dituritë dhe aftësitë: Do të aftësohen nxënësit të ritregojnë një ngjarje që kanë përjetuar, duke përdorur elementet përbërëse të ngjarjes: hyrjen, zhvillimin dhe përfundimin e ngjarjes. Nxënësit të aftësohen të ritregojnë ngjarje lidhur me ruajtjen e ambientit nga ndotja etj.

- P ë r s h k r i m i

Përshkrimi i objekteve, sendeve, mjedisit (shoqëror dhe natyror); fotografi, persona etj.

Dituritë dhe aftësitë: Do të aftësohen nxënësit të përshkruajnë në bazë të planit të dhënë, fotografisë, diafilimit etj. Përshkrimi me gojë dhe me shkrim i vendlindjes (të vërejturit, vizatimi, fotografia, filmi etj.).

Nxënësit të bëjnë përshkrim të shkurtër të natyrës në bazë të modelit të dhënë.

Nxënësit ta përshkruajnë veshjen e tyre, duke e pasuruar fjalorin me fjalë dhe shprehje nga kjo fushë etj.

- L a j m ë r i m i

Lajmërim me gojë e me shkrim për ngjarje të ndryshme nga jeta e nxënësve (aktivitete, gara, manifestime, festa) etj.

Të shikuarit e garave sportive (ose pjesëmarrje direkte) dhe lajmërim i shkurtër me gojë e me shkrim.

Ushtrime praktike me telefon të improvizuar. Bisedë lidhur me lajmërimin e drejtë me telefon.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit të aftësohen si duhet të komunikojnë me telefon, duke lajmëruar për ngjarje dhe probleme të ndryshme. Të lamërojnë për ngjarje me karakter sportiv; për punët e kryera gjatë uikendit etj.

- D i s k u t i m i

Diskutim frontal ose në grupe të vogla lidhur me festën në shkollë, libra dhe gazeta të lexuara. Diskutim i përbashkët mbi higjienën në shkollë; lidhur me rregullimin e klasës; lidhur me urimet e 8 Marsit për mësuesen.

Dituritë dhe aftësitë: Do të aftësohen nxënësit për diskutime të shkurtra lidhur me probleme të caktuara në klasë dhe në shkollë.

D I K T I M I

Diktim për menjanimin e gabimeve

Përdorimi i teksteve nga libri, gazetat e fëmijëve, tekste të përgatitura nga arsimtari, tekste të dëformuara. Magnetofoni.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen nxënësit që gjatë të shkruarit të bëjnë më pak gabime, duke i mënjanuar vetë gabimet.

- V e t ë d i k t i m

Përdorimi i tekstit të shkurtër, të cilin nxënësi e di përmendsh.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen nxënësit për vetëkontrollim dhe shmangien e gabimeve.

6. KULTURA E MEDIUMEVE (5)

- Emissionet për fëmijë të radios dhe TV-së

Shikimi dhe dëgjimi kolektiv i emisioneve të radios dhe TV-s. Bisedë rreth përbajtjes së tyre, krahasimi.

Dituritë dhe aftësitë: Të njihen nxënësit me këto lloje emisionesh, vlerën e tyre artistike, porosinë, të folurit, muzikën, shushuritjet dhe nxitjet e interesimit të tyre.

- F i l m i a r t i s t i k për fëmijë dhe filmi vizatimor Shikim kolektiv dhe individual i filmave artistikë për fëmijë, filmave vizatimorë, bisedë rreth tyre.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit do të aftësohen t'i njohin, t'i dallojnë dhe t'i emërtojnë ato.

- F i l m i m e z ë dhe pa zë

Shikimi kolektiv dhe individual i tyre dhe bisedë rreth karakteristikave.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit do të aftësohen t'i dallojnë dhe t'i hetojnë karakteristikat e tyre.

- Zhvillimi i ngjarjes (subjekti)

Shikimi kolektiv i filmave artistikë, dëgjim **radiodramash**, shikim pjesësh teatrore për fëmijë dhe biseda rreth tyre.

Dituritë dhe aftësitë: Lidhja e ngjarjes me vendin, kohën dhe personazhet.

- T e a t r i

Bisedë lidhur me shfaqje të shikuara teatrore, krahasimi dhe dallimi i shfaqjes filmike dhe teatrore.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit do të njihen me skenën, hapësirën skenike, veprën skenike, dekorin.

- B i b l i o t e k a shkollore

Vizitë kolektive dhe individuale bibliotekës së shkollës.

Plotësim kërkesë për huazim të librit.

Dituritë dhe aftësitë: Njohja me lokalet, fondin e librave, renditja e librave sipas përmbajtjes, tematikës dhe moshës së fëmijëve.

- Bashkëpunimi dhe anëtarësimi

Loja „Bibliotekisti - nxënësi”. „Nxënësi - biblioteka”.

Diskutim për librat e lexuar.

Dituritë dhe aftësitë: Njohja me rregullat e bashkëpunimit me të punësuarit në bibliotekë dhe respektimi i rendit shtëpiak.

- Librat sipas vëllimit dhe tematikës

Bisedë me poetë, shkrimtarë. Zgjidhje fjalëkryqi dhe rebusi.

Dituritë dhe aftësitë: Të dallojnë: **poet, shkrimtar, ilustrues, botues, gazeta dhe revista, fjalëkryqe, rebuese etj.**

GJUHE (45)

1. Gramatikë

Teksti dhe fjalia

Lexim i teksteve përkatëse dhe bisedim në lidhje me rendin logjik të fjalive dhe lidhmëria e tyre me tekstin. Ushtrime për radhitjen e fjalive sipas rendit të tyre logjik.

Dituritë dhe aftësitë: Të kuptohet që fjalia në gjuhën e folur dhe të shkruar i përket një njësie më të madhe që është teksti, ku edhe del kuptimi i saj, që një tekst është i përbërë nga fjali të organizuara sipas një logjike të caktuar.

- Llojet e fjalive

Të dallojnë, të krahasojnë, të përdorin dhe të theksojnë fjali të llojeve të ndryshme: dëftore, pyetëse, habitore (që shprehin ndjenja).

- Shndërrimi i fjalive

Puna në çifte për shndërrimin e fjalive pohore në mohore dhe anasjelltas.

Dituritë dhe aftësitë: Të aftësohen për përdorimin e formave të ndryshme mohore si p. sh., nuk është i sëmurë, nuk ka më, nuk ka asgjë. Njohja praktike me mohimin e thjeshtë dhe të përbërë.

- **E shkruara, e tashmja, e ardhmja** (kohët kryesore të foljeve). Formulimi i përbashkët dhe individual i fjalive dhe grupimi i foljeve.

Dituritë dhe aftësitë: Të dalluarit e nocioneveri bazë të kohës kronologjike të vëna në raport me foljen e treguesit kohorë të tipit: **dje, sot, nesër.**

- Emra të përveçëm dhe të përgjithshëm

Lexim tekstesh të përshtatshme, në të cilin nxënësit do të nënvizojnë emrat e përveçëm e të përgjithshëm. Të shkruarit e emrave të njerëzve, kafshëve, emrave gjeografikë etj.

- Trajta e emrave

Nxënësit të ushtrohen t'i dallojnë këto lloje të emrave, duke i mësuar emrat e njerëzve, kafshëve, qyteteve, fshatrave, maleve etj.

Gjinia e emrit

Bisedë e përbashkët dhe në grupe lidhur me gjininë e emrave.

Dituritë dhe aftësitë: Nxënësit do të ushtrohen të dallojnë trajtën e shquar dhe të pashquar të emrave. Të mësojnë për ndarjen e emrave sipas gjinive, duke e lidhur me kategorinë e trajtës. Të ushtrojnë të dallojnë gjininë e disa llojeve të emrave.

- Trajta e shquar e emrave femërorë

Të shkruajnë drejt në trajtën e shquar emrat femërorë që mbarojnë me i të theksuar: p. sh. (liri-a, rini-a etj.).

- Shumësi i disa emrave mashkullorë

Të ushtrohen të përdorin drejt me shkrim e me gojë format e njëjësit e të shumësit të emrave: djalë, kalë, dash, lumë shkëmb, drapër etj.

- Mbiemrat që mbarojnë me -ët, -t dhe -të

Do të ushtrohen të shkruajnë drejt mbiemrat e tipit:

i zbrazët, i rregullt, i nxehtë).

- Drejtshkrimi i parafjalëve

Të ushtrohen t'i shkruajnë drejt parafjalët: **pranë, gjatë, jashtë, poshtë, larg, pas, drejt, matanë etj.**

- Shenjat kryesore të pikësimit

Të ushtrohen shenjat kryesore të pikësimit: pika, pikëpyetje pikëçuditja, dy pikat, presja, thonjëzat, viza, apostrofi.

USHTRIME

- Emrat konkretë (kur gjërat që emërtohen i shohim, i prekim.

- Emrat abstraktë (kur gjërat që emërtohen nuk mund t'i shohim e as t'i prekim, por vetëm i marrim me mend, si p. sh.: gëzim, lumturi, bukuri, ëmbëlsi, etj.

- Ndarja e tingujve në gjuhën shqipe

Tingujt, që shqiptohen duke dalë lirisht ajri nga goja, quhen **zanore**. Tingujt, që shqiptohen kur ajri nuk del lirisht, por has në pengesa të ndryshme në gojë, quhen **bashkëtingëllore**.

USHTRIME

- Zgjedhimi i foljes në kohën e tashme:

Të ushtrohen nxënësit të zgjedhojnë në kohën e tashme foljet që mbarojnë me bashkëtingëllore. (Foljet e tipit **lexoj** në kohën e tashme). P. sh.: Numri njëjës (unë lexoj, ti lexon, ai(ajo) lexon. Numri shumës (ne lexojmë, ju lexoni ata (ato) lexojnë).

- Zgjedhimi i foljes në kohën e shkuar:

Të ushtrohen nxënësit të zgjedhojnë në kohën e shkuar në numrin njëjës (unë lexova, ti lexove, ai(ajo) lexoi). Numri shumës (ne lexuam, ju lexuat, ata(ato) lexuan.

Numri njëjës.

Unë kam lexuar, ti ke lexuar, ai(ajo)ka lexuar.

Numri shumës.

Ne kemi lexuar, ju keni lexuar, ata (ato) kanë lexuar.

- Zgjidhimi i foljes në kohën e ardhme:

Të ushtrohen nxënësit të zgjedhojnë në kohën e ardhme folje që mbarojnë me bashkëtingëllore, në përfaqje me zgjedhimin në kohën e tashme të foljeve të tipit **lexoj**. P. sh.: Numri njëjës (unë do të lexoj, ti do të lexosh, ai (ajo) do të lexojë.

Numri shumës: Ne do të lexojmë, ju do të lexoni, ata(ato) do të lexojnë.

- Hartimi

Gjatë vitit shkollor punohen **dy** hartime me shkrim.

STRUKTURA DHE PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Lënda mësimore gjuhë shqipe, për nga përmbajtja dhe struktura është konceptuar si njëtërësi në vete. Kështu, në këtë program zë vend krijimtaria letrare më vlerë artistike nga folklori, letërsia shqiptare e të gjitha periudhave kohore (para, gjatë dhe pas Rilindjes Kombëtare, letërsia shqipe midis dy luftërave botërore, letërsia e sotme shqiptare), letërsia botërore, evropiane dhe e popujve të Ballkanit.

Në këtë program bën pjesë edhe interpretimi i gjinive dhe i llojeve letrare. Më fjalë të tjera fitohen njohuritë themelore nga teoria e letërsisë, gjuha dhe disiplinat gjuhësore (fonetikë, gramatikë), njohuritë praktike për drejtshkrimin e drejtshqiptimin, fjalorin dhe stilin si pjesë të pandara të gjuhës, arti filmik si edhe të shprehit dhe krijimtaria (të shprehurit me gojë e me shkrim).

Përmbajtjet mësimore të programit janë në përputhje me aftësitë e nxënësve (moshën e tyre), duke siguruar vazhdimësinë e natyrshme nga klasa në klasë, gjegjësisht cikli i parë (3) cikli i dytë (3) dhe cikli i tretë (2).

ZGJEDHJA E TEKSTEVE NË PROGRAM

Tekstet që do të interpretohen e do të analizohen në orët mësimore të lëndës së gjuhës shqipe arsimtari duhet t'i zgjedhë nga libri i leximit, nga revistat letrare dhe ato për fëmijë, si edhe nga burimet të tjera që i përkasin kësaj moshe. Tekstet që i zgjedh arsimtari dhe autori i librit të leximit duhet të jenë nga:

- letërsia popullore (përralla, përrallëza, gjëgjëza, fjalë të urta, legjenda, pjesë nga epika legjendare, balada, këngë historike, këngë lirike popullore etj.)

- letërsia shqiptare e periudhës para Rilindjes Kombëtare shqiptare dhe gjatë saj;

- letërsia shqiptre midis dy luftërave botërore;

- letërsia e sotme shqiptare;

- letërsia e përkthyer (jugosllave, evropiane dhe botërore) e

çfarëdo drejtimi letrar, por që ka vlera të mirëfillta estetiko-letrare.

Gjuhë (GRAMATIKË)

Gjuha shqipe është një nga lëndët kryesore në shkollat fillore, meqë luan rol të rëndësishëm në edukimin e arsimimin e nxënësve. Ata gjuhën e mësojnë ta flasin qysh në moshën fëmijërore, por në shkollë ajo mësohet teorikisht dhe përvetësohet praktikisht. Gjuha së bashku me lëndet e tjera që zhvillohen në shkollë dhe jashtë saj luan një rol të madh në edukimin, arsimimin dhe formimin e nxënësit si personalitet kreativ.

Lënda e gjuhës shqipe i pajis nxënësit me njohuri shkencore gjuhësore, i përgatit ata për ta përvetësuar gjuhën amtare në shkallën më të lartë si dhe u formon shprehi gjuhësore në të folur dhe në të shkruar.

Kështu, nëpërmjet kësaj lënde nxënësit njohin format dhe ndërtimin e gjuhës së gjallë popullore, mjetet e saj shprehëse, bukurinë dhe begatinë e saj, si dhe përvetësojnë gjuhën letrare shqipe. Kjo lëndë njehërit forcon arsyetimin gjuhësor dhe të menduarit logjik të tyre, meqë mbështetet në një punë të vazhdueshme që kërkon analizë e sintezë, vëzhgime, krahasime të fakteve e dukurive gjuhësore.

Gjuha shqipe (gramatika) në shkollat fillore ka karakter shkencor. Pavarësisht nga mosha e nxënësve, materiali mësimor i gramatikës mësohet saktë dhe drejt, duke u bazuar në shkencat gjuhësore. Kështu, në shkollën fillore mësohet sistemi i gjuhës shqipe, duke dhënë njohiri themelore dhe të përgjithësuara për çdo nënsistem të saj (fonetikë, morfologji, sintaksë, leksikologji, fjalëformim etj.). Andaj niveli i trajtimit shkencor të gjuhës shqipe është në përputhje me moshën e nxënësve dhe aftësitë mendore të tyre, duke e ruajtur shkallëzimin e kalimit nga e lehta tek e vështira, nga njohuritë më të thjeshta gjuhësore në më të ndërlikuarat.

Duke dashur që kjo fushë programore e lëndës së gjuhës shqipe në shkollat fillore të zërë vendin e merituar dhe të realizojë të gjitha detyrat operative, iu hy punës për s h k a r k i m i n e sistemimin e disa njësive mësimore, për të cilat u mendua se nuk ka nevojë të përsëriten.

Të shikuara në tërësi ndryshimet kanë të bëjnë me shkarkimin e kësaj fushe programore nga disa përmbajtje që paraqiten si barrë në përvetësimin e saj dhe janë lënë për statet e tjera të shkollimit të mëtejshëm.

Në këtë vijë ndryshimet i referohen edhe një sistemimi më të përshtatshëm të përmbajtjeve të parashikuara, me qëllim që të përcaktohet e të konkretizohet më për së afërmi ajo që duhet të zotërojnë nxënësit në fushë të gjuhës amtare.

Të gjitha këto janë bërë pa mëtuar që të preket në strukturën më të thellë të materialit gjuhësor të lëndës së gjuhës shqipe.

Të shohim në vijim se si duken këto ndryshime sipas klasave përkatëse dhe çka përfshijnë konkretisht:

- për klasën e V duhet përmendur se janë hequr disa përmbajtje që kanë të bëjnë me fonetikën. Kështu, p. sh., në këtë program të gjuhës shqipe nuk parashikohen si njësi më vete togjet e zanoreve, togjet e bashkëtingëlloreve, apostrofi (drejtshkrimi, drejtqiptimi), ndërrimet e tingujve në trup të fjalës. Njohuritë për këto nocione fonetike është parashikuar që në forma të tërthorta t'u jepen nxënësve në masë të duhur nëpërmjet u s h t r i m e v e m e g o j ë a m e s h k r i m, gjatë përpunimit të disa përmbajtjeve morfologjike, ose edhe në kuadër të fushave të tjera programore, ku do të zënë vendin përkatës. Jo vetëm nga **fonetika**, por edhe nga pjesa e **morfologjisë** janë hequr, bie fjala, emrat përmbledhes, emrat e lëndës, gjinia asnjëse dhe lakimi i IV i emrave, si edhe lakimi i mbiemrave, me qëllim të shkarkimit të nxënësit, duke i lënë për nivele te tjera shkollimi.

Me qëllim të sistemimit më të përshtatshëm të kësaj pjese programore disa njësi janë ndryshuar:

- në vend të theksit si njësi më vete, tash do të bëhet fjalëve për theksin në kuadër të ndarjes së fjalëve në rrokje dhe të rrokjes së theksuar;
- në vend që të bëhet fjalë veç për gjininë mashkullore, gjininë femërore dhe gjininë asnjënjësore ose lakimin e nyjave, njohuritë për to do të përfshihen përkatësisht te njësia -gjinia e emrit ose te njësia lakimi i dy emrave së bashku;
- te numërori, njohuritë duhet orientuar vetëm rreth kuptimit të numërorëve themelorë dhe të numërorëve thyesorë.

Këto ndryshime i japin dorë një rrjedhe më të natyrshme e më të lehtësuar të përvetësimit e të otërimit më të përpikë e pavarështirësi të ndjeshme të materialit të parashikuar me program.

- Për klasën e VI ndryshimet kanë të bëjnë me sistemimin më të përshtatshëm të materialit të parashikuar me program. Së këndejmi duhet përmedur se përemrat, nga klasa e pestë kalojnë në klasën e VI për një rrubullakim më të mirë dhe më të drejtë gjuhësor dhe për rrjedh më organike e më të natyrshme të vet materialit. Kësisoj edhe te përemrat edhe te foljet janë bërë disa ndryshime me qëllim shkarkimi të nxënësve.

Kështu, në këtë vazhdë janë hequr disa njësi të mëvetësishme që kanë të bëjnë me p e r e m r a t, siç janë:

- bashkimi i trajtave të shkurtra;
- përemri vetvetor;
- lakimi i përemrave pronorë me emra;
- formimi i disa përemrave të pacaktuar etj.

Kjo është bërë me arsyetim se këto njësi e rëndojnë dhe e vështirësojnë konceptimin e përemrave nga ana e nxënësve filloristë të kësaj shkalle, duke e ngarkuar pa nevojë kuantumin e përgjithshëm të dijeve që duhet të ketë ai lidhur me këtë kategori leksiko-gramatikore.

Ndërkaq sa i përket foljes, nga ajo që parashikohej më parë janë hequr njësitë mësimore të veçanta:

- foljet gjysmëndihmëse;
- foljet njëvetore;
- foljet pavetore;
- pjesët e pandryshueshme të ligjeratës, të përfaqësuara me orë të posaçme secila prej tyre, si edhe për mënyrat e foljes.

Është e vetëkuptueshme se pse janë hequr këto njësi mësimore të veçanta, p. sh., foljet gjysmëndihmëse - për të përkrahur kërkesën e theksuar më lart tek përemrat. Ndërsa ndryshimet e tjera janë bërë nga shkaku se për nivelin përkatës të aftësive psiko-fizike të këtyre filloristëve është e mjaftueshme që njohuritë lidhur me njësitë e përmendura të përvetësohen në kuadër të kategorive gramatikore të foljes, përkatësisht gjatë orës mësimore për pjesët e pandryshueshme të

ligjëratës në përgjithësi. Përveç kësaj, duhet përmendur se si njësi më vete është parashikuar që të folja nxënësit të zotërojnë të gjitha format foljore të mënyrës dëftore të foljeve ndihmëse krahas me disa folje të tjera të rëndomta.

Mendojmë se me këto ndryshime në fushë të gjuhës, sidomos të fonetikës e të morfologjisë, është krijuar një kuadër më i qartë e më i kapshëm i përvetësimit të njohurive që parashikohen me këtë pjesë të fushës programore të gjuhës.

- Për sintaksën që mesohet në kl. VII dhe VIII ka pësuar më pak ndryshime në fushën programore të gramatikës.

S'do mend se edhe këtu ndryshimet i referohen shkarkimit ose sistemit më të përshtatshëm të materialit sintaksor.

Kështu, nga fusha programore e gramatikës për klasën VII është mënjeluar:

- nocioni fjali urdhërore si kuptim sintaksor i papër-shtatshëm dhe i tejkaluar jo vetëm si term, por edhe si përmbajtje.

- kundrinori si njësi e veçantë, sepse kjo përmbajtje do të përfshihet aq sa duhet te njësia mësimore për kundrinorin.

- rendi i gjymtyrëve në fjalitë dëftore dhe tejvendosja e gjymtyrëve te fjalitë e thjeshta.

Këto njësi nuk kanë zënë vend si të veçanta, sepse paraqesin ngarkim për nxënësit e kësaj moshe.

Sa i përket sistemit më të përshtatshëm të materialit lidhur me sintaksën e fjalisë vërehet një ndryshim te gjymtyra e dytë:

- përcaktori, me qëllim thejshtimi dhe lehtësimi për përvetësim nga nxënësit, nocioni lidhur me përcaktorin kallëzuesor është si shtesë te përcaktori ku figuron si përcaktor e mëror dhe mbiemër.

- Për klasën e VIII parashihet sintaksa e periudhës janë hequr:

- fjalite e thjeshta (të pazgjeruara e të zgjeruara);

- mënyra e renditjes së fjalive në periudhë;

- periudha asidentike (pa lidhëza);

- shenjat e pikësimit e përdorimi i tyre.

Kjo është bërë nga shkaku se njësia mësimore për fjalitë e thjeshta më parë parashihej si një përsëritje me karakter përforcimi të tyre, prandaj si e tillë ajo e ka vendin në ndonjë fushë tjetër programore.

Kështu qëndron puna edhe me njësinë mësimore për shenjat e pikësimit dhe përdorimin e tyre. Njësia lidhur me mënyrën e renditjes së fjalive në periudhë është hequr si e veçantë sepse nënkuptohet si e përfshirë te njësia mësimore për periudhën me bashkërenditje dhe periudhën nënrenditje.

Dhe, së fundi, njësia për periudhën asidentike s'do mend se do të përmenden te njësia mësimore për fjalinë e përberë (periudhën) si një lloj tjetër periudhash që nuk lidhen me anë të ndonjë lidhëze a fjali lidhëse.

Kjo u bë sa i përket shkarkimit ose sistemizimit më të përshtatshëm të fushës programore të gjuhës. Pasi të përvetësohen përmbajtjet gramatikore nga fusha e gjuhës, janë futur me qëllim që nxënësit nga shkolla fillore të dalin së paku me disa njohuri për atë se ç'është gjuha shqipe, cila është prejardhja e saj, si është zhvilluar ajo etj.

Përveç kësaj njohuritë për sistemin e gjuhës letrare është paraparë të përmbyllen në këtë nivel shkollimi me një pasqyrim të përgjithshëm të rrugës që ka ndjekur formimi i gjuhës letrare që nga fillimet e para të shkrimit të saj, gjatë periudhës së Rilindjes Kombëtare e më vonë duke u kurorëzuar me Kongresin e Drejtshkrimit të Gjuhës Shqipe.

Arti filmik

Ma anë të kësaj fushe programore nxënësit marrin njohuritë themelore për artin filmik. Filmi si një art sintetik ka pika të përbashkëta me l e t e r s i n ë, prandaj është futur në programin e gjuhës shqipe.

Filmat e shikuar janë temë e bisedës dhe e përpunimit si dhe e krijimeve letrare. Gjatë bisedave për filma, do të hetojnë nxënësit veçoritë e ecuresë letrare me anën e së cilës shprehet dhe krijohet arti filmik.

Kërkesat që nxënësit të njohin filmin si art në kuadër të kësaj lënde mësimore dalin nga bindja se veprat letrare më shpesh janë bazë për xhirimin e filmave, ndaj është e natyrshme që kjo formë e shprehjes artistike të përvetësohet prej nxënësve duke e mësuar krijimtarinë letrare.

Për shkak të veçorive të artit filmik, i cili ka ligjshmëritë e veta dhe mjetet e mëvetëshme shprehëse, në kuadër të kësaj lënde mësimore kërkohet një trajtim i veçantë për të.

Nxënësit për ta kuptuar e për ta përjetuar filmin duhet të kenë doemos njohuri të caktuara t e o r i k e për mjetet shprehëse k i n e m a t o g r a f i k e, të cilat fitohen, vërtetohen e dëshmohen praktikisht duke shikuar filamt në kinema ose në ekrane t e l e v i z i v e.

Fjalori e stili

Në programin e lëndës së gjuhës shqipe, përkatësisht në ushën programore të gjuhës, janë futur disa përmbajtje nga shkerca e leksikologjisë, semantikës, stilistikës dhe të artit të emërtuar me termin **Fjalori e stili**. Këto përmbajtje programore në këtë program janë sistemuar e konkretizuar në perputhje me qëllimin e lëndës së gjuhës amtare, moshën dhe aftësitë e nxënësve. Disa nga këto përmbajtje janë hequr tërësisht, me qëllim që të mos përsëriten edhe në fushat e tjera programore (si p. sh., funksioni i e p i t e t i t në klasën V të mësohet në kuadër të epitetit si

figurë stilistike, ose krahasimi me ngjyrë emocionale dhe krahasimi i thjeshtë, në kuadër të krahasimit si figurë stilistike. Andaj edhe njësia krahinorizmat, dialektizamat, fjalët e huaja dhe zhargonizmat janë vendosur në klasën e pestë, nga klasa e shtatë, meqë u vlerësua se nxënësit që në klasën e pestë, të njihen me këtë materie që të mund të evitohen në klasat e mëlartme.

Nënfusha programore **Fjalori e stili** në këtë program është planifikuar të realizohet në ndërlidhje me fushat e tjera programore (letërsi, gramatikë, të shprehurit e krijimtaria), varësisht nga kërkesat dhe përmbajtjet e këtyre fushave programore.

Përmbajtjet nga fusha e stilistikës kanë lidhje të ngushtë me s i n t a k s ë n. Kështu, funksini stilistik i numërimit të fjalëve, shprehjeve dhe fjalive, me lidhëza e pa to, shpjegohen edhe si kategori sintaksore edhe si kategori stilistike.

Njohiritë s e m a n t i k e ndërlidhen me njësitë morfologjike e sintaksore dhe ato ndryshojnë në zhvillimin e vetëdijes për fuqinë domethënëse të njësieve leksikore, e që ndihmojnë në aftësimin e nxënësve për të shprehur.

Stilistika e fjalisë duhet të jetë objekt për vështrime të vazhdueshme, prej strukturës së thjeshtë sintaksore e deri te analiza stilistike e fjalive.

Përmbajtjet e parashikuara në program nga kjo fushë nuk do të realizohen në orë të veçanta mësimore, por do të merren në kuadër të fushave të tjera programore, aty ku arsimtari do ta vlerësojë të arsyeshme për t'u interpretuar.

Ndryshimet në këtë vijë i referohen shkarkimit të nxënësve dhe një sistemim më të përshtatshëm të përmbajtjeve të parashikuara.

Të shprehurit dhe krijimtaria

(u d h ë z i m e)

Kultivimi i të shprehurit me gojë e me shkrim të nxënësve është një nga detyrat më të rëndësishme të mëimit të gjuhës shqipe. Ky proces mësimor realizohet në ndërlidhjen me përpunimin e teksteve letrare, të cilat paraqesin shembuj më të mirë të të shprehurit me shkrim e të aftësimin krijues, kurse nga ana tjetër gjithashtu edhe me gramatikën dhe drejtshkrimin.

Në mësimin e gjuhës duhet të kultivohen të gjitha format e të shprehurit me gojë e me shkrim, duke pasur parasysh se qëllimi i vetëm themelor në këtë rast është zhvillimi i mendimit gjuhësor dhe i vetëdijes gjuhësore në zbulimin e ligshmë - nive gjuhësore në mënyrë që pastaj në bazë të kësaj vetëdijes të kalohet në normë dhe perkufizim. Së këtëjmi, gjuha si mjet i të shprehurit duhet të jetë objekt i regjistrimit të mëimit në të gjitha strukturat e veta. Uhtrimet me gojë kanë për qëllim të pasurojnë të shprehurit tek nxënësit që ta bëjnë të folurit e tij sa më letrar.

Duke pasur parasysh larminë e madhe dhe të folurit e ndryshëm dialektor të nxënësve, po shpesh edhe të mësimdhënësve, duke i thënë përmendsh disa

fragmente të mësuar në vargje dhe poezi (me anë të mjeteve mësimore auditive) nxënësve duhet t'u mundësohet jo vetëm kultivimi i bisedës së drejtë, por që të shpejtojnë edhe procesin e zotërimit të shqiptimit letrar.

Format e të shprehurit me gojë e me shkrim me të gjitha llojet, duhet t'u tregohen nxënësve me anë shembujsh të zgjedhura nga vetë arsimtari. Shembujt duhet të shfrytëzohen për analizën e krijimeve të ngjashme. Gjatë analizës së shembullit të marrë nga lektyra shkollore apo lektyra shëpiake duhet kushtuar vëmendje të elementeve të strukturës konkrete gjuhësore; përmbajtjes e kompozicionit, radhitjes së detajeve dhe shprehësisë së l e k s i k u t të përdorur e të tërësive stilistike.

Asnjë detyrë me shkrim në shkollë nuk duhet të bëhet po qe se më parë nuk është bërë fjalë për objektin që do të jetë temë hartimi, për formën në të cilën do të përpunohet ajo temë.

Kultura e të shprehurit me gojë e me shkrim në mënyrë të posaçme do të pasurojë punën e mëvetësishme të nxënësve për të treguar gjetur një varg shembujsh të zgjedhur për gjuhën e stilit. Për këtë arsye nxënësit duhet t'i shenojnë shembujt e mirë, përshkrimet e suksesshme, portretizimet e qëlluara, fjalitë e shprehura drejt si për nga ndërtimi formal (radhitja e gjymtyrëve), ashtu edhe në pikëpamje të leksikut e të semantikës. Një punë e këtillë duhet të përmbushë detyrat që janë të lidhura drejtpërsëdrejti me kulturën e të shprehurit. E para nxënësit në mënyrë të organizuar e individuale punojnë në zhvillimin e kulturës së të folurit të tyre, kurse e dyta për lexim të zhvillojnë vëmendjen për vëzhgime të përhershme të gjuhës e të stilit në çdo tekst që do të lexojnë.

Leximi i kohëpaskohshëm gjatë orëve duhet t'i nxitë nxënësit që në këtë aspekt ata të vetarsimohen.

Nxitja e nxënësve për krijime letrare, duhet të bëhet frontalisht, me tërë klasën, e kurrsesi nëpërmjet seksionit letrar. Arimtari në mënyrë konkrete duhet të ndalet me kujdes e t'u tregojë nxënësve si zgjedhen fjalët dhe shprehjet për rrëfimin letrar.

Kultura e të shprehurit me gojë duhet të japë ndihmesë për nyjetimin e drejtë, për diksionin, intonacionin, ritmin e tempin e leximit dhe riprodhimit të teksteve lirike, epike dhe dramatike. Këto ushtrime mund të organizohen gjatë përpunimit të tekstit letrar. Në këtë mënyrë arsimtari drejtpërsëdrejti duhet recituar a duhet ligjëruar, ose me ndihmen e pllakës së gramafonit e incizimit magnetofonik dhe të interpretojë elemente përkatëse nga të shprehurit me gojë që këto t'i vërejnë nxënësit.

Njohuritë e fitura kthehen në shkathtësi e prirje dhe më tutje ushtrohen me forma të ndryshme të të shprehurit me gojë (njoftim, diskutim, referat etj.). Ushtrimet e këtilla duhet të të përsëritën përdërisa të aftësohet secili nxënës për të përdorur forma të caktuara të të shprehurit.

Kështu, bie fjala, në qoftë se i kemi njohur nxënësit se hartimi i ardhshëm duhet të jetë në formë bashkëbisedimi ose rrëfimi, atëherë edhe ushtrimet konkrete duhet t' kushtohen këtij qëllimi.

Arsimtari sipas modelit të zgjedhur të formës konkrete të të shprehurit ua tregon nxënësve veçoritë e tij qenësore, e këtu hyn edhe veçantia e gjihës dhe e stilit. Pas kësaj nxënësit bëjnë përpjekjet e para që në formë të detyrave të shtëpisë të bëjnë hartimin e llojit të caktuar. Duke lexuar e komentuar detyrat e shtëpisë, edhe më tej ata aftësohen për t'u shprehur me shkrim e për të zotëruar disa lloje të caktuara hartimesh.

Arsimtari ka për detyrë që t'i shohë e t'i analizojë detyrat e të gjithë nxënësve. Disa detyra të zgjedhura lexohen e kontrollohen gjatë orës. Përveç detyrave me shkrim jepen edhe detyra të tjera konkrete shtëpiake (me gojë a praktike), që u përgjigjen mundësive të nxënësve.

Hartimi në shkollë bëhet gjatë një ore. Orët për kontrollimin hartimit arsimtari i organizon më së voni pas shtatë ditësh. Gjatë kontrollimit analizohen shumë pikëpamje të të shprehurit me shkrim.

ENGLISKI JEZIK

III - RAZRED

(2 časa nedjeljno, 70 godišnje)

TEMATIKA

- 1. Porodica**- članovi porodice; djelovi čovječijeg tijela; hrana i objedi;
- 2. Škola** -učionica, nastavnik i školski drugovi;
- 3. Svakodnevni život** - svakodnevnne slike i zvuci; lokalna zajednica (ulica, adresa);
- 4. Priroda** - životinjski svijet (kućni ljubimci, domaće i divlje životinje); boje; brojevi (1-10);

JEZIČKE FUNKCIJE

- Formalno i neformalno pozdravljanje i odgovaranje na pozdrav;
- Predstavljanje sebe i drugoga;
- Imenovanje osoba, predmeta i životinja u neposrednoj okolini i iskazivanje pripadnosti;
- Kazivanje uzrasta i adrese;
- Traženje i davanje informacija;
- Izražavanje dopadanja i nedopadanja;

JEZIČKA GRAĐA

IMENICE

Pravilna množina imenica sa -s; najčešći oblici nepravilne množine; Saksonski genitiv (jednina);

ČLAN

Osnovna upotreba neodređenog i određenog člana sa imenicama;

ZAMJENICE

Lične zamjenice: subjekatske i objekatska zamjenica (me);
Neodređena zamjenica (something);

PRIDJEVI

Najfrekventniji opisni pridjevi; prisvojni pridjevi: my, your, his, her, its, our;
Neodređeni pridjevi (some, any); pokazni pridjevi (this/these);

GLAGOLI

The Simple Present Tense glagola to be i to have got;

The Simple Present Tense glagola to like;

The Present Continuous Tense;

Imperativ (potvrđan oblik);

There is/there are;

PREDLOZI

Under, fram, in, for, at, of, behind:

PRILOZI

Here;

UPITNE RIJEČI I FRAZE

What, where, who, whose, how, what colour, how old, how many;

VEZNICI

And, but,

Prosti brojevi do 10.

METODIČKA UPUTSTVA

Razumijevanje govora

Učenici treba da:

- Upoznaju i postepeno usvajaju foneme ciljnog jezika, posebno one koje se ne javljaju u maternjem jeziku, kao i prozodijske elemente (ritam, intonacija i sl.);
- Razumiju osnovne jezičke iskaze u obliku pitanja, naloga i želja, kao i one vezane za situacije u razredu;
- Da razumiju jednostavna izlaganja nastavnika u okviru usvojene leksike i struktura;

Usmeno izražavanje

Učenici treba da:

- Nauče da predstavljaju sebe i druge iz svog najbližeg okruženja (davanje osnovnih podataka);
- Odgovaraju na jednostavna pitanja i postavljaju jednostavna pitanja da bi izrazili potrebu i želju i tražili, odnosno dali obavještenja;
- Nauče da pozdravljaju i odgovore ne pozdrave u skladu sa datom situacijom;
- Nauče da imenuju lica i predmete i bliže ih određuju, uz upotrebu osnovnih opisnih pridjeva;
- Nauče da iskazuju želju i potrebu i osposobe se za osnovnu usmenu komunikaciju u okviru određenih govornih situacija usvajanjem osnovnih riječi i izraza i odabranih rečenih modela za iskazivanje sadašnjosti.

Razumijevanje pisanog teksta

Učenici treba da:

- Upoznaju osnovna pravila grafije i ortografije;
- Razumiju osnovne naloge vezane za radne zadatke u udžbeniku i radnoj svesci;
- Razumiju jednostavne pisane poruke i kratke dijaloge u okviru usvojene leksike i struktura;

Pismeno izražavanje

Učenici treba da:

- Upoznaju pismo datog jezika;
- Upoznaju i savladaju osnovna pravila ortografije kroz riječi koje su prethodno usvojili;
- Nauče da pišu jednostavne riječi i proste rečenice na osnovu datog modela

CILJ I ZADACI

Cilj nastave matematike je:

- razvijanje matematičkog mišljenja učenika;
- ovladavanje osnovnim matematičkim znanjima neophodnim za nastavlanje obrazovanja i osposobljavanje učenika za primjenu tih znanja u različitim situacijama;
- shvatanje humanističke uloge matematike u ljudskom progresu;
- razvijanje kulturnih, radnih, etičkih, estetskih i drugih navika, kriterijuma i sposobnosti učenika.

Zadaci nastave matematike su:

- da podstiče i razvija sposobnosti posmatranja i logičkog, kritičkog i apstraktnog mišljenja učenika;
- da učenicima pruži osnovna znanja o skupovima, relacijama i funkcijama;
- da im omogući da savladaju osnovne operacije s prirodnim, cijelim, racionalnim i realnim brojevima, kao i osnovne zakone u skupovima tih brojeva;
- da upozna učenike sa najvažnijim ravnim figurama, prostornim oblicima i tijelima, kao i njihovim uzajamnim odnosima;
- da ih osposobi za preciznost u mjerenju, modelovanju, crtanju i konstruisanju geometrijskih figura;
- da im omogući postupno ovladavanje elementima savremenog matematičkog jezika;
- da razvija pozitivne osobine ličnosti, kao što su: upornost, istrajnost, sistematičnost, urednost, jasnost, konciznost, tačnost, kreativnost i smisao za samostalan rad;
- da navikava učenike na korišćenje udžbenika i druge literature za samostalno sticanje matematičkih znanja;
- da ih nauči da koriste kalkulatoru i kompjutere u modeliranju i rješavanju matematičkih zadataka.

I - RAZRED
(4 časa sedmično, 140 časova godišnje)

I. UPOZNAVANJE S PRVACIMA (8)

Upoznavanje s prvacima, njihovim matematičkim predstavama, pojmovima i znanjem.

II. ORIJENTACIJA U PROSTORU.
PROSTORNI OBLICI I ODNOSI (20)

Upoznavanje odnosa: ispred, iza, lijevo, desno, gore, dolje, iznad, ispod, unutra, spolja, između i sl. Smjerovi kretanja.

Različiti predmeti u prostoru. Upoređivanje predmeta iste vrste po: dužini, širini, debljini i visini.

Shvatanje značenja odnosa: veći, manji, niži, viši, deblji, tanji, dublji, plići, duži, kraći, širi, uži i jednak. Redjanje tri predmeta iste vrste po veličini: manji, srednji, veći (najveći i najmanji).

Razlikovanje i upoznavanje predmeta po obliku: ravan, talasast, zaobljen, rogljast, prav, kriv. Uočavanje predmeta oblika lopte, valjka, kupe, kvadra, kocke i piramide. Upoređivanje predmeta po obliku i boji (biti istog oblika i biti iste boje)

III. LINIJE (8)

Prava i kriva linija. Uočavanje pravih linija na različitim predmetima (ivice namještaja, vrata, prozora i sl.). Otvorena i zatvorena linija. Unutrašnjost i spoljašnjost zatvorene linije. Tačke. Upotreba lenjira. Duž. Upoređivanje duži (procjenom, neposrednim upoređivanjem i sl.).

IV. SKUPOVI (4)

Raznovrsni primjeri skupova. Shvatanje skupa kao cjeline i imenovanje skupova po prirodnom sadržaju (lišće, cvijeće, djeca, ljudi, voće, stado, jato, buket, sedmica i sl.). Elementi skupa. Podskup (formiranje

pdkupa prema odredjenom svojstvu). Odnosi medju skupovima: ima više, ima manje, ima jednako elemenata.

V. BROJEVI DO 100 (88)

Brojevi do 10 (40)

Brojanje. Jednakobrojni skupovi.

Prethodni i sljedeći broj. Pisanje i čitanje brojeva do 10. Uporedjivanje brojeva do 10. Znaci: $>$, $<$, $=$. Ilustracija brojeva do 10 na brojevnoj osi. Sabiranje brojeva do 10. Znak $+$. Sabirci i zbir. Tablica sabiranja do 10.

Nezavisnost zbira od mjesta sabiraka. Združivanje sabiraka.

Oduzimanje brojeva do 10. Znak $-$. Umanjenik, umanjilac i razlika.

Zadaci sa sabiranjem i oduzimanjem.

Nula. Nula kao sabirak, umanjilac i razlika.

Igre s brojevima: pogađanje zamišljenog broja, određivanje nepoznatog sabirka, umanjenika, umanjioica i sl.

Slovo kao oznaka nepoznatog broja.

Brojevi do 20 (32)

Brojanje, pisanje i čitanje brojeva do 20. Uporedjivanje brojeva do 20. Sabiranje i oduzimanje (usmeno i pismeno) do 20. Tablica sabiranja do 20. Nezavisnost zbira od mjesta sabiraka. Združivanje sabiraka.

Jednakosti i nejednakosti.

Zadaci sa sabiranjem i oduzimanjem.

Igre s brojevima: pogađanje zamišljenog broja, određivanje nepoznatog sabiraka, umanjenika, umanjioica i sl.

Slovo kao oznaka nepoznatog broja.

Kombinatorni zadaci: rastavljanje datog broj na dva odnosno tri sabirka i sl.

Tekstualni zadaci.

Brojevi do 100 (16)

Brojanje, pisanje i čitanje brojeva do 100. Struktura brojeva do 100 ($35=3$ desetice 5 jedinica). Uporedjivanje brojeva do 100. Sabiranje i oduzimanje brojeva do 100.

VI. MJERENJE I JEDINICE MJERENJA (8)

Dužina (metar, decimetar i centimetar). Model metra.
Apoeni novca (dinar i para).

VII. MATEMATIČKE IGRE (4)

II RAZRED

(4 časa sedmično, 140 časova godišnje)

I. PONAVLJANJE I UTVRDJIVANJE (8)

Brojevi do 100 i operacije sabiranja i oduzimanja upoznate u I razredu.

Ilustracija brojeva do 100 na brojevnoj osi.

II. SABIRANJE I ODUZIMANJE BROJEVA DO 100 (28)

Sabiranje dvocifrenog i jednocifrenog broja. Oduzimanje jednocifrenog broja od dvocifrenog. Sabiranje i oduzimanje brojeva do 100. Nezavisnost zbira od mjesta sabiraka. Zavisnost zbira i razlike od promjene jednog člana u njima.

Zagrade i operacije sabiranja i oduzimanja. Tekstualni zadaci.

III. MNOŽENJE I DIJELJENJE BROJEVA DO 100 (72)

Množenje. Znak za množenje \cdot . Činioci i proizvod. Množenje sa 1 i 0. Tablica množenja. Nezavisnost proizvoda od mjesta činilaca. Pisanje dvocifrenog broja u obliku $n \cdot 10 + m$.

Dijeljenje. Znak za dijeljenje: $:$. Dijeljenik, djelilac i količnik. Tablica dijeljenja. Veza operacije množenja i dijeljenja.

Nula kao: sabirak, umanjilac, činilac, dijeljenik, proizvod i razlika.

Jedinica kao činilac i djelilac.

Zagrade i operacije sabiranja, oduzimanja, množenja i dijeljenja.
Redoslijed računskih operacija.

Dijeljenje dvocifrenog broja jednocifrenim brojem bez ostatka.

Popunjavanje tablice za izraze sa promjenljivom (a , $a+1$; $x+1$; $x-2$;))

Jednakosti i nejednakosti u skupu brojeva do 100.

Jednačine u skupu brojeva do 100.

Tekstualni zadaci sa više operacija.

IV. CRTANJE DUŽI, PRAVE I POLUPRAVE (8)

Pravilna upotreba hartije, olovke i lenjira. Tačke. Crtanje prave, poluprave, duži i izlomljene linije.

Jedinice za mjerenje dužine (m, dm, cm). Dužina duži. Podudarne duži. Crtanje podudarnih duži. Crtanje izlomljene linije. Dužine izlomljene linije.

V. CRTANJE UGLA, KVADRATA I PRAVOUGAONIKA (4)

Crtanje ugla. Crtanje pravog ugla.

Crtanje kvadrata i pravougaonika.

VI. KVADRATNA MREŽA I FIGURE U RAVNI (8)

Uočavanje i crtanje kvadrata i pravougaonika na kvadratnoj mreži.

Odredjivanje broja jedinica iz kojih je sastavljena odredjena figura.

Upoznavanje sa pojmovima: polovina, četvrtina, deseti dio i stoti dio.

VII. JEDINICE ZA MJERENJE VREMENA (8)

Sekunda, minut, čas, dan (24 časa), sedmica i mjesec

VIII. MATEMATIČKE IGRE (4)

III RAZRED
(4 časa sedmično, 140 časova godišnje)

I. PONAVLJANJE I UTVRDJIVANJE (8)

Sabiranje i oduzimanje brojeva do 100.

II. BROJEVI DO 1000 (72)

Pisanje i čitanje brojeva do 1000. Struktura brojeva do 1000 ($725 = 7S\ 2D\ 5J$) Upoređivanje brojeva do 1000. Pisanje brojeva do 1000 u obliku $n \cdot 100 + m \cdot 10 + p$. Ilustracija brojeva do 1000 na brojevnoj osi.

Rimske cifre. Pisanje brojeva do 1000 rimskim ciframa.

Sabiranje i oduzimanje. Komutativni zakon za sabiranje. Zavisnost zbira i razlike od jednog člana u njima. Zagrade i operacije sabiranja i oduzimanja. *Tekstualni zadaci.*

Množenje i dijeljenje stotina. Množenje i dijeljenje jednocifrenim brojem. Komutativni zakon za množenje. Zavisnost proizvoda od činilaca. Zavisnost količnika od dijeljenika i djelioca.

Nula kao: sabirak, umanjilac, činilac, dijeljenik, proizvod i razlika. Jedinica kao činilac i djelilac.

Zagrada i operacije sabiranja, oduzimanja, množenja i dijeljenja (asocijativnost i distributivnost). Redosljed računskih operacija.

Izraz sa jednom i više operacija. Popunjavanje tablica za izraze.

Jednakosti i nejednakosti u skupu brojeva do 1000.

Jednačine u skupu brojeva do 1000.

Tekstualni zadaci sa dvije i više operacija.

III. RAVAN I PRAVA (12)

Ograničene i neograničene ravne površi. Ograničene i neograničene linije.

Tačke. Duž, poluprava i prava. Upotreba lenjira i trougaonika. Položaj pravih. Crtanje normalnih i paralelnih pravih.

Položaj prave i ravni u prostoru: horizontalan, vertikalni i kos. Upotreba libele i viska.

IV. UGAO (2)

Ugao. Vrste uglova (oštar, prav i tup). Uočavanje pravog ugla na raznim predmetima. Upotreba lenjira i trougaonika za crtanje uglova.

V. PRAVOUGANIK, KVADRAT, TROUGAO (14)

Pravougaonik. Kvadrat. Upotreba lenjira i trougaonika za crtanje pravougaonika i kvadrata.

Trougao. Elementi trougla. Vrste trouglova (pravougli, oštrogli, tupougli, jednakostranični, jednakokraki i nejednakostranični). Upotreba lenjira, trougaonika i šestara za crtanje trouglova.

Obim trougla, kvadrata i pravougaonika.

Korišćenje kvadratne mreže pri crtanju i upoređivanju figura.

VI. KRUŽNICA I KRUG (4)

Crtanje kružnice pomoću šestara. Centar, poluprečnik i prečnik kružnice. Krug.

VII. RAZLOMCI (8)

Razlomci: $\frac{1}{n}$, $n = 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 100, 1000$.

VIII. MJERENJE I JEDINICE MJERENJA (16)

Jedinice za mjerenje dužine: metar (m), decimetar (dm), centimetar (cm), milimetar (mm), dekametar (dam), hektometar (hm), kilometar (km).

Jedinice za mjerenje mase: kilogram (kg), gram (g), tona (t).

IX. MATEMTIČKE IGRE (4)

UPUTSTVA ZA REALIZACIJU NASTAVNOG PROGRAMA

Eksperimentalnim nastavnim planom matematike u prva četiri razreda osnovne škole nedjeljni fond časova smanjen je za po jedan čas u svakom razredu, u odnosu na nastavni plan iz 1984. godine. Fond časova od V-VIII razreda ostao je isti, tj. po četiri časa nedjeljno u svakom razredu.

Obaveza sastavljača programa i ukupne nastave u školama gdje će se raditi po eksperimentalnom nastavnom planu i programu je da se da odgovor na osnovno pitanje: *da li se po rasterećenom nastavnom planu mogu realizovati osnovni ciljevi i zadaci nastave matematike u savremenoj školi (osnovnoj školi budućnosti).*

Ovako koncipiran program ne razlikuje se bitnije od programa matematike za osnovnu školu iz 1984. godine, ako je u pitanju osnovni matematički sadržaj kao cjelina, ali se od njega razlikuje u metodološko-metodičkom pristupu. Naime, grupisanje sadržaja oko osnovnih tema zahtijeva njihovu strogu vertikalnu i horizontalnu povezanost u istim i različitim razredima.

Program je radjen uporedno sa inoviranim programom matematike iz 1998. godine, sa kojim će se, tokom osam godina, sukcesivno pratiti i upoređivati. Osnovna struktura oba programa je ista. Njima su obuhvaćeni najbitniji matematički pojmovi (skupovi, relacije, funkcije, brojevi, operacije, jednačine, nejednačine, geometrijski pojmovi, savremeni matematički jezik, jedinice mjere i dr.), a kompletan program, po spiralnom rasporedu nastavnih sadržaja, veže se, gradi i razvija oko šest osnovnih tema: **matematički jezik, brojevi, geometrija, mjere i mjerenja, kombinatorika, statistika i vjerovatnoća** a takodje *i za nastavna sredstva i pribore za računanje* (računaljke, digitroni i kompjuteri).

Ovako strukturirani programi zahtijevaju od nastave, odnosno škole da svim učenicima *pruži šansu* da ovladaju osnovnim matematičkim znanjima neophodnim za nastavljanje obrazovanja i primjenu tih znanja u različitim situacijama, da spontano ulaze u svijet matematike, njene pojmove, jezik, metode i primjene. Poseban akcenat se stavlja na didaktičku razradu principa korelativnosti sa svim nastavnim predmetima, i to ne matematike prema drugim predmetima, koliko tih predmete prema matematici.

Ovako zamišljen program po svojoj osnovnoj ideji unaprijed odustaje od "recepturne" metodike i stavlja akcenat na radno-stvaralački

odnos nastavnika i učenika prema nastavi, zahtijeva od nastavnika dublje i prirodnije sagledavanje veza između matematičkih nauka i njenih osnova s jedne, i drugih nauka (pedagogije, psihologije, filozofije, logike, prirodnih nauka) s druge strane.

Početna nastava matematike treba da dà značajnu pojamnu pripremu i gradi matematičku intuiciju učenika.

Tako, na primjer, proces uvodjenja pojma broja i osnovnih računskih operacija uključuje u sebe pojmove kao što su: skup, apstrahovanje, upoređivanje elemenata skupa, uređivanje skupa brojeva, brojanje, pridruživanje i sl. Ne smije se zaboraviti da se u početnoj nastavi matematike skupovi uvode pomoću raznovrsnog prirodnog i didaktičkog materijala (dijela stvarnosti). Pomoću njih se djeca spontano dovode u situacije da odredjuju broj elemenata u pojedinim skupovima putem pridruživanja. S druge strane, djeca do saznanja o brojnosti skupa dolaze i radnjom prebrojavanja i na časovima drugih nastavnih predmeta, u svakodnevnim dječjim igrama i aktivnostima. U početku to je redjanje: jedan, dva, tri, četiri, pet... koje dobijaju u svom značenju kroz upotrebu u različitim situacijama.

Ovaj program, u odnosu na program iz 1984. godine, gledano iz razreda u razred, oslobođen je jednog dijela gradiva. U I razredu izostavljene su jednačine i nejednačine, u II razredu izostavljene su nejednačine, u IV razredu dat je jači akcenat osobinama skupa prirodnih brojeva, a u V razredu izostavljene su geometrijske transformacije, vektori i sl. Navedenim rasterećenjem se postiže da učenik na primjereniji i efikasniji način usvaja matematičko gradivo.

Posebnu pažnju treba posvetiti specifičnom matematičkom jeziku, koji je danas zašao u sve oblasti i grane nauke. Otuda matematika kao nastavni predmet mora da prati ne samo razvoj matematike, nego i razvoj matematičke simbolike i terminologije. Zbog toga su osnovni matematički simboli i termini našli svoje mjesto

u ponudjenom programu. *Ali, osnovni pedagoški problem koji se postavlja pred nastavnike i pisce udžbenika jeste kako da "suvi" jezik matematike kao nauke "prevedu" na standardni govorni jezik koji učenici poznaju i razumiju, odnosno jezik koji im je najbliži.*

U formulaciji nastavnih tema, nastavnih jedinica i kod distribucije časova korišćen je fleksibilan pristup u izradi programa i to prvenstveno zbog toga što se, za sada, u Crnoj Gori ne štampaju odgovarajući udžbenici i zbirke zadataka iz matematike, kao i zahtjeva savremene škole da nastavnik sa više slobode kreira nastavu.

Pri strukturiranju kompletnog programa od I do VIII razreda uvažavana je objektivna okolnost da i dalje u Crnoj Gori veliki procenat djece nije obuhvaćen predškolskim vaspitanjem, u kojemu se vrše značajne pripreme za uspješno uvođenje učenika u matematičke predstave i pojmove. Zbog toga je u I razredu kao novina uvedena posebna nastavna tema **Upoznavanje s prvacima**. Takodje se može smatrati i značajnom metodičko-metodološkom i psihološkom novinom što se na početku školske godine predvidja ponavljanje, utvrđivanje i sistematizovanje gradiva iz prethodnih razreda, a na kraju školske godine program se u mladjim razredima završava *matematičkim igrama*, a u starijim *kombinatornim zadacima*.

Ukupni godišnji fond časova u pojedinim razredima rasporedjen je po nastavnim temama, a za kontrolne zadatke, testove, polugodišnja i godišnja ponavljanja i sistematizovanja programskih sadržaja nijesu predvidjeni posebni časovi, već se za ove oblike rada koriste časovi predvidjeni uz pojedine nastavne teme.

Pri planiranju nastave (izradi godišnjih rasporeda gradiva i mjesečnih planova rada) odnos časova usvajanja novih znanja prema ostalim tipovima časova treba da bude približno 40 % za usvajanje novih znanja, a 60 % za druge tipove časova.

Posebnu pažnju treba posvetiti redovnom zadavanju i kontroli domaćih zadataka. Domaći zadaci po obimu, sadržaju, težini i zanimljivosti treba da budu takvi da se, po pravilu, mogu uraditi za vrijeme od 20 do 25 minuta. Za domaći rad treba davati zadatke preko kojih se utvrđuje, ponavlja, povezuje, sistematizuje i produbljuje nastavno gradivo.

Zadaci u udžbenicima i zbirkama zadataka koji su *posebno označeni* ne odnose se na sve učenike, nego samo na one koji pokazuju povećano interesovanje za matematiku.

Sadržaji dodatne nastave, po pravilu, ne treba da izlaze iz okvira tema predvidjenih redovnim programom nastave. Za ovaj oblik nastave treba odabirati sadržaje koji doprinose razvijanju interesovanja i stvaralačkih sposobnosti učenika.

PRIRODA I DRUŠTVO

CILJ nastave predmeta Priroda i društvo u I, II i III razredu osnovne škole je sticanje osnovnih znanja o prirodnoj i društvenoj stvarnosti, razvijanje psihofizičkih sposobnosti učenika, i formiranje ličnosti u cjelini.

ZADACI nastave predmeta Priroda i društvo su:

a) Materijalni:

Ovladavanje osnovnim pojmovima o prirodnim i društvenim pojavama, osnovnim zakonitostima njihove međusobne povezanosti, i osnovnim vrstama djelovanja ljudi na stvaranju uslova za život u svome domu, mjestu u kojem žive i zavičaju.

b) Funkcionalni:

Razvoj psihofizičkih sposobnosti djece-učenika ranog osnovnoškolskog uzrasta i upoznavanje sa oblicima aktivnog učenja u vremenskim cjelinama (broju časova) prilagođenim prirodi djeteta i sadržaju koji se upoznaje.

c) Vaspitni:

Vođenje, usmjeravanje razvoja ličnosti učenika kroz pojedine razrede ka zrelijim oblicima ponašanja.

I RAZRED
(2 časa nedjeljno, 70 godišnje)

Programsko područje: MOJ DOM I MOJA ŠKOLA

Programske cjeline:

I - MOJ DOM

II- MOJA ŠKOLA

III-OD MOJE KUĆE DO MOJE ŠKOLE

Teme u pojedinim cjelinama:

I - MOJ DOM

Moja kuća (zgrada u kojoj stanujem) mjesto na kojem se nalazi (ulica i broj, ili ime dijela sela i broj, ili čijoj kući je najbliža), izgled (veličina-broj spratova; djelovi prizemlje, sprat, potkrovlje ;šta se nalazi na prednjoj strani-prozori, balkoni, ulazi; na zadnjoj strani; na lijevoj strani, na desnoj strani; kojim bojama je bojena; čuvanje (održavanje cijele kuće-zgrade)-ko to radi, kako ,kada; namjena (za stanovanje-ko stanuje, koliko ljudi; za rad kancelarije, prodavnice, radionice: za smještanje mašina za rad na zemlji-imanju, za smještaj životinja u prizemnim dijelovima ako je kuća na selu).

Jedan primjer metodičkog rada:

Rad učitelja:

Sa učenicima se napravi dogovor o tome (kod koga od njih će otići) da posmatraju zgradu (kuću). Zatim se pažnja učenika usmjerava pomoću konkretnih ciljeva koji su prethodno definisani (da se uoče karakteristike mjesta na kojem je kuća sagrađena, zatim izgled kuće, pa njeno čuvanje, i njena namjena, znači samo preko posmatranja njene spoljašnosti.

Rad učenika:

Učenici treba da obavje samostalno posmatranje svoje kuće (ili zgrade u kojoj stanuju) na način na koji su to radili zajedno sa učiteljem.

Na sljedećem času se može likovno predstavljati sadržaj pojma „Moja kuća”. Svaki učenik nastoji da, pri tome, što vjernije prikaže svoju kuću. Mogu se koristiti različite tehnike crtanja (olovka, ili tvrdi pastel-drvene bojice, meki pastel, flomasteri, hemijska olovka). A crta se na jednoj stranici knjige (njihovog udžbenika za prirodu i društvo koji bi se zvao MOJ DOM I MOJA ŠKOLA).

Uporedo sa crtanjem učenici saopštavaju o uočenim razlikama između njihove kuće i kuće njihovog druga (drugarice), koju su zajednički posmatrali.

Učitelj izriče javnu pohvalu svim učenicima obrazlažući je njihovim veoma uspješnim zapažanjem i prikazivanjem svojih kuća (zgrada u kojima žive).

Naš stan : (dio kuće, ili zgrade u kojoj žive zajedno svi ukućani): mjesto na kojem se nalazi (dio zgrade, sprat; broj i oznaka na vratima; šta se nalazi ispod a šta iznad stana); prostorije u stanu (koje su, kako su raspoređene, čemu služe); kućne stvari (imenovanje, u kojim prostorijama se nalaze, čemu služe, od čega su napravljene, gdje se nabavljaju, kako se čuvaju, gdje se mogu popravljati); čuvanje, održavanje stana (svakodnevni, sedmični, i poslovi koji se rjeđe obavljaju); moгуće opasnosti i štete (od vode, od vatre, od gasa, od jakog vjetrova, koji broj da se pozove telefonom-92 za policiju, 93 za vatrogasce i 94 za ljekara; ili ljude koji su stanari najbližih stanova, ili kuća).

Jedan primjer metodičkog pristupa:

Rad učitelja:

Pripremi dosta materijala koji treba da predstavlja kućne stvari (razne aplikacije od papira, krpica, kartona, stiropora, figurice, maketice i dr.).

Rad učenika:

Razmisle o tome koje prostorije bi trebalo da ima stan u kojemu bi udobno mogli da žive djed i baka, tata i mama i njihovi sin i kćerka.

Najbolje rješenje nacrtaju kredom na patosu učionice (šematski). Svaki učenik uzima po jedan dio „kućnog namještaja” ili „kućnih stvari”, objašnjava čemu služi i postavlja ga u prostoriju gdje po njegovoj ocjeni treba da stoji.

Nakon toga „zajednički stan” upoređuju sa stanovima u kojima žive i navode glavne razlike i glavne sličnosti sa njim.

Učitelj pohvaljuje sve učenike uz objašnjenje da veoma dobro umiju da prepoznaju koje kuće i stvari su potrebne da bi porodica mogla da živi udobno u svom stanu, a to znači da će umjeti i da brinu o svom stanu i stvarima u njemu, o čemu će moći i da pričaju na idućim časovima.

Moja porodica: ko čini porodicu (otac i majka, sin i kćerka, djed i baba), povezanost (roditelji stvaraju djecu, majka nas rađa-samo konstatovati, djed i baba su roditelji našeg oca i naše majke); koliko nas ima u porodici (stariji-mladi-najmladi, muški-ženski); red rođenja djece u porodici (prvo dijete, drugo i sljedeće); zaduženja (poslovi koji se redovno obavljaju (u porodici-nabavljanje hrane, odjeće, obuće, ogrijeva, pripremanje za školu, za posao; izvan porodice-da se pohađa škola i postiže uspjeh u učenju, da se ide na posao i zarađuje novac potreban za porodicu-koji članovi porodice, gdje rade, kada (prije podne, poslije podne, noću); pomažemo jedni drugima (roditelji djeca i djeca roditeljima, djedovi i bake unucima,

unuci djedovima i bakama, stariji jedan drugome, djeca jedno drugome-u čemu, kada, kako); u porodici se volimo (kako pokazujemo da volimo: majku, oca, brata, sestru, baku, djeda; po čemu prepoznamo da nas vole naši; majka, otac, brat, sestra baka, djed).

Jedan primjer metodičkog pristupa

Rad učitelja:

Sadržaj pojma „Moja porodica” može ponuditi za usvajanje tako što će se sa učenicima dogovoriti da u svojim knjigama MOJ DOM I MOJA ŠKOLA na određenoj strani crtanjem predstave naslov: „Moja porodica kada smo svi na okupu” (zajedno), o čemu će nakon toga i razgovarati.

Rad učenika:

Učenici tehnikom crtanja koju sami izaberu, predstavljaju svoje porodice, nakon čega rješavaju dva zadatka u okviru usvajanja pojma: 1. da crvenom bojom povežu roditelje sa djecom (obratiti pažnju na bake i djedove), 2. da zelenom bojom povežu djecu sa roditeljima.

Nakon sadržajne analize koja će da uslijedi, učenici biraju ono zaduženje koje će u porodici moći da ispunjavaju (sem onih vezanih za samog sebe, odnosno za učenje i školu), npr. da hrani malog brata (sestru), ili da kupuje u samoposluzi ono što svakodnevno treba porodici, ili da pomažu starijima oko gajenja životinja na porodičnom imanju, i dr.

Učitelj javno pohvaljuje radove svih učenika i njihovu namjeru da načinom koji su sami izabrali pomažu da cijeloj porodici njihovoj bude bolje, i ljepše.

Lijepo ponašanje u porodici: odrasli pema djeci (pozdravljanje s radošću kod susretanja i praćenja, obraćanje riječima od milja, spremnost da se razgovara, i da razgovara, i da se saslušaju dok se govori, da se eventualna kazna obrazloži, da se djetetu pruži izvinjenje kada god stariji pogriješe, da se ima dovoljno strpljenja pri obraćanju djetetu, ili pomaganju kod školskih obaveza, čuvanje djetetove tajne, držanje obećanja, pohvaljanje kada god zasluži, izbjegavanje podcjenjivanja djeteta, naročito pred braćom i sestrama, i tuđim osobama): djeca prema odraslima (način pozdravljanja pri susretanju i odlazanju, riječi od milja, riječi kojima se traži neko dopuštenje ili potrebne stvari, riječima kojima se zahvaljuje na nekoj usluzi, pružanje izvinjenja kada se pogriješi prema starijima, držanje obećanja, ne tražiti od roditelja kupovanje stvari za koje nemaju dovoljno novca, zarađivanje džeparca preuzimanjem nekog posla u kući koji se može obavljati (npr. održavanje reda u nekom plakaru, ormaru, i sličnih), trošenje novca od džeparca na korisne stvari (baki paketici papirnih maramica kupiti, ili djedu šal da stavi oko vrata kada bude duvao jak vjetar, i dr.); djece prema svojoj braći i sestrama(obraćanje riječima od milja, međusobno pomaganje, dogovaranje o raznim stvarima, izvinjavanje

kada se pogriješi, pohvaljivanje za ono što je dobro, razmjenjivanje poklončica kupljenih od svog džeparca, zajedničko druženje u slobodnom vremenu); dijete samo prema sebi (redovno uzimanje hrane, način uzimanja hrane – da se ne jede na brzinu, da se objeduje za stolom, da za vrijeme uzimanja hrane i sa punim ustima ne treba pričati, da se uzima hrana koja je zdrava, čista i koliko je dovoljno količinski; redovna briga o čistoći tijela, o odjeći, obući, svom izgledu, briga o snaženju svoga organizma, jutarnje vježbanje, boravak u provjetrenim prostorijama, učenje za stolom (ne na mjestima na kojima se mora biti zgrčen i savijen), i na mjestima gdje ima dosta svjetlosti, i gdje nije ni pretoplo ni suviše hladno; da uči o tome da se može pogriješiti u bilo čemu, i prema bilo kome, ali da treba učiti kako da to u čemu griješimo i popravljamo. Tome se treba učiti od djetinstva.

Jedan primjer metodičkog rada

Rad učitelja:

Sadržaji se mogu ponuditi učenicima na razumijevanje i usvajanje tako to će se pozvati da se igranjem uloga prikaže jedna porodična situacija, npr. u kojoj se članovi porodice ponašaju prema djetetu kada se ono zadrži u igri mnogo duže nego što se sa roditeljima dogovorilo da bude izvan kuće.

Rad učenika:

Grupa učenika podijeli uloge (otac, majka, djed, baka, brat, sestra, dječak (ili djevojčica) čije ponašanje nije bilo lijepo. Ostali učenici prate njihovo ponašanje i prave procjenu toga koji su se „članovi porodice” ponašali lijepo, a kako bi trebalo da se ponašao njihov drug da ne dođe do neprijatne situacije u porodici.

Mogu da u svojim knjigama (MOJ DOM I MOJA ŠKOLA) na za to određenom mjestu napišu samo jednu (malu) rečenicu o svom ponašanju koje nije lijepo, a što bi željeli da poprave. Učitelj pohvaljuje sve učenike obrazlažući to time što su pokazali kako su iskreni (otkrili su o sebi stvari koje nijesu lijepe) i kako žele da se uče lijepom ponašanju, a to je za čovjeka veoma važno.

Slobodno vrijeme u mojoj porodici (vrijeme koje imamo kada završimo sve poslove koje radovno obavljamo): vrijeme koje provodimo u porodici (šta radimo najčešće (razgovor, čitanje, muzika, bavljenje cvijećem, kućnim životinjama, zabavljanje igračkama, ručni rad, vježbanje); sa kim najčešće u kući provodimo slobodno vrijeme; Vrijeme koje provodimo izvan kuće (na kojim mjestima, sa kime iz porodice, koje su aktivnosti, kada se to obično dešava (svakodnevno, nedjeljom, za praznike, zimi, ljeti).

Jedan primjer metodičkog rješenja

Rad učitelja:

Pojam „slobodno vrijeme” može se ponuditi učenicima na usvajanje na način da svoju želju da provedu dane odmora (nedjelja) zajedno sa cijelom porodicom predstave likovno na prostoru namijenjenom radu učenika u knjizi MOJ DOM I MOJA ŠKOLA.

Rad učenika:

Učenici prave likovna rješenja na temu „Nedjelja moje porodice”. Uporedo sa analizom sadržaja učitelj vodi djecu ka osvajanju pojma slobodnog vremena.

Učitelj pohvaljuje sve učenike, ističe vrijednost njihovih zamisli, i upućuje ih da o ostvarivanju istih govore svojim roditeljima.

Praznični i svečani dani u mojoj porodici (dani kojima se sa radošću i zahvalnošću sjećamo ljudi, njihovih dobrih djela): kome su posvećeni, kojim dobrim djelima, kako se proslavljaju, šta se obično radi, kako su naši pradjedovi (tatini i mamini djedovi) i naše prababe (tatine i mamine bake) u svojim porodicama provodili praznične i svečane dane.

Jedan primjer metodičkog postupka

Rad učitelja:

Učitelj može pozvati da dođe među djecu jedna starija osoba (pradjed-prabaka), koja je voljna da djeci govori o običajima praznovanja iz perioda njenog djetinstva i mladosti (iz prošlog vremena).

Na tabli ispiše naslov: PRAZNICI I SVEČANOSTI U PORODICI.

Rad učenika:

Učenici razmišljaju o naslovu i postavljaju pitanja starijoj osobi koja je tog dana njihov gost u školi, u njihovom odjeljenju.

O tome kako je bilo u prošlosti u njihovim porodicama učenici mogu da doznaju od svojih baka i djedova, i da o onome što im se najviše dopalo u tim pričama govore na sljedećem času.

Učitelj pohvaljuje sve učenike jer su pokazali da umiju da misle i da postavljaju lijepa pitanja.

II - MOJA ŠKOLA

Školska zgrada: mjesto na kojem se nalazi (ulica i borj, dio sela), ime škole i šta ono znači, spoljašnji izgled zgrade (glavne karakteristike samo), unutrašnji izgled, namjena (čemu i kojem uzrastu učenika).

Jedan primjer metodičkog rješenja

Rad učitelja:

Sa učenicima se dogovori da će zajedno obilaziti zgradu u kojoj se nalazi škola, da bi je posmatrali. Njihovu pažnju usmjerava na saopštavanja konkretnih ciljeva posmatranja (posmatrajte zgradu da biste uočili njenu veličinu, a zatim ide redom ostalo).

Rad za učenike:

U svojoj knjizi MOJ DOMI MOJA ŠKOLA likovno predstavljaju svoju školu na osnovu posmatranja koje su obavili.

Učitelj pohvaljuje učenike jer su bili pažljivi posmatrači a učenici biraju najbolja likovna rješenja zgrade.

Moja učionica: čemu služi, mjesto u zgradi, oznaka na vratima, izgled; stvari u učionici i čemu služe; moja klupa i njeno mjesto; moj drug (drugarica) iz klupe (njegovo ime, gdje stanuje, sa kim živi u svojoj kući, šta mi se kod njega dopada, šta bi lijepo mogao (mogla) da kažeš o njemu).

Jedan primjer metodičkog rješenja

Rad učitelja:

Šematski nacrt na tabli redove klupa u učionici, a zatim kaže učenicima da posmatraju da bi prepoznali koja je njihova klupa.

Rad učenika:

Učenici koji sjede zajedno traže svoju klupu i upisuju kredom svoja imena (ili slovo) na onoj strani na kojoj sjede.

Zatim u svojim klupama nastave međusobno upoznavanje i izmjenjivanje međusobnih lijepih riječi.

Učitelj ističe to što umiju da uoče ono što je lijepo i dobro kod onog drugog, i što to umiju lijepo da kažu svome drugu (drugarici).

Školsko imanje: sve što škola ima a koristi svima u školi (dvorište, travnjaci, igralište, drugo zemljište, pomoćne zgrade) - mjesto, izgled, namjena, način čuvanja.

Jedan primjer metodičkog rada

Rad učitelja:

Obavijesti učenike da će ići izvan škole da bi upoznali ono što njihova škola ima.

Podijeli učenike u grupe (ili parove) koji će imati posebne zadatke u posmatranju školskog imanja.

Rad učenika:

Učenici rješavaju zadatak koji su dobili (na način kao što su posmatrali školsku zgradu).

O uočenom izvještavaju grupe na času u učionici.

Mogu razmisliti o tome što bi njihovoj školi bilo još potrebno da bi škola bila radosnija.

Učitelj pohvaljuje sve grupe za uočavanje onog što je važno na stvarima koje su posmatrali, a učenici biraju najbolje ideje svojih drugova o „radosnoj školi“.

U školi svi radimo: direktor škole (ime i prezime, ulica-mjesto gdje stanuje), drugi zaposleni koji mu pomažu ; učitelji (za mlade i za starije učenike); učenici (nižih razreda, viših razreda); zaposleni na održavanju čistoće u školi, na školskom imanju; glavni poslovi koje obavljaju, na kojim mjestima, u koje vrijeme (jutro, prije podne, podne, poslije podne, večer).

Jedan primjer metodičkog rješenja

Rad učitelja:

Učitelj pripremi za svakog učenika listove na kojima je ispisao sa jedne strane jednu ispod druge riječi koje znače osobe u školi, a sa druge strane riječi (po dvije za osobu) koje znače poslove koje obavljaju u školi.

Rad učenika:

Učenici linijama povezuju osobu sa poslovima koje obavlja u školi. Zatim, listove mijenjaju sa drugom iz klupe i jedan drugom provjeravaju ispravnost pronađenih parova (osoba-posao). Analiziraju tačna rješenja, i objedinjavaju sadržaje cjeline „U školi svi radimo“.

Mogu se dogovoriti i o rasporedu tokom nedjelje kojim danima će parovi drugova iz klupe obavljati neke poslove u svojoj učionici (provjetranje učionice, zalivanje cvijeća, briga o akvarijumu, i dr.).

Učitelj pohvaljuje učenike za ozbiljnost u obavljanju posla u školi a to je učenje.

Lijepo ponašanje u školi: ponašanje u kojem pokazujemo da cijenimo sebe i druge osobe, i ono što rade (lijepo ponašanje starijih prema mlađima: pozdravljanje pri susretima izgovarajući ime učenika ako ga poznaje, spremnost da se sasluša i da se s njim razgovara, da istakne ono što je u učenikovom ponašanju i radu dobro, da pokazuje razumijevanje za učenikove greške u ponašanju i radu, iskrena zainteresovanost za učenikove lične i porodične probleme, čuvanje njegove tajne, spremnost na pružanje pomoći, davanje izvinjenja kada pogriješi u ponašanju prema učeniku); mlađih prema starijima (pozdravljanje, riječi kojima se traži neka dozvola, riječi kojima se zahvaljuje na nekoj usluzi, nudi pomoći koju može da pruži, davanje izvinjenja za ponašanje koje nije bilo ispravno); lijepo ponašanje učenika jednih prema drugima (pozdravljanje pri susretu, slušanje kada se jedan drugome obraćaju, čestitanje drugu kad postigne uspjeh u nečemu, riječi kojima se obraća drugu za neku pomoć, ili dozvolu, čuvanje tajni svoga druga (drugarice), saopštavanje drugu šta se u njegovom ponašanju dopada, davanje izvinjenja kada se preme drugu ne ponaša ispravno).

Jedan primjer metodičkog pristupa

Rad učitelja:

Učitelj se dogovori sa učenicima da rade pomoću njihove knjige MOJ DOM I MOJA ŠKOLA tako što će na strani koja ima naslov „Lijepo ponašanje u školi” posmatrati prikazano ponašanje i uočiti šta je lijepo u:

- ponašanju učitelja prema učenicima,
- učenika prema učitelju,
- učenika jednih prema drugima.

Rad učenika:

Učenici rješavaju zadatke date u knjizi u vidu stripa, i o zapaženom izvještavaju.

Može se primijeniti i dramatizacija (igranje uloga) na zadatu temu (npr. situacija koja zahtijeva izvinjenje a da drugi učenici ocjenjuju čije ponašanje je bilo najljepše.

Učitelj pohvaljuje svoje učenike uz obrazloženje da jako dobro prepoznaju šta je lijepo ponašanje i da vjeruje u njih (da će takvo ponašanje i sami pokazivati).

Slobodno vrijeme u mojoj školi: Kako je raspoređeno (tokom dana, tokom sedmice, tokom cijele školske godine); gdje se slobodno vrijeme provodi (u učionici, u školskoj zgradi, na školskom imanju, na sportskim terenima, na izletištim, mjestima za kampovanje, ljetnjim školama, zimskim školama): čime je ispunjeno (igrom, sportom, radom u raznim sekcijama, druženjima, školama, odlascima u muzeje, biblioteke, pozorište, pružanjem pomoći osobama koje su bolesne, siromašne, stare i koje žive same), i sve prema uslovima koje određena škola može da pruži.

Jedan primjer metodičke obrade

Rad učitelja:

Učitelj se dogovori sa učenicima o tome da naprave plan (da navedu kako bi željeli da provedu jedan dan slobodnog vremena sa svojim odjeljenjem npr. na livadi pored rijeke).

Rad učenika:

Učenici u svojim knjigama MOJ DOM I MOJA ŠKOLA navode tri stvari (aktivnosti) kojima bi se na izletu svi zajedno najljepše zabavili.

Biraju najbolja rješenja.

Učitelj pohvaljuje sve ideje zbog toga što pokazuju da umiju da povezuju zabavno i korisno, i daje obećanje da će njihov plan i ostvariti.

Praznici i svečanosti u mojoj školi: dani koje posvećujemo ljudima, događajima, dobrim djelima koje je neko uradio za nas, dani kada se toga sjećamo, zahvaljujemo se, i radujemo zbog toga. Dani koji su značajni za sve škole zajedno, i, dani koji su značajni samo za određenu školu. Kada se održavaju svečanosti, čemu su posvećene, na kojim mjestima se organizuju, koji su sadržaji (šta škole pripremaju), koji gosti se pozivaju, koja priznanja i kome se dodjeljuju na svečanostima.

Jedan metodički pristup

Rad učitelja:

Poziva učenike da razmisle o tome koje su to osobe za nas veoma važne kojima bi naše odjeljenje moglo posvetiti po jedan dan.

Rad za učenike:

Pojedinačne predloge objedinjavaju, npr.

- Dan za naše tate
- Dan za naše mame
- Dan za naše bake i djedove
- Dan za našeg učitelja (učiteljicu)
- Dan za najboljeg dječaka i za najbolju djevojčicu (po učenju i ponašanju prema svojim drugovima iz odjeljenja).

Objašnjavaju zbog četa su se opredijelili za navedene osobe, i određuju vrijeme tokom godine kada bi se svečanosti mogle obaviti (jesen, zima, proljeće, ljeto).

U svojim knjigama MOJ DOM I MOJA ŠKOLA na određenom mjestu učenici ubilježavaju raspored svećanih dana njihovog odjeljenja.

Učitelj pohvaljuje njihovu želju da se zahvale najznačajnijim osobama koje imaju i na ovaj način, daje obećanje da će to tokom godine i ispuniti, za šta će se na vrijeme početi pripremati.

III - OD MOJE KUĆE DO MOJE ŠKOLE

Put kojim idem od kuće do škole: ime ulice (ili ulica, ili puta, dužina puta u odnosu na vrijeme koje je potrebno da se dođe do škole, širina (koje dijelove ima: kolovoz-dio kuda idu vozila, pločnik-dio puta kojima idu pješaci, staza; pa seoski put kojim idu pješaci, kola koja vuku konji, sve zavisno od kraja u kojem se škola nalazi; ukrštanje ulica, prelaz za pješake, znaci koji nas čuvaju na putu (u kojem dijelu ulice, šta pokazuju):

Jedan primjer metodičke obrade

Rad učitelja:

Povesti učenike na mjesto sa koga bezbjedno mogu posmatrati kretanje vozila i pješaka ulicom kojom i sami idu.

Rad učenika:

Iskustva koja imaju krećući se mjestom u kojem žive, i saznanja sa zajedničkog posmatranja dešavanja na ulici, učenici koriste tako što će na listu svoje knjige MOJ DOM I MOJA ŠKOLA na kojem su prikazani sadržaji kretanja vozila i pješaka (na putu, ulici, cesti), crvenom olovkom označiti kretanje koje je pogrešno, a zelenom olovkom kretanje koje je ispravno (samo na putu kakvim se oni kreću od kuće do škole).

Pored puta se nalaze kuće - zgrade (sa koje strane puta, ulice); kako su raspoređene (jedna uz drugu, sa razmakom), kakve su po veličini (prema broju spratova), čemu služe (za stanovanje, kancelarije, prodavnice, radionice); službene prostorije (u kojim zgradama se nalaze, šta je napisano iznad njihovih vrata (koji naziv, i kako se zovu ljudi zaposleni u njima-koji službenici u službenim prostorijama rade); prodavnice (gdje se nalaze, kako se zovu, šta se u njima prodaje, u koje prodavnice idu da kupuju sami, šta najčešće kupuju), radionice (gdje se nalaze, kako se zovu, šta se u njima pravi, ili popravlja, pomoću čega se to radi, kako se zovu ljudi koji ručno prave razne stvari); zemljište (kako se zove-travnjak, park, livada, šuma, vrt, voćnjak, vinograd, maslinjak, njiva-samo ono što je blizu puta kojim učenici idu od kuće do škole, šta na tom zemljištu raste, koje poslove ljudi obavljaju-samo konstatovati; koje sve koristi imaju od takvog rada; na koji način se zemljište može zaštititi-samo kratka informacija); vode ime one pored, ili preko koje prolazi na putu do škole, kako koristi ljudima, od čega je treba štititi, kako da se kreću pored vode na siguran način); (životinje (one o kojima se brinu

ljudi, i, one koje se brinu same o sebi-imenovanje, gdje stanuju, čime se hrane, kako se kreću, kako se glasaju-međusobno dozivaju, kako se zovu njihovi mladi; kako čovjek pokazuje da je prijatelj životinjama; kako životinje pokazuju da su prijatelji čovjeku). o svemu samo osnovno, i samo o onima koje drže u kući, ili oko kuće, i koje susreću na putu do škole.

Jedan primjer metodičkog rješenja

Rad učitelja:

Može se napraviti dogovor s učenicima o tome koju ulicu zajedno da obiđu sa zadatkom da posmatraju kuće, zemljište, zelenilo, životinje-ono što se nalazi sa lijeve i desne strane ulice (puta) kojom se ide do škole.

Pripremi kartončice sa ispisanim riječima onog što su učenici mogli da vide.

Rad učenika:

Svaki učenik lijepi svoj kartončić ispod riječi na tabli kojoj pripada. Ispisane su sljedeće riječi:

KREĆE SE; NE KREĆE SE; RASTE; KREĆE SE-RASTE-GOVORI

Učitelj pohvaljuje sve učenike zbog toga što uspijevaju da uoče šta je različitim stvarima zajedničko, a to znači da umiju da misle, da su pametni.

Jesen u mojoj ulici: pojmovi kojima su učenici ovladali, sada se smještaju u određeni vremenski okvir i dovode u vezu sa karakteristikama vremena u kraju u kojem se nalazi škola.

Jedan primejr metodičkog rješenja

Rad učitelja:

Može se odabrati vjetrovit i hladan dan, i odlučiti da učenici prave dramatizaciju zbivanja tako što će pokretima, gestovima i mimikom potpomagati razgovor npr. dva drveta (stabla), dvije ptice, dvije kuće, dva čovjeka.

Rad učenika:

Učenici se podijele u parove i odabiraju uloge koje će da igraju zamišljajući da su neko drugi u vjetrovitom i hladnom vremenu.

Promjene koje ze zbivaju u njihovim ulicama (ili na putu) učenici mogu likovno da predstave u svojim knjigama MOJ DOM I MOJA ŠKOLA, na određenom mjestu pod naslovom: „Jesen u mojoj ulici”.

Učitelj pohvaljuje svoje učenike ističući da su veoma dobro uspjeli da se užive, da govore, osjećaju i izgledaju kao neko kome je teško.

Zima u mojoj ulici: Ovaj pojam ima iste sadržaje ali se oni prate u drugačijim vremenskim okolnostima.

Jedan primjer metodičke obrade

Rad učitelja:

Sa učenicima se napravi dogovor u čiju ulicu će ovog puta ići u posjetu, sa zadatkom da uoče promjene koje su nastale u kućama, drveću, kod životinja i kod ljudi za razliku od onoga što je bilo u jesen.

Rad učenika:

Učenici treba da zamisle kako bi utopili svoju ulicu stvarima kakve nose sami (kape, rukavice, šalovi, bundice, čizme, debele čarape, džemperi). Zatim da likovno predstave ono što se nalazi u njihovoj ulici darujući im i oblačeći toplu odjeću (npr. kuće sa šubarama, ptice sa čarapama, itd.). U knjigama MOJ DOM I MOJA ŠKOLA na određenom mjestu će nastati slika utopljene (u toplo obučene) ulice.

Učitelj pohvaljuje svoje učenike jer žele da pomognu drugome onda kada je to potrebno.

Proljeće u mojoj ulici: Svi pojmovi koji su formirani u okviru teme „Od moje kuće do moje škole” sada se dovode u vezu sa vremenskim karakteristikama novog godišnjeg doba.

Jedan primjer metodičkog rada

Rad učitelja:

Učitelj obavijesti učenike o tome da treba da zapaze promjene koje su se desile u njihovim ulicama (na putu) kako bi ih mogli upoređivati sa onima u zimu.

Rad učenika:

Učenici posmatraju sliku zime u svojoj ulici koju su sami crtali ranije u svojoj knjizi, i ističu sadašnji izgled svojih ulica. Uočene promjene mogu da izraze sa po jednom najljepšom rečenicom (za kuće, za drveće, za ptice, za ljude, za ono što je za njih važno) i tih nekoliko rečenica da napišu u prostor ostavljen u knjizi MOJ DOM I MOJA ŠKOLA.

Jedan prvačić je, prije neku godinu, rekao: „Trešnja u proljeće mi je ličila na nevjestu”. Objasnio je da je bila „sva, sva bijela, sva, sva od cvjetića, mirisala je, i bila je srećna”.

Preljepo je rekao. Prvačići to mogu. Samo im treba vjerovati, i na pravi način voditi.

Ovaj koncept nastavnog plana i programa je doprinos takvom radu.

II RAZRED
(2 časa nedjeljno, 70 godišnje)

Programsko područje: MOJE MJESTO

Programske cjeline:

I	MJESTO U KOJEM ŽIVIM
II	MOJA KUĆA (ZGRADA) U MOME MJESTU
III	MOJA ŠKOLA U MOME MJESTU
IV	VAŽNE ZGRADE (KUĆE) U MOME MJESTU
V	ZANIMANJA LJUDI MOGA MJESTA
VI	SAOBRAĆAJ U MOME MJESTU
VII	SLOBODNO VRIJEME
VIII	PRAZNICI I SVEČANOSTI
IX	POMAŽEMO DRUGIMA
X	MOJE MJESTO U VREMENU
XI	ŽIVI SVIJET MOGA MJESTA

Teme u pojedinim cjelinama

I MJESTO U KOJEM ŽIVIM

Ime mjesta u kojem živim (od rođenja): kako glasi, šta znači, po kome ili po čemu) je dobilo ime, kada je to ime dobilo (davno, ne tako davno, skoro), gdje se nalazi tabla sa imenom mjesta.

Zemljište na kome se nalazi: *po obliku* (ravno, uzvišeno), *po veličini* (veliko, srednje veličine, malo); *po sastavu* (zemlja, kamen); *naziv zemljišta* (ravnica, polje, dolina, kotlina, brežuljak, brdo, planina); *ime* (npr. Nikšićko polje, Zetska ravnica. Limska dolina); *po obradivosti* (obradivo - radi se na zemlji, neobradivo - ne može se raditi na toj zemlji); *kako čuvamo zdravlje zemljišta* mjesta u kojem živimo.

Vode u mjestu u kojem živimo: *ime dijela* (djelova) *mjesta u* kojem živimo u kome se nalazi voda; *vrsta voda* (*i imenovanje*) prema tome da li teku (tekuće, stajanje); *po količini vode* (velike, srednje veličine, male); *po snazi* (snažne, srednje snage, slabe); *po osobinama* (boji, ukusu, mirisu, providnosti, čistoći); *po nazivu* (rijeka, potok, jezero, more); *po tome kako su nastale:* same su nastale, *čovjek ih je napravio* (same su napravile put kojim se kreću-korito, ili su ispunile udubljenje u

zemlji, čovjek je pregradio put vodi-brana ili napravio udubljenje u zemlji da sakuplja vodu-jezero, bazen, bunar); *kome* je ta voda koja se nalazi u mjestu u kome živim *korisna*; kako je koriste ljudi moga mjesta; na koji način ljudi čuvaju *zdravlje voda* u našem mjestu; na koji način, i ko najviše, *prlja-zagađuje* vode u mjestu u kojem živimo; imena voda u mjestu koje su čiste (nezagađene), koje su manje zagađene, i onih koje su najzagađenije; moj predlog da se problem (važno i teško pitanje) riješi; u koje godišnje doba vode u mome mjestu najviše rastu-nadolaze, i zbog čega; u koje godišnje doba vode u mome mjestu najviše opadaju - manje je ima, i zbog čega; koje promjene se dešavaju u mjestu u kojem živimo kada vode nadolaze i kada vode opadaju.

Sunce iznad moga mjesta: ime dijela mjesta u kojem živim (ili čije su kuće), iza koga svakog jutra sunce izlazi - ističe (*istočna strana mjesta*); ime dijela mjesta u kojem živim (ili čije su kuće), iza koga svake večeri sunce zalazi - zapadna (*zapadna strana mjesta*); godišnje doba u kojem ima najviše sunčanih dana u mome mjestu, godišnje doba u kojem ima najmanje sunčanih dana u mome mjestu; koje su *promjene* u mjestu u kojem živim kada traje vrijeme sunčanih dana (šta izaziva pojava više svjetlosti i više toplote), koje su promjene u mjestu u kojem živim kada traje vrijeme u kojem ima manje sunčanih dana (šta izaziva pojava manje svjetlosti i manje toplote); kako se sunčano vrijeme mijenja tokom školske godine (dok budemo pohađali II razred osnovne škole); načini na koje čovjek smeta suncu da šalje svjetlost i toplotu na mjesto u kojem živimo; moj predlog da se riješi problem.

Zgrade (kuće) za stanovanje u mome mjestu: broj zgrada (kuća) u mjestu u kojem živim (mali broj-malo ljudi u njima stanuje, *naseljava ih - malo naselje*; veći broj-više ljudi u njima stanuje-naseljava ih - *veće naselje*; veliki broj - mnogo ljudi u njima stanuje, *naseljava ih-veliko naselje*); *kuće po veličini* (najviše ima malih, većih, velikih); *raspored* (jedna uz drugu - zbijeno naselje, odvojeno jedna od druge - rasuto naselje); *sagrađene su od:* kamena, cigle, beton, drveta (koje su najčešće, koje najrjeđe); *nazivi dijelova mjesta* u kojem živim (centar kuće u sredini, između istočne i zapadne strane); *spoljašni izgled kuća*, zgrada za stanovanje (obojenost, uređenost, ukrašenost); *okolina* zgrada za stanovanje u mjestu u kojem živim (izgled, veličina, namjena, održavanje); moj predlog o tome kakve kuće za stanovanje bi trebalo graditi u mome mjestu, i obrazloženje (zbog čega).

II MOJA KUĆA (ZGRADA) U MOME MJESTU

Dio mjesta u kojem živim *gdje se nalazi* moja kuća (zgrada): centar, istočni dio, zapadni dio; u odnosu na vode u mjestu (na lijevoj obali-zemljištu pored vode, na desnoj obali, blizu vode, daleko od vode); *jime* dijela mjesta u kojem se nalazi; udaljenost od drugih kuća (zgrada); *udaljenost* od puta (ulice); *moja ulica* (put) i

ulice sa kojima je povezana: *kuća mojih rodaka* (udaljenost od moje kuće), imena ulica, ili dijela mjesta); *uređenost okoline* kuće (zgrade); zajednička briga ukućana (stanara zgrade) o kući i njenoj okolini (*Savjet stanara* - grupa ljudi koja smišlja, savjetuje se o tome šta je dobro da urade za sve stanare; imena tih ljudi, njihovi stanovi u zgradi; koje važne stvari su rješavali tokom ove godine); *moj predlog* Savjetu stanara (ili mojoj porodici), i obrazloženje.

III MOJA ŠKOLA U MOME MJESTU

Dio mjesta u kojem živim gdje se nalazi moja škola (ime tog dijela, položaj u odnosu na centar naselja); *po čemu se moja škola razlikuje* od drugih škola u mome mjestu (veličina zgrade, broj učenika, uzrast učenika, uspješnost učenika, broj nastavnika, uređenost škole i njene okoline, školsko imanje, vrste zanimanja učenika izvan škole); *moja škola najviše saraduje* sa školom (ime, dio naselja u kojem se nalazi, vrsta saradnje - zajedničkog rada); *u mojoj školi bili su učenici*; moja majka, moj otac, moj brat (sestra), moj djed (baka); *iz moje škole nastavili su da uče* u drugim školama (ime škole, gdje se nalazi u naselju, koliko godina traje školovanje, kojim se poslom može baviti kada se završi ta škola); *moju školu su pohađali poznati ljudi* moga mjesta (imena, po čemu su poznati, vrijeme u kojem je to bilo - davno, ne tako davno, skoro); moj predlog za saradnju sa drugim školama u mome mjestu i obrazloženje.

IV VAŽNE ZGRADE (KUĆE) U MOME MJESTU

Važne zgrade (kuće): gdje se nalaze (dio naselja, ulica); njihov spoljašni izgled; tabla sa imenom; izgled okolnog prostora; broj zaposlenih (više zaposlenih, manje zaposlenih).

Namjena: zgrada iz koje se upravlja i brine da mjesto u kojem živimo bude izgrađeno i da svi ljudi u njemu dobro žive (zgrada *Skupštine opštine* i službenici koji brinu o cijelom našem mjestu među kojima jedan ima zadatak da vodi glavnu brigu, da je na čelu svih važnih poslova u naselju - gradu; *gradonačelnik*); prvi čovjek (sadašnji gradonačelnik) u mome mjestu (njegovo ime, ulica u kojoj stanuje); *važne stvari* koje je ove godine uradio za naše mjesto; *moje pitanje* koje bih uputio gradonačelniku (ili najuglednijem čovjeku u mjestu u kojem živim); zgrada iz koje se vodi računa o tome *da budemo sigurni danju* (kada idemo u školu ili na posao), i *da budemo sigurni noću* (kada spavamo) da nas niko neće uznemiravati; zgrada iz koje se brine o tome *da budemo uvijek slobodni* od ljudi koji žele da nam nanesu neko zlo, da ne možemo da se igramo sa bratom i sestrom u parkiću i na

livadi, da ne možemo da idemo sa tatom i mamom u kupovinu, ili da radimo na imanju, da ne možemo da slušamo bakine priče ispod stare trešnje, ili da ne možemo sa djedom da lovimo ribu u našoj rijeci udicom na crvić; zgrada iz koje se *upućuju svete (za dobro ljudima) riječi*; zgrada u kojoj se čuvaju razne stvari koje su ljudi koristili nekada davno, u prošlosti; zgrada u kojoj su smještene brojne knjige namijenjene djeci i odraslima da iz njih uče; zgrada u kojima *djeca i odrasli uživaju u predstavama, priredbama ili u lijepoj muzici*; zgrada u kojima se *održavaju takmičenja* u igrama i sportu (provjerava ko je zdraviji, jači, spretniji); zgrada u kojima se brinu o zdravlju djece, odraslih i starih osoba; zgrada iz koje se brinu da mjesto u kojem živimo bude čisto, da ima zdravu vodu, da ima dosta zelenila i cvijeća; zgrada iz koje se brinu da se negdje ne pojavi vatra koja bi mogla da uništi kuće i drugu imovinu koju su ljudi radom stekli, dr. (samo one koje postoje u mjesto učenika); osoba iz moje zgrade (ili iz moje porodice) koja radi u nekoj od važnijih zgrada, i pitanje koje bih joj postavio (postavila) uz obrazloženje.

V ZANIMANJA LJUDI MOGA MJESTA

Imenovanje zanimanje (vrsta posla kojim se neko bavi), opis poslova (samo osnovne naznake), ljudi koje poznajem i njihovo zanimanje.

Zanimanje ljudi (u mom mjestu) **kojima se nešto proizvodi** (stvara): imenovanje, čime se poslovi obavljaju (pribor alat, mašine) na kojim mjestima (u zgradama, kućama, radionicama, fabrikama, farmama, na zemljištu); od čega se proizvodi prave (koža, vuna, platno, drvo, metal, mlijeko, brašno); poznati proizvođači u mjestu u kojem živim; koji su njihovi glavni proizvođači; gdje se mogu nabaviti, kupiti (prodavnica, robna kuća, pijaca, sajam); ulice u kojima se proizvodi prodaju (imena, i dio naselja u kojem se nalaze).

Zanimanja ljudi kojima se pružaju usluge drugima, čini nešto od poslova koje drugi ljudi ne umiju da obavljaju: imenovanje najčešćih vrsta usluga; čime se u poslu služe, gdje svoje poslove obavljaju; poznati ljudi u uslužnim djelatnostima; ulice i dijelovi naselja u kojima rade i gdje možemo tražiti njihove usluge (izrada predmeta, popravka, prevoz, briga o ljudima koji posjećuju mjesto u kojem živimo).

Zanimanja ljudi koja su teška (ili opasna): imenovanje zanimanja, vrsta (od čega potiče) i opis, kako se prepoznaje ono što neki posao čini teškim (ili i opasnim), na kojim mjestima se takvi poslovi obavljaju (pod zemljom, pod vodom, u vazduhu, na zemlji); ljudi moga mjesta koji se bave takvim poslovima; u kojim djelovima naselja (mjesta u kojem živimo), ili ulicama, ti ljudi obavljaju svoje poslove; šta je i u takvim zanimanjima ono što je lijepo; moje pitanje čovjeku iz moga mjesta a koji se bavi teškim i opasnim poslom; *moj predlog* o tome šta u našem mjestu možemo da uradimo za ljude koji se bave teškim i opasnim poslovima.

Zanimanja ljudi u našem mjestu **kod kojih se pri obavljanju poslova pojavljuju stvari koje mogu da prljaju, zagađuju** naše naselje (vodu, vazduh, zemlju, hranu, zelenilo, ulice): imenovanje zanimanja, imenovanje načina zagađivanja sredine, u kojem dijelu našeg naselja se nalazi najviše količine otpada, ili zaprljanosti; moj predlog da neki rad (zanimanje) ne bude zagađivač.

Iz ove tematske cjeline uzeti samo zanimanja koja su najčešća, i ona koja su najvažnija za život ljudi u određenom mjestu.

VI SAOBRAĆAJ U MOME MJESTU

Saobraćaj (obraćanje ljudi jednih drugima - saobraćanje, ići u susret jedni drugima): *način saobraćanja* (upućujemo riječ-ustima, usmeno i blizu, pisanje i slanje vijesti na daljinu, odlazimo-putujemo, šaljemo razne stvari); *sredstva saobraćanja* (govor, pismo, telegram-poruka koju šaljemo telefonom i telegrafom brzo i na velikoj daljini), pa vozila (ona koja pokreće čovjek-bicikl, čamac na vesla, teretna kolica; ona koja se pokreću sama-automobil, kamion, voz, brod, avion); *ljudi koji upravljaju sredstvima saobraćaja* (svaki čovjek, službenik, telegrafista, vozač, pilot, mašinovođa); *gdje se saobraćaj započinje* (naziv mjesta, osnovni izgled, zgrade, službenici, uniforme, osnovne radnje koje obavljaju, ponašanje prema onima koji učestvuju u saobraćaju - putnicima), *obilježavanje takvih mjesta* u našem naselju; *putevi ili ulice* kojima se saobraćaj odvija (glavni pravci i kojima se najčešće saobraća, samo na prostoru koje pokriva naselje u kojem učenici žive); na koji način se *saobraćaj uređuje (reguliše)*, i zbog čega; moje pitanje saobraćajnom milicioneru; najveći problem u saobraćaju moga mjesta i moj predlog da se on riješi.

VII SLOBODNO VRIJEME

Slobodno vrijeme (vrijeme poslije obavljenog redovnog posla i učenja): *kada* je vrijeme slobodno za najveći broj ljudi koji žive u mom mjestu da se mogu posvetiti stvarima koje odmaraju, koje vole (tokom dana, kojim danima u sedmici, tokom godine); *gdje* (na kojim mjestima u našem naselju); *kako* (koje aktivnosti biraju najčešće); *korisnost* od zajedničkog provođenja slobodno vremena (za djecu, za odrasle, za stare osobe); *moj predlog* korisnog i lijepog provođenja slobodnog vremena za stanovnike moga mjesta.

VII PRAZNICI I SVEČANOSTI

Praznici mjesta u kojem živim: praznici *moga mjesta* (oni koji su vezani za samo mjesto), i praznici *u mom mjestu* (oni koji su vezani za važna događanja

u cijeloj zemlji, ili svijetu); *koji su, kada se dešavaju, kome i čemu su posvećeni, na kojim mjestima se održavaju, kako se obilježavaju.*

Svečanosti moga mjesta, i svečanosti u mome mjestu (učestvovanje svih stanovnika mjesta u obilježavanju za mjesto značajnih događaja): *koje svečanosti (zajednički: praeenje vojnika u vojsku, otvaranje nove škole, izgradnja novog puta, uvođenje telefona u naselju, zabavne svečanosti, id r.); kada se održavaju, gdje, kako, koji gosti dolaze; zbog čega je dobro imati zajedničke praznike i svečanosti; moj predlog za svečanost koju bih poklonio (poklonila) mjestu u kojem živim.*

IX POMAŽEMO DRUGIMA

Pomaganje (davanje onoga što sami imamo da damo drugima kojima je to potrebno): *vrsta pomoći (izgradnja kuća za stanovanje, popravka dijelova stana, omogućavanje liječenja, pribavljanje hrane, odjeće, obuće, pribora za školu, i moć u radu na imanju, u kući, posjećivanje, druženje, pokazivanje da ih volimo); kome je potrebna pomoć (beskućnicima, siromašnima, bolesnima, starim osobama, djeci); ko pruža pomoć (službe, grupe ljudi koji se udružuju, pojedinci); mjesta u naselju, kancelarije koje rade na prikupljanju pomoći za druge (naziv, ulica i broj); imena osoba u mome kraju kojima je potrebna naša pomoć; šta je moje odjeljenje planiralo da tokom godine uradi za ljude našeg mjesta a kojima je potrebna pomoć; korist koju ima onaj koji pomaže drugima u nevolji.*

X MOJE MJESTO U VREMENU

Dan u mome mjestu: dio dana u kojem *sunce ističe*, izlazi, na *istoku*, i sat u kojem se to dešava; vidljivost i toplota pri izlasku sunca; dio dana kada je *sunce iznad našeg mjesta*, i sat u kojem se to dešava; vidljivost i toplota u vrijeme kada sunce zalazi; *promjene* koje se dešavaju tokom dana (kada se sve dobro vidi), u cijelom mjestu, i u ponašanju ljudi u mome mjestu: šta najčešće svi rade tokom jutra (početak dana), oko 12 sati (sredina dana), i uveče (krajem dana); koji je dio dana namijenjen spavanju, koliko traje, kada obično većina ljudi u našem mjestu ide na noćni počInak, zbog čega je taj dio dana (u kojem se sve stvari dobro ne vide - noć) pogodan za spavanje.

Sedmica (sedam dana) u mome mjestu :*dani kojima se u mjestu u kojem živimo ide na posao i u školi*, dani kojima se ljudi odmaraju; dan kojim se najviše radi u mome mjestu; dan u sedmici koji je najljepši za odmor za sve mještane.

Godina dana života u mome mjestu: dok pohađamo II razred osnovne škole *dešavaju se promjene* (na nama - učenicima, na našim roditeljima, na našim bakama

i djedovima, na biljkama, na životinjama, na zemljištu), *kakve, i kako* tokom godišnjih doba; promjene kod drugih ljudi u mjestu u kojem živimo od *mjeseca kojim godina počinje* (januar)m, pa do *mjeseca kojim se godina završava* (decembar): rodilo se djece, oženilo mladića, udalo djevojaka, završilo školu, zaposlilo se, i dr. i gdje o tome možemo čitati svakog dana, ili povremeno.

Prošlost moga mjesta: kako je izgledalo moje mjesto u *vrijeme kada su moji tata i mama bili mali* (šta je bilo prije u odnosu na ono što u mome mjestu postoji sada); kako je izgledalo moje mjesto *kada su moji baka i djed bili mali*; kako je izgledalo moje mjesto *mnogo prije njih*, u daljoj i dalekoj prošlosti (građevine iz tog perioda); stvari koje čuvamo a koje su prije (u prošlosti) pripadale mami itati, baki idjecu, njihovim bakama i djedovima; stvari koje se čuvaju na jednom mjestu (*muzej*) a koje su pripadale ljudima koji su u našem mjestu živjeli u prošlosti; *poznati ljudi* iz prošlosti moga mjesta o kojima je pričao moj djed, ili pradjed; moje omiljeno *jelo iz kuhinje moje prabake* (kojim je u prošlosti hranila baku moje mame ili moga tate).

Sadašnjost moga mjesta: *čime ispunjavamo vrijeme sada* (ja, moj brat i sestra, moj tata i mama, moji baka i djeca), *šta se važno dešava* ljudima moga mjesta, i mjestu u kojem živim, ovih dana, sada - u sadašnjosti; ono što bih *želio (željela)* da se dešava sada u mjestu u kojem živim, i zbog čega.

Budućnost u mome mjestu: *Što je početo* a što bi se trebalo završiti još za neko vrijeme, u budućnosti (imenovanje, dio naselja, ulica u kojoj se nalazi, kome i čemu je namijenjeno); *šta bi se moglo započeti* u vrijeme kada budemo veliki kao tata i mama; *moji predlozi* za budućnost da se u mome mjestu: izgradi, dogradi, proširi, otvori, očisti, ukloni, premosti, zasadi, uzgoji, oboji, da život u našem mjestu bude ljepši za djecu, za tate i mame, za bake i djedove.

XI ŽIVI SVIJET MOGA MJESTA

Živi svijet (sve što je živo):

biljke (maslačak, ruža, kupus, jabuka, bor i dr.) *su žive dok uzimaju hranu, vodu, vazduh, potrebnu svjetlost i toplotu; rastu* (prvo su male pa postaju veće), *razvijaju se* (prvo su slabe pa postaju jače); *razmnožavaju se* (od jedne nastaje mnogo više njih); *kreću se* (u mjestu, gibaju se); *čuvaju sebe* (drže se korijenom za zemlju, puštaju bodlje, ili žarne iglice, bojom dozivaju pčele); *završavaju svoj život; staništa biljaka* (zemljište na kojem žive) u mome mjestu (travnjak, livada, park, bulevar - široka ulica sa drvoredom, vrt, voćnjak, vinograd, maslinjak); *najčešće biljke* koje uzgajaju ljudi u mome mjestu (imenovanje i najuočljivije promjene na njima tokom godine); *šta biljke znače za čovjeka*, zbog čega ih gaji; *šta čovjek znači za biljku*;

životinje (mravi, ribe, ptice, medvjedi, mačke, ovce, i dr.) *su žive dok uzimaju hranu, vodu, vazduh, potrebnu svjetlost i toplotu; rast, razvijaju se, razmnožavaju se, kreću se i čuvaju sebe* (brane se), ožare kisjelinom, ubodom, ujedanjem, hitrim kretanjem, bježanjem; **stanište** životinja (o kojima se brine čovjek, i onih koji se brinu same o sebi) a koje žive u našem mjestu; *šta životinje znače za čovjeka; šta čovjek znači za životinje;*

čovjek (dječak - djevojčica, tata - mama, djed - baba, i druge osobe slične njima) *je živ dok uzima hranu, vodu, vazduh, potrebnu svjetlost i toplotu; čovjek raste, razvija se, razmnožava se* (stvara djecu a u čemu učestvuju oba roditelja, i tata i mama), *kreće se, čuva sebe, završav svoj život u obliku kojim živi na zemlji;* ljudi moga mjest (po brojnosti - dima mnogo ljudi, ni malo ni mnogo, ima malo; po uzrastu - više ima jece, ili odraslih, ili starih osoba; po tome da li su muški ili ženski - ima više muškaraca ili žena); *zajedničko biljkama, životinjama i čovjeku, šta ih razlikuje; koliko je živi svijet mjesta kojem pripadamo raznovrstan, i po čemu se to vidi; načini čuvanja zdravlja živog svijeta našeg mjesta.*

III RAZRED
(2 časa nedjeljno, 70 godišnje)

Programsko područje: MOJ ZAVIČAJ

Programske cjeline:

- I MOJE MJESTO I NJEGOVA ŠIRA OKOLINA
- II IZGLED ZAVIČAJA
- III ZANIMANJA LJUDI
- IV SAOBRAĆAJ U ZAVIČAJU
- V DRUŠTVENI ŽIVOT U ZAVIČAJU
- VI MOJ ZAVIČAJ U VREMENU
- VII MOJ ZAVIČAJ U REPUBLICI CRNOJ GORI

Teme u pojedinim cjelinama:

I MOJE MJESTO I NJEGOVA ŠIRA OKOLINA

Položaj: *Moj zavičaj je mjesto u kojem sam se rodio (rodila) a koje je blizu drugih mjesta i sa njima ima zajedničko zemljište - teritoriju, tj. opštinu; ime opštine; opštinski centar; druga mjesta u opštini: položaj moga mjesta u opštini u odnosu na mjesto koje je opštinski centar (istočno, zapadno, između istoka i zapada); mjesto u opštini - zavičaj koje je nablize mjestu u kojem živim; njegov položaj u odnosu na moje mjesto; udaljenost; mjesto u zavičaju koje je najudaljenije od mjesta u kojem živim; njegov položaj u odnosu na moje mjesto; udaljenost u kilometrima; položaj drugih mjesta u zavičaju u odnosu na opštinski centar (mjesto u kojem se nalazi Skupština opštine, izabrani ljudi koji imaju zadatak da vode brigu o svim važnim stvarima za život ljudi u opštini, u svim mjestima našeg zavičaja (šematsko predstavljanje na listu u knjizi „MOJ ZAVIČAJ”); korisne stvari koje je Skupština opštine uradila ove godine za moj zavičaj; moj predlog Skupštini opštine da se unaprijedi život ljudi u mom zavičaju, i obrazloženje (zbog čega takav predlog).*

II IZGLED MOGA ZAVIČAJA

Reljef moga zavičaja (sve ravnine i neravnine na zemlji): *ravno* zemljište (naziv po vrsti - ravnici, polje, dolina, kotlina; *imena* ravnog zemljišta u zavičaju; *položaj* u zavičaju; *označavanje zelenom bojom* na crtežu-skici šemi zavičaja u knjizi ŽMOJ ZAVIČAJ' u odnosu na mjesta u našoj opštini), *uzvišenja* (naziv po vrsti - brežuljak, brijeg, brdo, planina; njihova imena; položaj u zavičaju; označavanje smeđom bojom na crtežu (skici) u knjizi ŽMOJ ZAVIČAJ''; orijentacija - snalaženje u prostoru: stojište i određivanje istočne i zapadne strane zavičaja; imena djelova reljefa (ravnina i neravnina) koji se nalaze na istoku, kao i onih koji se nalaze na zapadu od našeg stojišta; prepoznavanje oblika reljefa (u njihovo imenovanje) koje možemo vidjeti ispred sebe kada označimo istok i zapad; imenovanje te strane našeg zavičaja (*sjever*); prepoznavanje oblika reljefa u zavičaju (i njihovo imenovanje) koji se nalaze iza nas; imenovanje te strane našeg zavičaja (*jug*); *kompas*; orijentacija na crtežu - skica zavičaja (označavanje strana-istok - zapad - sjever - jug, odnosno: desno - lijevo - gore - dolje); izrada skice zavičaja ako uzmemo da je mjesto u kojem živimo naše stojište; izrada skice zavičaja ako je naše stojište centar naše opštine (upotreba znakova za veće mjesto, manje mjesto, malo mjesto); korištenje kompasa.

Vode u zavičaju *vrste voda* (prema kretanju - tekuće, stajaće; prema načinu nastanka - same su nastale, ili po prirodi - *prirodno*; čovjek je uticao - *vještački* su nastale; prema reljefu - ravničarske, planinske), njihova imena; položaj, mjesto na kojem se nalaze, ili kuda se kreću (samo se misli na područje zavičaja) u odnosu na strane svijeta; *osobine vode* (boja, ukus, providnost); *biljni svijet u vodama*; *životinjski svijet* u vodama našeg zavičaja; *zdravlje voda* u zavičaju; vode u zavičaju u pojedinim godišnjim dobima; *iskorišćavanje vode* u zavičaju; ucrtavanje voda u zavičaju plavom bojom u skicu zavičaja u knjizi ŽMOJ ZAVIČAJ', *moj predlog*: kako dovesti vodu u dijelove zavičaja koji njome oskudijevaju.

Vremenske prilike u zavičaju *preovladavanje* tokom godine (toplote - hladnoće, vjetrovitog - mirnog vremena, padavina - najčešće njihove vrste); mjesta u zavičaju sa povoljnijim vremenskim prilikama za život ljudi; mjesta u zavičaju sa nepovoljnijim vremenskim prilikama za život ljudi; *označavanje* na skici zavičaja u knjizi ŽMOJ ZAVIČAJ' područja sa vrstama padavina koje u njima preovlađuju tokom godine i to pomoću grafičkih znakova; u čemu je značaj poznavanja vremenskih prilika unaprijed - *vremenske prognoze*; načini predviđanja vremenskih prilika poznatih u narodu (po ponašanju životinja, i dr.); *stručnjaci* za praćenje vremenskih prilika; mjesto u zavičaju na kojem se vrši praćenja vremena - *meteorološka stanica*, broj telefona na kojem možemo tražiti izvještaj; *vrste zaštite* od vremenskih nepogoda (groma, grada, bure, oluje, mećave); moje iskustvo s nevremenom; priča o najvećem nevremenu u mome zavičaju.

Bogatstva moga zavičaja (sve što je postalo samo - po prirodi, a što ljudima olakšava i unapređuje način življenja): *na površini zemlje* (livade - pašnjaci, šume, plodno zemljište - na kojem dobro uspijeva sve što čovjek posije i posadi, izvori vode, rijeke, jezera, more, ljekovite vode, raznovrsnost životinjskog svijeta); *u zemlji*: rude, nafta, gas - vrste i njihove osnovne osobine (sve pojmove dovesti u vezi sa grafičkim - kartografskim znakom i označiti područja na skici zavičaja); *načini čuvanja* prirodnih bogatstava moga zavičaja; *načini iskorištavanja* prirodnih bogatstava u mome zavičaju; prirodna bogatstva koja su dio *žive*, i ona koja su dio nežive prirode (napraviti pregled).

III ZANIMANJA LJUDI

Vrste zanimanja ljudi u mome zavičaju (prema mjestu na kojem se poslovi obavljaju):

na zemljištu - proizvođač: povrća, ili voća ili žita, ili sitne stoke, krupne stoke, živine; naselja u zavičaju poznata po nekoj proizvodnji; njihov položaj na području zavičaja - gdje se nalazi; imena najpoznatijih proizvođača hrane, ljudi koji rade na svojim imenjima i različito privređuju (na svojim poljima uzgajaju biljke i životinje), bave se *poljoprivredom*; mjesta na kojima te poljoprivredne proizvode prodaju; naziv naselja u kojima se ljudi bave poljoprivrednim radovima (selo); njihova imena i broj sela u našem zavičaju - prema glavnoj poljoprivrednoj djelatnosti; dan u sedmici kojim u centar našeg zavičaja dolazi najviše poljoprivrednih proizvoda na pijaci (*pijačni dan*); *stručnjaci za unapređivanje proizvodnje* na zemljištu (poljoprivredni stručnjaci - agronomi); *način unapređivanja proizvodnje*, dobijanje većih količina proizvoda i onih koji su zdraviji; *lijepo strane zanimanja* ljudi vezanih za radove na svojim imanjima; u čemu su teškoće bavljenjem poljoprivredom; *savremeni načini rada* (koji se primjenjuju danas) u odnosu na rad u poljoprivredi moga zavičaja u prošlosti;

u fabrikama (velike radionice u kojima se proizvodi pomoću mašina - *industrija*): naziv - šta proizvode, *gdje se nalaze*, imena fabrika, koje *sirovine* (materijal od kojeg prave proizvode a sirov je, neprerađen - kakav je u prirodi) koriste, gdje se nalaze njihove najveće *prodavnice* (saloni), koji *radnici* (prema osnovnim poslovima) rade u fabrikama u zavičaju, ako se zovu *zanimanja* najčešćih stručnjaka u njima; *težina rada u* fabrici; šta rad u fabrici čini zanimljivim i lijepim; koliko je prisutna *pojava zagađivanja* zemljišta, vode, vazduha, hrane, naselja u zavičaju od rada fabrika, od čega najviše; *moj predlog* da se problem riješi;

u ustanovama - zaposleni službenici - (na mjestima gdje se obavljaju ustanovljeni - utvrđeni poslovi) u različitim kancelarijama, sa različitim poslovima - službama (u školama, bolnicama, sudovima, bankama, i sl.); vrsta naselja u kojima se ovakva zanimanja najčešće obavljaju (grad); *ime grada* u našem zavičaju; njegov *položaj*; *dobre i loše strane* (najčešćih) službeničkih zanimanja; službe koje našem gradu nedostaju.

IV DRUŠTVENI ŽIVOT U ZAVIČAJU

Život kojeg zajednički organizuju ljudi radi zadovoljavanja različitih svojih potreba:

Porodični život u zavičaju: porodica nastaje kada muškarac i žena, mama i tata, dobiju svoje dijete; *dijete nastaje* od muške i ženske ćelije (najmanja čestica - djelić od kakvih je sagrađeno čovjekovo tijelo); *porodice po veličini* (po broju članova - sa manje članova, sa više članova); *porodice po sastavu* (porodice sa oba roditelja i djecom, porodice sa jednim roditeljem i djecom, porodice sa roditeljima, djecom i bakom i djedom); u kojim naseljima u zavičaju žive više porodica nekih pomenutih tipova porodica; *međusobno posjećivanje* porodica rodbine, porodica prijatelja i porodica komšija; *porodični običaji* koji se u našem zavičaju čuvaju od zaborava, održavaju se i danas.

Kulturni život u zavičaju: *na selu, u gradu* (najčešći način ispunjavanja vremena aktivnostima kojima *bogatimo svoju ličnost* (ono po čemu smo takvi kakvi jesmo, po čemu nas drugi prepoznaju); *zgrade* u kojima se odvijaju kulturna događanja (pozorište, bioskop, galerija, kuća pisaca, dom kulture); poznati kulturni *godišnji događaji* u zavičaju; ličnosti (iz područja kulturnih djelatnosti) moga zavičaja u prošlosti, i danas; *moj predlog* da se mome zavičaju izgradi objekat kulture, i obrazloženje.

Sportski život u zavičaju: *na selu, u gradu* (najčešći *sportovi i sportske igre* ko učestvuje, kako se zovu *društva i klubovi*, gdje se održavaju poznata sportska *takmičenja*; najuspješniji *sportaši* zavičaja u prošlosti i danas; *moj predlog* za izgradnju sportskog objekta u zavičaju; *prednosti bavljenja sportom i tjelesnim vježbama* (za djecu, odrasle i starije osobe).

Dobrotvorni rad u zavičaju: načini organizovanja; načini pomaganja; kome se upućuje pomoć; moje učešće u dobrotvorenom radu; akcije preduzete ove godine u mome zavičaju; *moj predlog* za akciju.

Društveni i vjerski skupovi u zavičaju: koji su *najznačajniji*, kome i čemu su *posvećeni*, gdje se održavaju; poznatiji vjerski *objekti* u zavičaju; ponašanje u njima.

V SAOBRAĆAJ U ZAVIČAJU

Vrsta saobraćaja u zavičaju: saobraćaj u *selu*, saobraćaj u gradu, saobraćaj između opštinskog centra i drugih mjesta u zavičaju; vrsta *saobraćaja* - telefonski i telegrafski; saobraćaj po zemlji - i kopneni, drumski i željeznički; saobraćaj po vodi; vazdušni saobraćaj; koji saobraćaj u zavičaju je *najrazvijeniji*, koja *sredstva* koristi, i kojim pravcima se kreće; koji kraj zavičaja ima slabo razvijen saobraćaj, i zbog čega; grafički znak za putne i željezničke pravce i njihovo ubilježavanje u skici zavičaja u knjizi *ŽMOJ ZAVIČAJ*; saobraćajna sredstva koja najmanje

zagađuju okolinu; kolik je saobraćaj u našem zavičaju uzročnik pojave lakšeg i težeg povređivanja djece, odraslih i starijih osoba; *moj predlog* za rješavanje tog problema.

VI MOJ ZAVIČAJ U VREMENU

Prošlost moga zavičaja: *bliža prošlost, dalja prošlost* (broj i veličina naselja u zavičaju; vrsta *naselja*; izgled i raspored kuća za stanovanje; vrsta *kulturnih ustanova*; *saobraćaj*; najčešća *zanimanja* ljudi; značajni događaji, mjesta na kojima su se odigrali i poznati *učesnici* tih događaja; *načini čuvanja zdravlja*; *načini odijevanja*; načini *izhrane*; najčešći *oblici porodica* i porodičnih običaja; *zavičajni muzej* i najznačajniji predmeti u njemu; *tvrđave i spomenici* kao svjedoci prošlih vremena moga zavičaja; *prirodna bogatstva* moga zavičaja u prošlosti; *moj predlog* kako da održavamo vezu sa prošlošću našeg zavičaja.

Sadašnjost moga zavičaja: *nova naselja* u zavičaju, i novi djelovi pojedinih naselja, i drugo što se u odnosu na prošlo vrijeme izmijenilo u prirodnoj i društvenoj sredini našeg zavičaja; koje su *prednosti* (dobre strane) tih promjena po život djece, odraslih i starih osoba; koje *nedostatke* (loše strane) nosi sa sobom sadašnje - savremeno vrijeme; *moj predlog* da se riješi jedan problem.

Budućnost mog zavičaja: *prirodna bogatstva* moga zavičaja danas kao osnova za predviđanja promjena koje će se desiti u budućnosti (koje ljudima mogu *poboljšati* način života, i one koje mogu više ili manje *uugroziti* čovjekov život).

VII MOJ ZAVIČAJ U REPUBLICI CRNOJ GORI

Crna Gora ima više opština sličnih našoj, znači da ona ima svoje zemljište - *teritoriju*, i ljude - *narod* koji živi na toj teritoriji - Crna Gora je *država*; ima svoje *simbole*, državne oznake (grb, zastavu); ljudi koje biramo da nas zastupaju u rješavanju važnih pitanja čine *Skupštinu Crne Gore*; Skupština održava sjednice u *glavnom gradu* (Podgorica), a povremeno u *prestonici* (Cetinje), mjestu u kojemu su ranije stolovali (vladali, upravljali) vladari Crne Gore; radom Skupštine rukovodi čovjek kojeg bira Skupština *predsjednik Skupštine*; o svim važnim pitanjima za život ljudi u cijeloj Crnoj Gori vode brigu i ljudi koje biramo da vrše dužnosti - da obavljaju poslove *predsjednika države* i *predsjednika vlade* (njihova lična imena, i iz kojih opština potiču, koji su njihovi zavičaji); ljudi iz mog zavičaja koji su izabrani, koje smo poslali - *poslanici* da zastupaju interese (ono što je korisno) našeg zavičaja; *moj predlog* predsjedniku moje države, i obrazloženje.

Položaj moga zavičaja u Crnoj Gori: prostor - zemljište u Crnoj Gori kojeg zauzima moj zavičaj, njegovo mjesto, položaj (prema stranama svijeta, i u odnosu na glavni grad); opštine sa kojima se moj zavičaj dodiruje (prema stranama svijeta);

ucrtavanje područja zavičaja na okvirnoj karti Crne Gore datoj u knjizi ŽMOJ ZAVIČAJ”.

Saobraćajne veze moga zavičaja sa glavnim gradom Crne Gore

(i sa glavnim gradovima susjednih opština): vrste saobraćajnica, vrste saobraćajnih sredstava; ucrtavanje saobraćajnica u okvirnu kartu Crne Gore; moja putovanja po Crnoj Gori (imena mjesta susjednih, i drugih, opština); volio (voljela) bih da kao turista (onaj koji putuje) obidem glavni grad Crne Gore (navesti želje, ciljeve putovanja).

Društvene veze moga zavičaja sa glavnim gradom Crne Gore

(porodične, kulturne, sportske, radno-proizvodne; *moj poziv* građanima Podgorice.

MUZIČKA KULTURA

CILJ I ZADACI

CILJ vaspitno-obrazovnog rada u nastavi muzičke kulture je da se stvaranjem interesovanja i navika za aktivnim bavljenjem muzikom podstiče etički razvoj ličnosti. Muzičkom igrom, podsticanjem spontanih dječijih aktivnosti, motoričnosti i senzibilnosti, ovaj segment obrazovanja treba da doprinese bogaćenju doživljajnog svijeta i emocionalnog života, a u cilju ravnomjernog i svestranog razvoja ličnosti. Svjetska dostignuća klasične i savremene muzičke umjetnosti treba da doprinesu osjećanju internacionalizma i humanizma, a muzička tradicija i savremeni razvoj ove umjetnosti u Crnoj Gori treba da doprinesu razvoju osjećanja pozitivnog patriotizma.

ZADACI nastave muzičke kulture:

- da se stvore aktivni slušioc i ljubitelji muzike;
- da kroz različite muzičke aktivnosti doprinese razvoju kreativnog mišljenja;
- da se učenici osposobe za doživljavanje i razumijevanje muzike;
- da se učenici upoznaju sa kulturnom baštinom i savremenim kretanjima u muzičkoj umjetnosti svoga i drugih naroda;
- da se učenici upoznaju sa osnovama muzičke pismenosti i izražajnim sredstvima muzičke umjetnosti;
- da se razvija glas i sluh učenika;
- da se njeguju i razvijaju oblici zajedničkog muziciranja (dječji instrumentarijum, ad-hoc ansambli, hor);
- da se učenici upoznaju sa raznovrsnim profesijama na području muzičke kulture, s muzičkim ustanovama svoje sredine i šire, sa značajnim muzičkim umjetnicima svoje sredine;
- Nastava muzičke kulture obuhvata: obrazovanje i njegovane glasa, pjevanje i slušanje muzike, sviranje na dječijim instrumentima, rad sa horom i instrumentalnim sastavima i muzičke igre.

I - RAZRED **(1 čas nedjeljno, 35 godišnje)**

Operativni zadaci:

- slušanje vrijednih djela umjetničke i narodne muzike primjerenih uzrastu,
- pjevanje po sluhu,
- sviranje na dječjim muzičkim instrumentima,
- izvođenje muzičkih igara.

Pjevanje pjesama po sluhu i uvođenje u osnove muzičke pismenosti.

U toku školske godine naučiti 10-15 pjesama različitog žanra i karaktera. Sadržaj i tonski opseg treba da odgovaraju uzrastu učenika. Pjevati uz instrumentalnu pratnju nastavnika. Obraditi razbrajalice, pjesme i muzičke igre u dvodjelnom i trodjelnom taktu uz uočuvanje trajanja tonova (dugi-kratki) visine (visoki-niski) i jačine (jaki-tihi). Podsticati učenike da zapažaju karakter pjesama i muzičkih igara. Učenike postupno osposobljavati da sviraju na dječjim ritmičkim instrumentima.

Muzičke igre

Obraditi najmanje 5 različitih muzičkih igara (didaktičke, ritmičke, igre sa pjevanjem) kojima se podstiču perceptivne sposobnosti učenika. U muzičkoj radionici praviti štapiće i zvečke i koristiti ih za pratnju razbrajalica, pjesama i muzičkih igara.

Slušanje muzike

Slušati najmanje 15 kompozicija vokalne, vokalno-instrumentalne i instrumentalne muzike u skladu sa uzrastom učenika.

NAPOMENA: kasete za I razred osnovne škole u izdanju Zavoda za udžbenike i nastava sedstva.

II - RAZRED (1 čas nedjeljno, 35 godišnje)

Operativni zadaci:

- slušanje vrijednih djela umjetničke i narodne muzike primjerenih uzrastu,
- pjevanje pjesama po sluhu,
- sviranje na dječjim muzičkim instrumentima,
- izvođenje dječje, narodne i umjetničke muzičke igre.

Pjevanje pjesama posluhu i uvođenje u osnove muzičke pismenosti

Obraditi po sluhu najmanje 15 pjesama različitih žanrova. Po karakteru i sadržaju, tonskom obimu, pjesme treba da odgovaraju uzrastu učenika i njihovim interesovanjima. Pjevati uz instrumentalnu pratnju nastavnika.

Učenici treba da zapažaju i razlikuju trajanje tonova, visinu, jačinu i boju.

Osjećanje za ritam i melodiju razvijati obradom brojalica, muzičkih igara i pjesama u dvodjelnom, trodjelnom i četvorodjelnom taktu. Učenike osposobljavati da sviraju na dječjim ritmičkim instrumentima.

Muzičke igre

Obraditi najmanje 10 različitih igara pomoću kojih će se produbiti sposobnosti učenika za sinkretičkim izvođenjem teksta, melodije, pokreta, ritma itd.

Slušanje muzike

Slušanje najmanje 15 kompozicija različitog sadržaja na različitim instrumentima, i s različitim izvođačkim sastavima.

NAPOMENA: Kasete za II razred osnovne škole u izdanju Zavoda za udžbenike i nastavna sedstva.

III - RAZRED

(1 čas nedjeljno, 35 godišnje)

Operativni zadaci:

- slušanje djela različitih muzičkih žanrova primjerenih uzrastu,
- pjevanje pjesama po sluhu,
- sviranje na dječjim muzičkim instrumentima,
- usvajanje osnova muzičke pismenosti pjevanjem i sviranjem,
- izvođenje dječjih narodnih i umjetničkih muzičkih igara,
- smišljanje pokreta u skladu sa karakterom kompozicije.

Pjevanje pjesama po sluhu i osnovne muzičke pismenosti

Obraditi po sluhu najmanje 15 pjesama različitih sadržaja (obavezno pjevati i narodne pjesme) u obimu oktave. Pjevati uz instrumentalnu pratnju nastavnika.

Pjevanjem odgovarajućih pjesama učenici se upoznaju sa tonskim visinama u obimu C1-G1, u taktu 2/4 i trajanju tonova četvrtina note i pauze. U navedenom obimu učenici će tonove imenovati solmizacijom. Uz pjevanje pjesama učenici će koristiti i dalje instrumente Orfovog instrumentarija.

Muzičke igre

Obraditi najmanje 10 narodnih i umjetničkih igara različitog sadržaja.

Slušanje muzike

Slušati najmanje 20 kompozicija različitih žanrova. Osposobljavati učenike za uočavanje izražajnih sredstava umjetnosti.

NAPOMENA: Kasete za III razred osnovne škole u izdanju Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva.

LIKOVNA KULTURA

(eksperimentalni program za I,II i III razred osnovne škole)

CILJ nastave likovne kulture u osnovnoj školi je razvijanje vizuelnih sposobnosti i uočavanje likovnih vrijednosti, razvijanje sposobnosti za doživljavanje lijepog i ispoljavanje kreativnih potencijala učenika.

ZADACI nastave likovne kulture:

- da razvija sposobnosti opažanja, doživljavanja, pamćenja, mišljenja, maštanja i predočavanja oblika, boje, prostora i pojava iz realnosti i imaginacije.

NASTAVNE CJELINE:

- I Likovno obrazovanje
- II Praktičan rad

I Likovno obrazovanje obuhvata područja:

1. Osnove opšte teorije likovnih i primijenjenih umjetnosti ;
2. Osnove istorije umjetnosti;

II Praktičan rad sadrži složena područja:

1. Crtanje sa grafikom,
2. Slikanje,
3. Prostorno-plastično oblikovanje

LIKOVNO OBRAZOVANJE

U nastavni likovne kulture neizbježni su teorijski sadržaji. Na posebnim časovima treba davati objašnjenja novih likovnih pojmova i likovnih tehnika, osnovne informacije o likovnim djelima i njihovim autorima. Takođe treba pokazivati karakteristične djačke radove koje treba procjenjivati kroz razgovor i objašnjenja.

Obrazovni dio likovnog vaspitanja dijelimo na dva područja: osnove likovne teorije, i osnove istorije umjetnosti.

Osnove likovne teorije

U ovom području predviđena su osnovna teorijska znanja o likovnim umjetnostima. Đake treba postupno uvoditi u terminologiju likovnih umjetnosti. Teorijska objašnjenja prethode samostalnom radu i rješavanju različitih likovnih zadataka.

Osnove istorije umjetnosti

Sa elementima istorije umjetnosti učenici se srijeću od početka školovanja. Reprodukcije likovnih djela u udžbenicima, i u prostorijama škole, dijapozitivi, izložbe i analiza slika, skulptura i uređenog prostora označava uvod u ovu nauku.

PRAKTIČAN RAD

Glavni dio nastave likovne kulture predstavlja samostalni praktični rad učenika.

1. Područja praktičnog rada su: crtanje , slikanje, prostorno-plastično oblikovanje.

2. Predviđeni su zadaci iz likovne umjetnosti i primijenjenih disciplina. Svako područje praktičnog rada sadrži zadate vježbe iz likovnog izražavanja i iz primijenjenog oblikovanja.

Crtanje

U nastavi se daju razni zadaci u okviru crtanja: samostalno izražavanje, skiciranje i projektovanje radova za druga područja
Sredstva za rad: papir, krede u boji, ugljen, meke olovke, tuš i pero, četka, flomasteri, hemijske olovke.

Slikanje

Nastavno područje slikanja sadrži zadatke izražavanja vizuelnih doživljaja i duhovnih sadržaja učenika. Ravnopravno su zastupljeni i slikarski zadaci iz oblasti primijenjenih umjetnosti i dizajna. Dio časova iz ovog područja treba iskoristiti za elementarne vježbe (upoznavanje novih tehnika, ispitivanje specifičnih mogućnosti različitih slikarskih tehnika na apstraktnim motivima).

Sredstva za rad: vodene boje, gvaš, pastel, tempere, akril, papir u boji, tekstil i drugi slikarski materijali.

Plastično-prostorno oblikovanje

Ovo područje odgovara vajarstvu i arhitekturi, kreativnom rješavanju oblika i prostora.

Od prostih igara modeliranja vlažnog pijeska plastelina ili gline, na jednodavnim zadacima (geometrijska tijela, posude, voće, životinje i ljudske figure) ići ka složenijim .

Sredstva za rad: plastelin, glina, gips, žica, plodovi, pluta, drvo, karton, pijesak, letve, lim, gotovi predmeti.

I RAZRED

(1 čas nedjeljno, 35 godišnje)

LIKOVNO OBRAZOVANJE (5)

Literatura i nastavna sredstva: Udžbenik Likovno vaspitanje za I i II razred osnovne škole i dija-serija Likovna kultura od I do IV razreda osnovne škole.

Osnove likovne teorije

Osnovni pojmovi (likovno djelo, slika, kip, građevina, boja, linija, oblik, prostor...

Osnove istorije umjetnosti

Pokazivanje reprodukcija i dijapozitiva likovnih djela iz glavnih epoha u razvoju čovječanstva (praistorija, stari, srednji, novi vijek i moderna umejtnost);

- podsticanje opštih stvaralačkih sposobnosti učenika, posebno likovne kreativnosti i estetske osjetljivosti;

- korelacija likovnih aktivnosti sa drugim nastavnim predmetima.

PRAKTIČAN RAD

Crtanje i grafika (12)

Elementarne vježbe:

Igre sa geometrijskim elementima: tačka, crta, linija, prava, kriva, krug, trougao, pravougaonik, kvadrat. (flomasteri, meka olovka, tuš, ugljen, pasteli ...)

Primijenjeno oblikovanje:

- Crtanje jednostavnih znakova i simbola: strelica za pravac, crveni krst, semafor, pješački prelaz ...

- Crtanje automobila, motocikla, bicikla i drugih, djeci zanimljivih objekata;

Izražavanje:

- Predstavljanje jednostavnih prirodnih oblika (krompir, voće i drugi plodovi, cvijeće, čaše, boce itd.);

- složeniji motivi: drveće, kuće, saobraćajna sredstva, domaće životinje i ljudi.

SLIKANJE: (13)

Elementarne vježbe:

- organizovanje raznobojnih tačaka, crta, linija i geometrijskih slika (kvadrat, pravougaonik, krug...) u nizove, određene površine ili strukture;

Primijenjeno oblikovanje:

- pisanje raznobojnih slova i brojeva;
- predstavljanje vizuelnih komunikacija: pješački prelaz, semafor, saobraćajni znaci idr.

Izražavanje:

- predstavljanje porodične sredine;
- predstavljanje školskih sredina

PROSTORNO - PLASTIČNO OBLIKOVANJE (5)

Elementarne vježbe:

- Igre gotovim elementima (kartonske kutije, drveni i plastični elementi, krede i gipsani moduli, pijesak, glina, gips);

- Igre kombinovaja i komponovanja trodimenzionalnih elemenata u prostoru
- improvizovanje stambenog prostora i sl. (karton, stiropor, lesanit. letve, platno i dr.).

PRIMIJENJENO OBLIKOVANJE;

- Modelovanje: predmeta bliskih dječjim interesovanju;
- Građenje: kuća za stanovanje, (improvizacija od priručnog materijala).

IZRAŽAVANJE;

- Modelovanje (u glini ili glinamolū) figure životinje;
 - Modelovanje ljudskih figura (majka, otac, brat, drug...)
- Materijali: glina, krpe, konac...

II RAZRED

(1 čas nedjeljno, 35 godišnje)

LIKOVNO OBRAZOVANJE (5)

Osnovi likovne teorije:

Pojmovi: prirodna svjetlost, vještačka svjetlost, prirodni oblici, vještački oblici, cjelina - detalj, ...

Pojmovi: galerija, paviljon, atelje.

Pojmove tumačiti uz posmatranje reprodukcija prigodnih umjetničkih djela i učeničkih radova.

OSNOVI ISTORIJE UMJETNOSTI:

- Posmatranje i analiza likovnih djela iz raznih perioda ljudskog razvoja. Glavninu prezentiranih djela treba da predstavljaju primjeri pravaca moderne umjetnosti iz 19. i 20. vijeka;

Literatura i nastavna sredstva: udžbenik za I i II razred osnovne škole i dijaserija likovna kultura od I do IV razreda osnovne škole.

PRAKTIČAN RAD

CRTANJE (12)

Elementarne vježbe:

-upotreba i kombinovanje osnovnih likovnih elemenata (tačka, crta, linija itd.)

- Igre rezanja i lijepljenja crnog i bijelog papira (crno na bijelom, bijelo na crnom);

Primijenjeno oblikovanje:

- Kreiranje odjeće;

- Kreiranje obuće

Izražavanje

Slobodno i spontano crtanje motiva iz porodične sredine i drugih poznatih miljea;

SLIKANJE(13)

- Elementarne vježbe:

- jednobojno islikavanje papira (najmilija boja)

- predstavljanje geometričkih slika metodom pošoara;

- Primijenjeno oblikovanje:

- Kombinovanje raznobojnih površina u harmonične kompozicije (kolaž)
- Slobodno oblikovanje jednostavnih likovnih simbola.

- Izražavanje

Likovno izražavanje i predstavljanje bojom odgovarajućih sadržaja iz života (tematski rad započet u toku crtanja);

PROSTORNO-PLASTIČNO OBLIKOVANJE(5)

Elementarne vježbe:

- Prostorne igre - slobodno građenje forme i prostora pomoću raznih materijala i postupaka i pomoću gotovih elemenata raznih ili istih veličina, oblika i boja (vježbe razvijanja vizuelne i taktilne osjetljivosti za masu, materiju i plastičnost forme i njenu izražajnost u prostoru te za građenje i organizovanje prostora i objekata u prostoru).

Početno uvođenje u sferu arhitektonsko-urbanističkog i oblikovanja mišljenja i u estetsko uređivanje škole i životne i radne sredine.

Primijenjeno oblikovanje:

- Projektovanje i kreiranje modela predmeta za svakodnevnu upotrebu;
- Enterijer (domaći, školski...)

Izražavanje:

Modelovanje u plastelinu, glini idrugim materijalima složenijih motiva (mačka s mačićima, majka i dijete, konjanik i sl.).

III RAZRED (1 čas nedjeljno, 35 godišnje)

LIKOVNO OBRAZOVANJE (6)

- Osnove likovne teorije:

Osnovna znanja o ulozi i karakteru crteža u umjetnosti, tehnici i zanatima.

Osnovni pojmovi o likovnim motivima: portret, autoportret, pejzaž, mrtva priroda...

- Osnove istorije umjetnosti:

Prikazivanje likovnih djela (reprodukcija i dijapozitiva)

Literatura i nastavna sredstva: udžbenik; dijaserija: Likovna kultura od I do IV razreda osnovne škole; Dijaserija za istoriju.

PRAKTIČAN RAD

CRTANJE I GRAFIKA (14)

Elementarne vježbe:

Obrada (popunjavanje) površina paralelnim i izukrštenim potezima različite gustine i jačine;

-popunjavanje površine (osnovni geometrijske slike ili različiti slobodni oblici) tonovima u tri različite jačine,

-Primijenjeno oblikovanje:

- Crtačko oblikovanje jednostavnih predmeta (pribor za jelo)

- Crtanje komada namještaja oznaka i simbola.

Izražavanje:

-Predstavljanje različitih sadržaja crtačkim sredstvima prema interesovanjima, sklonostima, željama i tempermentu učenika. (porodica ruča)

- Tematski rad sa motivom iz domaćeg miljea (moja soba, prodavnica namještaja...

SLIKANJE (10)

Razvijanje osjetljivosti za jedinstvo crtačkih i kolorističkih elemenata. Spontano uočavanje razlika između strukture u prirodi i diferenciranja te strukture u likovnom radu (kroz tehnike kolaž, pastel i gvaš). Njegovanje tehničke spretnosti.

- Elementarne vježbe:

- Slobodno eksperimentisanje bojom, površinom i linijom;
- kolorističke strukture dobijene otiskivanjem

- Primijenjeno oblikovanje:

- Keramika: slikani tanjir;
- Dezen za tekstil, tapete i dr.

-Izražavanje:

Slobodno i spontano likovno izražavanje i predstavljanje bojom , različitim postupcima, priborom i materijalima - raznovrsnih sadržaja iz stvarog života ili mašte.(restoran, školsko dvorište...)

PLASTIČNO-PROSTORNO OBLIKOVANJE (6)

Elementarne vježbe:

- Modelovanje geometrijskih oblika
- Komponovanje geometrijskih oblika

Primijenjeno oblikovanje:

- Maketa automobila;
Jednostavni arhitektonski zadaci (kamp kućica, benzinska pumpa. Nastrešnica za autobusku postaju...),

Izražavanje:

Likovno predstavljanje i oblikovanje ljudske figure u pokretu, mirovanju, u jednostavnim formama i podesnim materijalima(plesači, porodica...)

U P U S T V A
ZA
REALIZACIJU PROGRAMA

Nastavni sadržaji za predmet Likovna kultura, u svim razredima osnovne škole sastoji se iz dva nastavna bloka:

- I LIKOVNO OBRAZOVANJE
- II PRAKTIČAN RAD

I BLOK LIKOVNO OBRAZOVANJE SASTOJI SE OD 4 područja:

- 1. TEORIJA UMJETNOSTI I TEORIJA LIKOVNE UMJETNOSTI
- 2. ISTORIJA UMJETNOSTI
- 3. LIKOVNE TEHNIKE
- 4. ESTETSKO PROCJENJIVANJE (likovna kritika)

II BLOK PRAKTIČNI RAD sastoji se od 3 područja:

- 1. CRTANJE SA GRAFIKOM
- 2. SLIKANJE
- 3. PROSTORNO-PLASTIČNO OBLIKOVANJE
(vaganje, arhitektura, hortikultura i urbanizam).

SVEOBUHVAATNA UNIVERZALNA ŠEMA (za svako polugode u svim razredima) izgleda ovako:

I SEPTEMBAR - FEBRUAR

Likovno obrazovanje (osnovni pojmovi iz predviđenih područja sa primjerima: reprodukcije, diaprojekcije, dački radovi, originali u školi, na izložbama i u muzejima).

1. Čas teorija umjetnosti odnosno likovnih umjetnosti (slikarstvo, časovi vajarstva i arhitektura):

2. Istorija umjetnosti: reprodukcije i slajdovi remek - djela likovnih umjetnosti po glavnim epohama (PREISTORIJA, STARI VIJEK, SREDNJI VIJEK, NOVI VIJEK, pravci savremene umjetnosti u 19.vijeku, pravci savremenosti u 20. vijeku; Naša tradicionalna umjetnost i naša savremena umjetnost);

3. Likovne tehnike: osnovna tehnološka znanja o slikarskim, crtačkim, grafičkim, vajarskim tehnikama i građevinskim elementima i materijalima;

4. Estetsko procjenjivanje: analiza likovnih djela i predmeta svakodnevne upotrebe. Prirodno lijepo, umjetnički lijepo (funktionalnost, harmonija, izražajnost...).

Na ovim časovima zastupiti očiglednost kroz pregled reprodukcija u udžbeniku. Glavne pojmove tumačiti takođe pomoću udžbenika (čitanje najvažnijih tekstova na raspoloživim časovima...).

OKTOBAR - MART: Praktičan rad
- CRTANJE sa GRAFIKOM

NOVEMBAR: praktičan rad - SLIKANJE
DECEMBAR: praktičan rad - PLASTIČNO-PROSTORNO OBLIKOVANJE

Ukoliko se zadrži dosadašnja organizacija polugodišta to bi se zadnji časovi iskoristili za OBNAVLJENJE sadržaja iz likovnog obrazovanja, odnosno estetsko procjenjivanje učeničkih radova i definisanje polugodišnjih ocjena.

Za sva tri područja praktičnog rada obavezan je funkcionalan i univerzalni mjesečni raspored nastavnih sadržaja:

ESTETSKO PROCJENJIVANJE

1. čas (u mjesecu): uvodna teoriska objašnjenja uz očigledne primjere (reprodukcije, slajdovi, objekti u školi i okolini, originalni-u školi, na izložbama i muzejima i dački radovi); ima se u vidu funkcionalnost za naredne časove.

2. čas: Elementarne vježbe (stvaralačke igre čistim likovnim elementima karakterističnim za odnosno područje, npr. kombinacije tačaka crta i linija iz crtanja, kombinovanje crnih i bijelih površina-crno na bijelo, bijelo na crnom u tehnicu kolaža u okviru grafike itd.

3. čas: Primijenjeno oblikovanje: npr. crtanje automobila tj. dizajn predmeta svakodnevne upotrebe i dr. sukcesivno po razredima, od jednostavnijih predmeta, bližih interesovanju određenog uzrasta ka složenijim problemima - sve to za područja Crtanje sa Grafikom, Slikanje i Plastično-prostorno oblikovanje (po svim područjima praktičnog rada po jedan zadatak u polugodištu tj. dva godišnje u svim razredima.

4. čas: Likovno izražavanje-crtanje, slikanje ili vajanje u smislu ekspresivnog rješenja nekog figurativnog motiva odnosno kompozicije analogno umjetničkim djelima u slikarstvu, vajarstvu, crtanju i grafici, odnosno arhitektonskim kreacijama, urbanizmu, hortikulturi ili enterijeru.

5. Kada, eventualno, u mjesecu ima 5 časova, 5. čas se koristi za estetsko procjenjivanje nastalih djačkih i drugih radova tj. analizu likovnih djela uopšte.

FIZIČKO VASPITANJE

CILJ I ZADACI

Cilj nastave fizičkog vaspitanja je zadovoljenje osnovnih biopsihosocijalnih potreba učenika u oblasti fizičke kulture, razvijanje i formiranje pravilnog shvatanja i odnosa prema fizičkom vaspitanju, sportu i rekreaciji, razvijanje fizičke kulture neophodne radi očuvanja zdravlja i stvaranje trajne navike i potrebe da se fizičke aktivnosti ugrade u svakodnevni život i u kulturu življenja uopšte.

Zadaci nastave fizičkog vaspitanja su da učenici:

- upoznaju značaj i suštinu fizičkog vaspitanja;
- postignu harmonični fizički razvoj i pravilno držanje tijela;
- razvijaju higijenske navike radi efikasnog čuvanja zdravlja, povećanja otpornosti organizma na štetne uticaje savremenog načina života i rada kao i drugih nepovoljnih uticaja sredine;
- usvoje određeni fond motoričkih znanja, umijanja i navika neophodnih za efikasno zadovoljenje potreba za kretanjem, razvoj i očuvanje zdravlja, korišćenje slobodnog vremena i rješavanje svakodnevnih motoričkih zadataka;
- podstiču i aktiviraju latentne sposobnosti i izuzetne motoričke nadarenosti za svestrano razvijanje i za usavršavanje u sportu i plesu.

OPERATIVNI ZADACI S OBZIROM NA POL I UZRAS UČENIKA

S obzirom na značajne anatomske-fiziološke promjene organizma, u pojedinim razvojnim razdobljima osnovnoškolskog uzrasta, određeni su operativni zadaci.

U I, II i III razredu:

- pomagati optimalni rast i razvoj djeteta koji je otežan promijenjenim uslovima života i rada, vezanim za polazak i boravak u školi;
- uticati na razvoj mišića kako bi se osigurao normalan razvitak skeleta;
- uticati na razvoj manipulativnih pokreta, čija se nerazvijenost manifestuje povećanjem trošenja energije i bržom pojavom zamora;
- uticati na povećanje sposobnosti aparata za disanje i krvotok pravilnim smjenjivanjem intervala rada i odmora;
- uticati na razvoj receptora koji su presudni za efikasnost adaptacije na savremene uslove života i rada;
- zadovoljavati primarne motive učenika, posebno potrebu za kretanjem i igrom;

- razvijati energetske i kinetičke elemente primjenom prirodnih i drugih oblika kretanja;

- razvijati elemente ritma sjedinjavanjem kinetičkih i energetskih elemenata u cjeline: rad - odmor, naprezanje - relaksacija, ubrzanje - usporavanje.

PROGRAM

Program ima tri tematska područja da bi se jače istakle osnovne komponente jedinstvenog i veoma složenog procesa fizičkog vaspitanja, a to su:

- razvijanje fizičkih sposobnosti;
- sportsko-tehničko obrazovanje;
- povezivanje fizičkog vaspitanja sa životom i radom.

RAZVIJANJE FIZIČKIH SPOSOBNOSTI

Na svim časovima nastavnog rada obezbjeđuje se vrijeme potrebno za rad na:

- optimalnom razvijanju fizičkih sposobnosti: brzine, snage, izdržljivosti, spretnosti, okretnosti, pokretljivosti, ravnoteže, gipkosti i preciznosti i odgovarajućih motoričkih navika.

- učvršćivanju normalnog prirodnog držanja tijela pri mirovanju i kretanju.

Programski zadaci se određuju individualno, prema uzrastu i fizičkom razvitku, polu i fizičkim sposobnostima učenika, a na osnovu orijentacionih vrijednosti koje su sastavni dio uputstava za vrednovanje i ocjenjivanje rezultata učenika, kao i na osnovu jedinstvenih testova za njihovo praćenje i provjeru.

Teorijsko obrazovanje

Upoznavanje učenika sa značajem i funkcijama vježbi oblikovanja, principom sastavljanja kompleksa vježbi oblikovanja, značajem početnog stava izvođenja vježbi, doziranjem i ponavljanjem vježbi i sa vježbanjem sa rekvizitima.

SPORTSKO - TEHNIČKO OBRAZOVANJE

PRIRODNA KRETANJA I SPORTSKE GRANE

A - ZAJEDNIČKI PROGRAM

I RAZRED

(3 časa nedjeljno, 105 godišnje)

Učenici treba da ovladaju osnovnom tehnikom elementarnih kretanja lokomotornog i manipulativnog karaktera.

1. Oblikovanje tijela i kretanje

Vježbama oblikovanja djelovati na pravilno držanje tijela. Izvode se u različitim položajima - u mjestu i kretanju, bez sprava i sa spravama (trake, palice, vijače, obručevi, čunjevi, motke, loptice itd.). Vježbe se izvode pojedinačno, u parovima ili grupno sa i bez muzičke pratnje.

U ovom uzrastu vježbe oblikovanja treba izvoditi u obliku oponašanja radnji iz života ljudi i životinja, vezanih za neposredno okruženje u kojem učenici žive. Te radnje moraju biti učenicima bliske i jasne jer ih inače neće asociirati na kretanje koje treba da izvedu. Vježbanje i pokreti učenika moraju biti praćeni podsticanjem (ko će bolje, brže, ljepše itd.). Sve ove vježbe učenicima treba demonstrirati radi vizuelnog doživljaja.

2. Strojewe vježbe

Strojewe vježbe su potrebne radi postrojavanja učenika u cilju što boljeg upoznavanja određenih formacija, kao što su: vrsta, kolona, postrojavanje u krug itd. U početku učenike treba postrojavati u prostoru namijenjenom za vježbavne, na obijelježenim linijama igrališta, pored zida ili nekih drugih sprava.

3. Hodanje i trčanje

Hodanje i trčanje, uz pravilno držanja tijela; brzo- polako, na prednjem dijelu stopala, na spoljašnjem dijelu stopala, sa visokim podizanjem koljena; u stranu; sa zabacivanjem nogu unazad; sa ukrštanjem nogu; unazad; brzo trčanje do 20 metara, sa polaskom na slobodan način; trčanje umjerenim tempom u trajanju do 1 minuta; naizmjenično trčanje i hodanje.

4. Skakanje i preskakanje

Jednonožni poskoci: u mjestu, naprijed, nazad i bočno; sunožni poskoci sa visokim podizanjem koljena, dodirnuti stopala rukama.

Preskakanje prirodnih i vještačkih prepreka, sa i bez zaleta, odrazom jedne i obje noge.

Preskakanje kratkih vijača jednonožnim i sunožnim odskokom u mjestu.

Sunožni poskoci preko duge vijače koju okreću učenici.

Zaletom i jednonožnim odskokom, naskok na nisku gredu (klupu), saskok, meki sunožni doskok na strunjaču.

Skok udalj: iz kratkog zaleta odrazom jedne noge, sunožni doskok na isključivo meku podlogu - pijesak ili strunjača. Skok preko jarka.

Skok uvis: iz kratkog zaleta pravo odrazom jedne noge, sunožni doskok isključivo na meku podlogu - pijesak ili strunjača.

5. Bacanje i hvatanje

Bacanje loptice: u dalj, u cilj (korpa), boljom i slabijom rukom, sa posebnim osvrtom na osnovni stav (asimetričan položaj ruku i nogu).

Bacanje lopte objema rukama preko glave u dalj, u vis i slobodno hvatanje u ritmu, uz pljesak ; vođenje u mjestu; dodavanje u parovima odozdo, sa visine grudi, iznad glave - objema rukama.

Bacati обруč u vis jednom rukom i uhvatiti ga.

6. Dizanje i nošenje

Nošenje dvije lopte na različite načine; nošenje dvije do tri lakše oblice ili palice ispred sebe, ispod ruku, na ramenu i sl..

7. Vučenje i guranje

U parovima: međusobno guranje rukama radi pomjeranja s mjesta; vučenje i guranje preko linije.

Palicama: u pravovima držeći palicu za krajeve - vučenje i guranje preko linije.

Motkom: na svakom kraju po dva do tri učenika - vučenje i guranje preko linije.

Užetom: više učenika na jednom i drugom kraju - vučenje.

8. Penjanje, puzanje i provlačenje

Penjanje: uz ljestve, uz motke, uz mornarske i velike ljestve (kroz okna).

Penjanje na niske sprave: sanduk, kozlić, klupa i sl.

Puzanje: potrbuške, na boku i leđima - bez prepreka i ispod niskih prepreka.

Provlačenja: kroz okna na velikim lestvama, pravo i vijugavo; kroz obručeve, od dolje prema gore i obratno; provlačenje kroz obručeve postavljene uspravno ; provlačenja ispod gimnastičkih i drugih sprava.

9. Višenje

Dočelno vratilo: pomicanje u lijevo i desno u visu mješovitom.

10. Vježbe sa rekvizitima

Čunj postaviti na dlan u predručenju, izdržaj; postavljanje čunjeva na tlu u obliku kruga, pravougaonika, kvadrata, trougla.

Palica iznad glave ravno, pustiti i uhvatiti; suručno bacati uvis i hvatati; palica vodoravno na hrbtu u predručenju - izdržaj, hodanje.

Hodati, okretati se, čučnuti, sjedati uz korišćenje rekvizita.

11. Vježbe na tlu

Bez pomoći ruku: klek-usprav; leći potrbuške-usprav; leći na leđa-usprav; iz ležanja na leđima u uzručenju, leći potrbuške. Četvoronožno hodanje. Žablji poskoci.

Kolut naprijed iz čučnja u čučanj.

12. Vježbe ravnoteže

Hodanje po liniji naprijed, strance, natraške... Hodanje po švedskoj klupi: naprijed, strance, natraške... Lagano trčanje po švedskoj klupi.

13. I g r e

Najmanje 10 elementarnih i štafetnih igara za razvijanje pojedinih psihomotornih osobina (snage, brzine, spretnosti, okretnosti, ravnoteže, preciznosti i gipkosti), po izboru učitelja.

14. Ritmika, ples i narodne igre

Obrada različitih načina hodanja u skladu sa muzikom (sa promjenom ritma, tempa i dinamike). Obrada različitih načina trčanja u skladu sa muzikom.

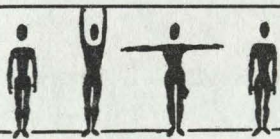
Obrada dječjeg poskoka i sunožnog poskoka. Obrada sunožnih skokova sa vijačom (obrtanje naprijed i nazad). Njihanje i kruženje vijačom u bočnoj i čeonj ravni.

Plesovi: Mi smo djeca vesela i Ja posejah lan.

Minimalni obrazovni zahtjevi (provjera)

Kompleks vježbi oblikovanja. Brzo trčanje na 20 m. Meki sunožni doskok sa visine od 60 cm. Iz zaleta jednonožnim odrazom meki sunožni doskok u pijesak ili na strunjaču. Bacanje loptice sa zamahom odozgo u horizontalni cilj sa odstojanja od 10 m. Preskakanje kratke vijače sunožnim odrazom bez međuposkoka 10 puta. Na dočelnom vratilu: pomicanje ulijevo i udesno, u visu mješovitom. Kolut naprijed iz čučnja u čučanj. Loptom: dodavanje u parovima. Hodanje u zadatom ritmu.

OBAVEZNE VJEŽBE OBLIKOVANJA - I RAZRED

Vježba za mišiće ramenog pojasa

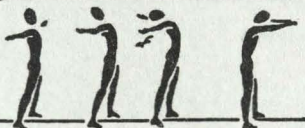
1. Ruke iz priručenja kroz odručenje uzručiti.
2. Spustiti ruke do odručenja.
3. Pruručiti - ruke uz tijelo.

Vježba za mišiće trupa

Raskoračni stav, ruke odručene

1. Saviti se naprijed, desnom rukom dodirnuti stopalo lijeve noge.
2. Usprav u polazni položaj.
3. Saviti se naprijed, lijevom rukom dodirnuti stopalo desne noge.
4. Usprav u polazni položaj.

Vježbe za grudne mišiće

U stavu raskoračnom odručiti

1. i 2. Dva ziba rukama u odručenju.
3. Predručiti, glavu saviti naprijed.

Vježba za mišiće trupa

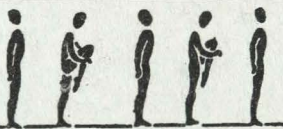
Kruženje trupom iz stava raskoračnog, ruke odručeno zgrčene, šake na potiljku.

Vježba za mišiće nogu

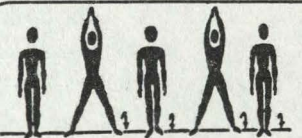
Raskoračni stav, ruke u odručenju

1. i 2. Prenos težine na lijevu nogu, zib u otkoraku lijevo.
3. i 4. Prenos težine na desnu nogu, zib u otkoraku desno.

Vježba za trbušne mišiće

1. Iz stava spetnog, podići zgrčeno lijevu nogu da natkoljenica dodirne grudi, rukama obuhvatiti podignutu nogu.
2. Spustiti nogu u osnovni stav spetni.
3. Ponoviti vježbu kao 1., sa desnom nogom.
4. Isto kao na 2.

Vježba za mišiće nogu i ruku

1. Iz spetnog stava poskokom u raskoračni stav, ruke kroz odručenje uzručiti, pljesak šakama iznad glave.
2. Skok u stav spetni, pruručiti.
3. Isto kao na 1.
4. isto kao na 2.

Vježba za mišiće nogu

Koračni stav, ruke na bokovima

1. - 4. Poskocima mijenjanje noge u pretkoraku.

Sve vježbe izvoditi u vježbačkoj opremi, pri otvorenom prozoru. Svaka vježba se ponavlja 8 puta. Između dvije vježbe se malo odmoriti, izvesti nekoliko dubokih udaha i izdaha. Poslije vježbanja se umiti do pojasa ili tuširati. Vježbe se izvode najčešće ujutro odmah poslije ustajanja iz postelje.

II - RAZRED

(3 časa nedjeljno, 105 godišnje)

Ovladati kombinovanjem elementarnih kretanja savladanih u I razredu.

1. Oblikovanje tijela i kretanje

U ovom razredu vježbama oblikovanja uticati na razvoj osnovnih grupa mišića (posebno mišića leđa, trubuha i ramenog pojasa), kao i na pokretljivost zglobova. Vježbe se izvode tačno i skladno u određenom kompleksu (5-7 vježbi), koji treba uvježbavati sve do samostalnog izvođenja. Nakon toga prelazi se na drugi kompleks vježbi.

2. Strojewe vježbe

Postrojavanje u vrstu, kolonu, dvije vrste; razbrajanje, ravnanje, okretanje u mjestu po komandi; polazak i zaustavljanje po komandi.

3. Hodanje i trčanje

Hodanje i trčanje uz opisivanje figura, dugim i kratkim koracima; brzo-sporo; hodanje uspravno, u počučnju, čučnju (talasasto); naizmjenično hodanje i trčanje.

Hodanje na prstima i spoljašnjim stranama stopala.

Brzo trčanje do 30 m iz visokog starta. Trčanje umjerenim tempom do 1 minuta i 30 sec.

4. Skakanje i preskakanje

Skok udalj, skok uvis, iz mjesta sunožnim odrazom, mekani doskok na strunjaču ili pijesak. Preskakanje vijača, palica poređanih na tlu, jednonožnim odrazom. Skok udalj, skok uvis, iz zaleta. Skokovi u dubinu (sanduk, kozlič).

Dugu vijaču okreću učenici: ulazak, preskakanje, izlazak pojedinačno, udvoje, utroje, pretrčavanje ispod vijače.

Preskakanje kratke vijače u mjestu sa međuskokom, preskakanje u kretanju naprijed i nazad; preskakanje vijače u parovima, jedan okreće.

5. Bacanje, hvatanje i gađanje

Bacanje loptice u dalj iz mjesta i kretanja (jačom i slabijom rukom); bacanje loptice u odgovarajući cilj.

Bacanje i hvatanje lopte uz okret, poskok; bacanje lopte jednom a hvatanje drugom rukom.

Vođenje lopte jednom i drugom rukom u hodanju; dodavanje lopte u parovima u mjestu i hodanju, odozdo, sa visine grudi, iznad glave i objema rukama.

6. Dizanje i nošenje

Nošenje 3 - 4 lopte na različite načine.

Nošenje više palica ili lakše oblice, do 8 m.

7. Vučenje i guranje

Palicama: u parovima po dvije palice držeći ih za krajeve, vučenje i guranje preko linije.

Motkom: na svakom kraju po tri učenika - guranje i vučenje preko linije.

Užetom: više učenika na oba kraja prevlače užu, prevlačenje užeta u obliku kruga.

8. Penjanje, puzanje i provlačenje

Penjanje: uz švedske ljestve, uz mornarske i velike ljestve sa provlačenjem kroz okna; uz motke i stabla; penjanje i spuštanje sa sprava.

Puzanje: potrbuške, na boku, na leđima, uz obilaženje prepreka.

Provlačenje: kroz okna velikih lestvi, pravo i vijugoavo; kroz vertikalno postavljene obručeve, pravo i vijugavo; ispod sprava i drugih prepreka.

9. Višenje i upiranje

Kratkotrajni vis na: motki, ljestvama, vratilu, razboju i sl. (vis čeon, hvat sa obje ruke, mješoviti vis). Odmicanje u lijevo i u desno u visu prednjem (pogrčenim nogama). Višenje izvoditi i na niskim spravama.

Kratkotrajni upori na tlu, gimnastičkim spravama i sl.; mješoviti upori: kretanje „četvoronožno” u hodanju.

10. Vježbe sa rekvizitima

Raznovrsno kretanje „ulicama” napravljenim od čunjeva.

Okretanje obruča oko ruke; vođenje obruča kotrljanjem naprijed; u parovima; kotrljanje obruča jedan prema drugom.

Uspravno oslonjena palica o tle: pustiti, pljesnuti rukama, dvojni skret, uhvatiti palicu; uspravno oslonjena palica o tle: uhvatiti je za vrh, sa osam koraka običi je hodajući ili trčeći; u parovima: jedan drži palicu iznad glave ravno, pustiti je, drugi je hvata.

11. Vježbe na tlu

Upor čučeci, pomjeranjem ruku naprijed, upor ležeći za rukama; pomjeranjem ruku nazad upor ležeći pred rukama.

Dva spojena koluta naprijed. Kolut naprijed, usprav, skok uvitio, mekani doskok. Kolut naprijed preko prepreke (lopta, medicinka). (Sve raditi na mekoj i ravnoj podlozi.).

12. Vježbe ravnoteže

Niska greda (klupa): hodanje sa privlačenjem, sa prednoženjem, čučanj, usprav. Hodanje štulama naprijed, u krug, opisivanje osmice, kvadrata, pravougaonika, trougla.

13. I g r e

Najmanje 10 novih elementarnih i štafetnih igara za razvijanje psihomotornih osobina (brzine, snage, spretnosti, okretnosti, gipkosti, preciznosti i ravnoteže), po izboru učitelja.

14. Ritmika, ples i narodne igre

Ponavljjanje programa I razreda (tempo, ritam, dinamika).

Primjenjivanje raznih varijanti hodanja i trčanja uz muzičku pratnju: slobodno u prostoru, po nacrtanim linijama, pojedinačno, u grupama, kolonama.

Estetsko oblikovanje tijela: jednostavne vježbe za ruke, trup i noge.

Poskoci: dječji poskok (prirodni).

Plesni koraci: dvokoraci.

Svi pokreti izvode se uz muzičku pratnju.

Plesovi: Mi smo djeca vesela (obnoviti iz I razreda), Seljančica i jedno lakše narodno kolo.

Minimalni obrazovni zadaci (provjera)

Kompleks vježbi oblikovanja. Brzo trčanje do 30 m. Skok udalj iz zaleta jednonožnim odrazom i meki sunožni doskok u pijesak ili na strunjaču. Bacanje loptice odozgo u horizontalni cilj sa udaljenosti od 15 m. Dva povezana koluta naprijed. Vođenje lopte u mjestu lijevom i desnom rukom. Dodavanje lopte u parovima jednom rukom.

Preskakanje kratke vijače s međuposkokom. Nisko vratilo: pomicanje u prednjem visu mješovitom, ulijevo i udesno (pogrčenim nogama). Niska greda: hodanje sa privlačenjem, čučanj, usprav. Dječji narodni plesovi: Mi smo djeca vesela.

OBAVEZNE VJEŽBE OBLIKOVANJA - II RAZRED

Vježba za mišiće ramenog pojasa i trupa

Stav raskoračni, ruke savijene pred grudima

1. Zasuk trupom ulijevo, odručiti
2. Povratak u polazni položaj.
3. Isto kao 1, nadesno.

Vježba za mišiće trupa

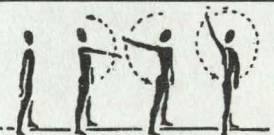
Stav raskoračni, ruke u uzručenju

1. i 2. Otklon trupa udesno.
3. i 4. Otklon trupa ulijevo.

Vježba za mišiće leđa

1. Iz stava spetnog ruke uz tijelo, pretklon, ruke odručiti.
2. Zib rukama u odručenju.
3. U pretklonu trupa pruručiti.
4. Usprav u polazni položaj.

Vježba za mišiće ruku i trupa

Iz stava raskoračnog bočni krugovi lijevom rukom uz zasuk trupa. Isto ponoviti desnom rukom.

Vježba za mišiće trupa

1. Iz stava raskoračnog zasuk trupa udesno, saviti trup do pretklona desno, rukama dohvatiti desno stopalo.
 2. Zib u otklonu desno.
 3. Usprav u polazni položaj.
- Vježbu ponoviti ulijevo.

Vježba za mišiće ramenog pojasa

1. Iz stava spetnog ruke uz tijelo, kroz odručenje uzručiti, ruke saviti u zglobu lakta, prstima dohvatiti potiljak.
2. Uzručiti, kroz odručenje pruručiti.

Vježba za mišiće trupa

1. U stavu raskoračnom iz pruručnja, kroz odručenje uzručiti, ruke saviti u zglobu lakta, prstima dohvatiti potiljak, uz otklon trupa.
2. Zib u otklonu.
3. Usprav kroz odručenje pruručiti.

Vježba za mišiće nogu

1. Četiri sunoža poskoka u mjestu.
2. Četiri poskoka na lijevoj nozi (desnoj).

Sve vježbe izvoditi u odgoovarajućoj (vježbaćoj) opremi, pri otvorenom prozoru. Svaka vježba se ponavlja 8 puta. Između dvije vježbe kratak odmor uz izvođenje nekoliko dubokih udaha i izdaha. Poslije vježbanja se umiti do pojasa ili istuširati. Vježbe je najbolje izvoditi ujutro odmah nakon ustajanja iz postelje.

III - RAZRED

(3 časa nedjeljno, 105 godišnje)

Ovladati elementarnim kretanjima manipulativnog i lokomotornog karaktera u jednostavnim i složenim uslovima.

1. Oblikovanje tijela i kretanje

Vježbama oblikovanja uticati na razvoj mišića ruku, ramenog pojasa, leđa i trbušnog zida, kao i na razvoj pokretljivosti zglobova i koordinacije tijela. U ovom uzrastu vježbe treba izvoditi tačno i skladno. Vježbe treba davati u određenom kompleksu (7-9 vježbi), koji treba uvježbavati sve dok ih učenici ne budu mogli samostalno izvoditi. Nakon toga potrebno je preći na drugi kompleks vježbi.

2. Strojave vježbe

Postrojavanje i prestrojavanje u vrstu i kolonu; zbor u dvije vrste, u kolonu po jedan, po dva, razbrojavanje, ravnanje, okretanje u mjestu po komandi; polazak i zaustavljanje po komandi.

3. Hodanje i trčanje

Hodanje s promjenom dužine koraka; hodanje uz muzičku pratnju; naizmjenično hodanje i trčanje. Trčanje umejrenim tempom u trajanju do 2 min. Brzo trčanje do 40 m iz visokog starta. Hodanje i lagano trčanje uz taktiraje u dvočetvrtinskom, tročetvrtinskom i četvoročetvrtinskom taktu.

U ovom razredu postavljene zadatke izvoditi sa nešto većim intenzitetom od prethodnog razreda i na dužim dionicama.

4. Skakanje i preskakanje

Zaletom sa obilježenog odskočišta skok udalj, doskok na meku podlogu. Skokovi u dubinu (sanduk, kozlič).

Preskakanje prepreka postavljenih u nizu (vijače, palice, motke, visine do 50 cm); skok uvis pravim i kosim zaletom.

Dvoje okreću vijaču „spoljašnjim” rukama (jedan iza drugog ili pored drugog) i istovremeno je preskaču, preskakanje vijače u laganom trčanju.

Preskakanje duge vijače koju okreću učenici, preskakanje viječe u grupama.

5. Vježbe na tlu

Kolut naprijed preko niže prepreke (lopta, medicinka i sl.); kolut nazad iz raznih početnih položaja; stav o lopaticama (svijeća) ; premet strance.

6. Bacanje i hvatanje

Bacanje medicinke (1 kg) lijevom i desnom rukom, kao i sa obje ruke odozdo, sa grudi i iznad glave iz mjesta i kretanja; bacanje medicinke nogom (gornjim dijelom stopala sa jednom i drugom nogom).

Bacanje loptice u dalj iz zaleta, jačom i slabijom rukom; u pokretan cilj, metu.

Vođenje i dodavanje lopte jednom rukom u trčanju; dodavanje odozdo, sa visine grudi, iznad glave ; odbijanje rukama (odbojkaški), u parovima i grupama.

7. Dizanje i nošenje

U parovima: motkom, palicom - nošenje trećeg.

8. Vučenje i guranje

U parovima, sa srednje linije, vučenje prema svojoj liniji; nadvlačenje na krug nacrtan na tlu držeći se za ruke oko kruga (djevojčice posebno).

Vučenje i guranje palice, motke i na užetu u obliku kvadrata.

9. Penjanje, puzanje i provlačenje

Penjanje: uz motke, mornarske ljestve, uže; prelaženje sa sprave na spravu.

Puzanje: potrbuške i na leđima uz obilaženje prepreka sa nošenjem lakih predmeta.

Provlačenje: provlačenja u penjanju i spuštanju kroz okna velikih ljestvi; provlačenja kroz druge sprave za to pogodne.

10. V i š e n j e

Dočelno vratilo: vis zavjesom o potkoljeno.

11. Vježbe sa rekvizitima

Kotrljanje obruča u krug i vijugavo.

Uspravno oslonjena palica o tle pridržavana jednom rukom: promjene mjesta između dva učenika 2 : 2 jedan prema drugome, puštanje palice, mijenjanje mjesta dok palice još „stoje”.

12. Vježbe na tlu

Kolut naprijed iz upora čučeca na mekoj i ravnoj podlozi do upora čučeca; kolut nazad iz upora čučeca na mekoj i ravnoj podlozi do upora čučeca.

13. Vježbe ravnoteže

Niska greda: hodanje u usponu naprijed, nazad, pola i cio okret (90° i 180°). Hodanje štulama naprijed, bočno i natraške.

14. I g r e

Najmanje 10 novih elementarnih i štafetnih igara za razvijanje psihomotornih osobina (snage, brzine, spretnosti, okretnosti, preciznosti i gipkosti) po izboru učitelja.

15. Ritmika, ples i narodne igre

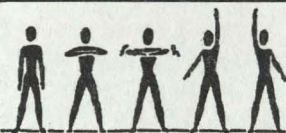
Obnavljanje programa iz II razreda. Okreti u mjestu za 45° , 90° , 180° . Raznosmjerni zamasi rukama u bočnoj, horizontalnoj i čeonj ravni. Makazice naprijed i nazad. Dječji poskok. Plesni korak: koraci sa privlačenjem naprijed, nazad i u stranu sa p.t.t. i bez p.t.t." Galop „naprijed i strance kroz vijaču. Kotrljanje lopte po tlu. Bacanje lopte u bočnoj i čeonj ravni, u mjestu i kretanju.

Plesovi: Seljančica, Savila se bela loza vinova i jedno lakše narodno kolo (obnoviti iz II razreda).

Minimalni obrazovni zahtjevi (provjera)

Kompleks vježbi oblikovanja. Brzo trčanje na 40 m. Skokovi u dubinu sa mekim doskokom sa visine od 100 cm. Skok uvis do 50 cm. , sa pravim i kosim zaletom. Bacanje loptice u dalj iz zaleta. Kolut nazad iz čučnja u čučanj. Niska greda: hodanje naprijed, nazad (pola i cio okret). Vođenje lopte rukom u trčanju. Dočelno vratilo: iz visa mješovito prednjeg, provlakom do visa mješovitog stražnjeg (uz pomoć) . Plesni koraci: "galop" naprijed, nazad. Jedno narodno kolo.

OBAVEZNE VJEŽBE OBLIKOVANJA - III RAZRED

Vježba za mišiće ramenog pojasa i trupa

1. U stavu raskoračnom ruke odručno zgrčene ispred grudi.
2. Dva ziba u ramenom pojasu unazad.
3. Lijevu (desnu) uzručiti, desnu (lijevu) zaručiti.
4. Zib u ramenom pojasu ruke unazad.

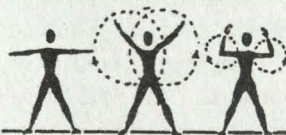
Vježba za mišiće ruku i ramenog pojasa

Iz stava spetnog bočni krugovi opruženim rukama uz zasuk trupa lijevo - desno i povezano objema rukama istovremeno pored tijela.

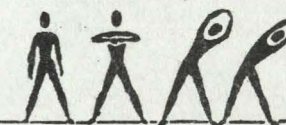
Vježba za mišiće leđa

1. Pretklon trupa ravno, ruke oslonjene na koljena.
 2. Uzručiti desnom, zib.
- Isto ponoviti, lijevom. Voditi računa da glava bude što više uzdignuta!

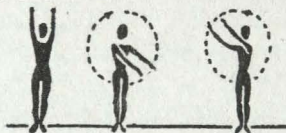
Vježba za mišiće ramenog pojasa i ruku

Iz stava raskoračnog veliki i mali čeonni krugovi.

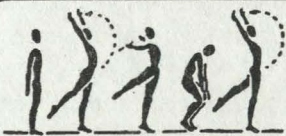
Vježba za mišiće trupa i ruku

1. i 2. U raskoračnom stavu ruke odručno zgrčene pred grudima, dva ziba u ramenom zglobu nazad.
3. i 4. Uzručiti, otklon ulijevo (desno) zib u otklonu.

Vježba za mišiće ramenog pojasa

U stavu spetnom veliki čeonni krugovi ulijevo i udesno.

Vježba za ledne mišiće

1. Iz stava spetnog i priručenja, zanožiti desnom uz uspon na prste lijeve noge i uzručiti.
2. Polazni stav uz malo povijanje u koljenom zglobu, ruke na koljenima.
3. Isto ponoviti sa lijevom nogom.
4. Isto kao 2.

Vježba za mišiće nogu

1. Iz malog počučjenja prednožiti (odnožiti) lijevom - desnom.
2. Počučanj.
3. i 4. Isto kao 1. i 2.

Vježbe se obavezo izvode u odgovarajućoj (vježbaćoj) odjeći, pri otvorenom prozoru. Svaka vježba se ponavlja osam puta, naizmjenično na lijevu i desnu stranu, lijevom i desnom rukom (nogom). Između dvije vježbe kratak odmor uz izvođenje nekoliko dubokih udaha i izdaha. Poslije vježbanja neophodno je umiti se do pojasa ili istuširati. Vježbe se po pravilu izvode ujutro odmah nakon ustajanja iz postelje.

UPUTSTVO ZA REALIZACIJU NASTAVOG PROGRAMA

Organizacija i načela rada sa učenicima

UI, II i III razredu fizičko vaspitanje se ostvaruje tri puta nedjeljno u trajanju od jednog nastavnog časa. Ove časove treba u nedjeljnom ciklusu rada rasporediti da se ostvaruju svakog drugog dana. Časovi fizičkog vaspitanja se ne smiju spajati kao blok - časovi.

Za učenike od I do III razreda predviđeni su obavezni kompleksi vježbi oblikovanja koje treba da nauče u toku školske godine. Za svaki razred su rađena dva kompleksa-jedan za prvo i jedan za drugo polugodište. Kompleks vježbi može da se organizuje i vježvba u učionici, sali ili na otvorenom terenu, pri čemu učenici treba da se oslobode viška odjeće prilikom vježbanja.

S obzirom da su cilj i zadaci fizičkog vaspitanja vrlo složeni i da se, najvećim dijelom, ostvaruju u okviru nastave, treba ih dobro osmisliti, pripremiti i realizovati. Radi toga svaki čas fizičkog vaspitanja mora da bude u skladu sa didaktičkim i metodičkim zahtjevima, ali i u skladu sa vaspitnim ciljevima i sadržajima programa koji su predviđeni za ovaj uzrast.

Za realizaciju sadržaja programa predviđenih za ovaj uzrast koristiti sve klasične i savremene nastavne metode.

Djeca ovog uzrasta se rado takmiče želeći da odmjere svoje sposobnosti. Zato su ovom uzrastu primjerene igre na prelazu iz elementarnih dječijih ka sportskim, u okviru kojih se izražava borbenost i časno zalaganje za ostvarivanje uspjeha. Naročito su primjenjive štafetne igre koje razvijaju smisao za kolektiv i ulogu svakog pojedinca u njemu.

Program fizičkog vaspitanja zahtijeva savremeniji didaktičko-metodički postupak nastavnika, što se odnosi, u prvom redu, na slobodniju kompoziciju časa fizičkog vaspitanja i na usavršavanje i osavremenjavanje tehnologije radnih procesa u samom njegovom toku.

Četvorodjelnu kompoziciju časa treba shvatiti samo kao obavezno polazište koje obezbeđuje optimalne psihološke, fiziološke i pedagoške predušlove za realizaciju neposrednog zadatka časa fizičkog vaspitanja. Na toj osovi, sa dosta slobode, treba i komponovati konačnu strukturu časa za svaki zadatak. Da, bi intenzitet vježbanja bio optimalan treba voditi računa o racionalnom korišćenju objekata, sprava, rekvizita i ostalog nastavnog pribora, o racionalnijem korišćenju raspoloživog vremena za čas i sl.

Neophodno je da se u organizaciji časova fizičkog vaspitanja koriste: demonstracija pripremljenog učenika, dijafilm skice, crteži, fotografije, kinogrami, lup-filmovi, kao i kompleti za video-motornu obuku.

Tehnologiju rada nastavnik može u znatnoj mjeri da usavrši i korišćenjem u radu instrumenata i uređaja, kao što su: razglasni uređaji (kojima može da se ozvuči sala za fizičko vježbanje i svi otvoreni sportski tereni), baterijski megafon, komplet ploča sa priručnikom za ritmičku gimnastiku, komplet ploča i muzičkih kasete sa priručnicima za upotrebu pri obradi dječjih kola, narodnih kola i igara, kao i uređaj za elektronsko mjerenje rezultata u trčanju. Usavršava je i optimalizacija tehnologije radnih procesa zahtijeva da sve osnovne škole kabinete za fizičko vaspitaje upotpune instrumentima i uređajima.

Razvijanje fizičkih sposobnosti

Programom je predviđeno da se na razvijanje fizičkih sposobnosti radi na svakom času u svim razredima. Posebno pažnju treba posvetiti:

- razvijanju osnovnih elemenata fizičke kondicije (snage, brzine, spretnosti, okretnosti, preciznosti, gipkosti, ravnoteže i izdržljivosti);
- učvršćivanju normalnog prirodnog držanja tijela u mirovanju i kretanju.

Programiranje vrši nastavnik prema stanju tjelesnog razvoja i fizičkih sposobnosti, potencijalnih mogućnosti i potreba učenika. Učenici se prema sposobnostima grupišu u tri homogene grupe. Nastavnik određuje vježbe i dozira opterećenja za svaku grupu. I u okviru homogenih grupa nastavnik je u obavezi da prilikom programiranja vodi računa o tjelesnom razvoju i fizičkim sposobnostima, potencijalnim mogućnostima i potrebama svakog učenika posebno.

Veća efikasnost nastave fizičkog vaspitanja može se postići u uslovima kada se učenici izlažu djejtstvu dovoljnih fizioloških opterećenja. Bez intenzivnih fizioloških nadražaja vježbe neće izazvati promjene u organizum. Potrebno je davati takve doze fizioloških opterećenja koje će izazvati određene promjene organa i organskih sistema u odnosu na njihovo usavršavanje. Za razvijanje fizičkih sposobnosti u metode, izbor vježbe i organizacione forme treba unostiti novine. Posebnu pažnju posvetiti primjeni individualnog organizacionog oblika rada. Radi bolje motivacije učenika, organizovati na časovima vježbanje uz muziku.

Uporedo sa praktičnim izvođenjem vježbi, nastavnik treba učenike da upozna sa njihovim značenjem i funkcijom.

SPORTSKO -TEHNIČKO OBRAZOVANJE

PRIRODNA KRETANJA I SPORTSKE GRAN

A - Zajednički program

Sadržaji zajedničkog programa izloženi su po razredima i polu (gdje je to neophodno). Uz njih su dati minimalni obrazovni zahtjevi (provjera) koji označavaju najniži nivo motornih znanja i umjenja koja učenici treba da savladaju i usvoje.

U I, II i III razredu sadržaji područja su: kretanja lokomotornog karaktera (hodanje, trčanje, skakanje, penjanje, puzanje i višenje); manipulativnog karaktera (hvatanje, nošenje i dodavanje predmeta i rekvizita); statičke i dinamičke ravnoteže i primjena naučenih elemenata u složenim situacijama i raznim igrama.

S obzirom na to da u ovom uzrastu fizičko vaspitanje realizuju učitelji, sadržaji su za ova tri razreda dati detaljno i u potpunosti su razrađeni, tako da predstavljaju programski maksimum.

AKTIVNOSTI U PRIRODI

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom škola organizuje aktivnosti u prirodi:

Izleti:

Škola je obavezna da u okviru fonda radnih dana planira i obezbijedi potrebno vrijeme od dva dana za izlete. Budući da izlaske u prirodi predviđaju i druga nastavna područja (priroda i društvo, priroda, društvo, biologija, geografija i sl.) treba ih organizovati i ostvariti na nivou škole. Izleti se mogu organizovati po odjeljenjima ili sa grupom odjeljenja, a njihove operativne zadatke, kao i lokaciju, utvrđuju zajedno stručni aktivni učitelja i nastavnika fizičkog vaspitanja, uz saradnju sa svim drugim aktivima koji izletom treba da realizuju svoje zadatke.

Kros

Nastavni program predviđa da se kros održava dva puta godišnje za sve učenike. Organizacija krosa je zadatak škole, a zbog velikog broja učesnika u njima, u realizaciji učestvuju nastavnici svih vaspitno-obrazovnih područja.

Krosevi se ostvaruju u okviru radnih dana - dana sporta.

Stručni aktivni nastavnika fizičkog vaspitanja utvrđuje dužine staza za kroseve, prema uzrastu učenika.

POVEZIVANJE FIZIČKOG VASPITANJA SA ŽIVOTOM I RADOM

Upućivanje učenika u samostalni rad na razvijanju i održavanju fizičke kondicije u svakodnevnom životu je značajna obaveza.

U tom smislu određivati neposredne radne zadatke, prema individualnim potrebama i mogućnostima, koje će učenici izvršiti u slobodno vrijeme, kao jutarnju gimnastiku ili u okviru svakodnevne rekreacije.

Učenike čije su fizičke i motorne sposobnosti slabije, učitelj i nastavnik fizičkog vaspitanja treba da upućuje da u slobodno vrijeme samostalno vježbaju. Oni treba da im prikažu i objasne vježbe koje treba kod svojih kuća, samostalno ili uz pomoć i podršku roditelja, da vježbaju. Poslije izvjesnog vremena na času fizičkog vaspitanja treba kontrolisati šta je učenik od postavljenog zadatka ostvario.

Razvijanje zdravstveno - higijenskih navika za vrijeme nastavnih i vannastavnih oblika fizičkog vaspitanja, odnosno cjelokupnog boravka učenika u školi, kao trajan proces, ostvaruje se pomoću svih nastavnih sadržaja i drugih oblika rada u školi, na taj način što će voditi brigu o higijenskim uslovima objekata za nastavu fizičkog vaspitanja i ličnoj higijeni (pranje ruku, nogu, kupanje nakon vježbanja).

Fizičko vaspitanje je moćan činilac u jačanju zdravlja i preventivno sredstvo u sprečavanju oboljenja samo kada se sprovodi u higijenskim uslovima.

Bazu fizičkog vaspitanja učenika mora činiti vježbanje na otvorenom, na školskom vježbalištu, igralištu, u šumi i sl. Učenici najveći dio dana provode u zatvorenim prostorima, u sjedećem - statičkom položaju, stoga je neophodno da putem fizičkog vježbanja i svakodnevnih sportskih aktivnosti nadoknade sve izraženu hipodinamiku.

Na časovima fizičkog vaspitanja učenici treba da vježbaju u opremi koja je pogodna za to, da poslije vježbanja operu ruke, da se umiju i presuvuku, da se pri aktivnom odmoru raskomote od šalova, kapa i teških kaputa, itd.

SPORTSKA TAKMIČENJA

Sportska takmičenja čine integralnu komponentu procesa fizičkog vaspitanja. Na njima učenik provjerava rezultate svog rada, a nadmetanja s vršnjacima ga podstiču na vlastito usavršavanje. Zbog toga je neophodno da škola odredi materijalne, organizacione i druge uslove kako bi školska sportska takmičenja bila dostupna svim učenicima.

Korektivno vježbanje

Pri sistematskom ljekarskom pregledu svi se učenici po zdravstvenim kriterijumima razvrstavju u tri grupe:

- sposobni za redovnu nastavu,
- sposobni za redovnu nastavu uz izvjesna ograničenja,
- upućuju se na dopunsko (specijalno) fizičko vježbanje.

Korektivno vježbanje se organizuje za učenike koji usljed smanjenih sposobnosti, umanjene motorike, oslabljenog zdravlja, lošeg držanja tijela ili tjelesnih deformiteta ne mogu i ne simiju da ostvaruju opšti program fizičkog vaspitanja. Ovi učenici umjesto redovne nastave imaju po dva časa korektivno-pedagoškog rada i njihov rad se ocjenjuje.

Organičenja daje ljekar, koji je izvršio pregled, i on tačno precizira koja su to organičenja, na primjer: (izdržljivost, trčanje, česta ubrzanja, vježbe snage, igra sa loptom, vježbe ravnoteže i sl.).

Nastavnik fizičkog vaspitanja i učitelj su dužni da zahtjeve ljekara uvažavaju, da ih unesu u svoja zvanična dokumenta u kojima vode evidenciju o fizičkim sposobnostima djece, kao i da na svakom času fizičkog vaspitanja, u okviru drugih aktivnosti, vode računa o ovim organičenjima.

Pri postavljanju zadataka cijelom razredu, nastavnik upozorava učenike sa organičenjima koje sadržaje i u kojoj mjeri oni mogu da ostvaruju.

Program korektivnog vježbanja zajednički utvrđuju ljekar i nastavnik fizičkog vaspitanja a prema potrebama učenika.

Učitelj i nastavnik su obavezni da učenike koji su upućeni u dispanzer na vježbanje redovno prate i u tom pogledu održavaju kontakte sa učenicima i njihovim roditeljima, kao i specijalistima koji taj program realizuju.

U principu, ni jedan učenik ne može da bude oslobođen fizičkog vaspitanja, samo su programi koji odgovaraju pojedinim grupama djece različiti. Najveći procentat učenika fizički se razvija i vaspitava u okviru redovnog programa. Jedan, znatno manji broj kroz korektivno-pedagoški rad. Međutim, postoji još jeda, ne veliki, procentat učenika koji fizičko vaspitanje realizuju putem redovnih časova fizičkog vaspitanja, ali zbog ranije preležanih bolesti, rekoalescentnog stanja, ili nekih drugih umanjenih sposobnosti (invaliditet, umanjen vid i sl.) vježbaju uz izvjesna ograničenja. O tome posebno mora da vode računa učitelji i nastavnik fizičkog vaspitanja.

SPORTSKO-REKREATIVNE AKTIVNOSTI

Škola je dužna da omogući organizaciju sportsko-rekreativnih aktivnosti prvenstveno za svoje učenike u vannastavno vrijeme koje odredi škola. Preporučuje se školama da sportsko rekreativne aktivnosti organizuju i za vrijeme zimskog, i ljetnjeg školskog raspusta.

Poseban organizacioni oblik je Dan sporta. U toku školske godine škola može više puta organizovati dan sporota. Dan sporota je preciziran u kalendaru godišnjeg programa i plana rada škole.

Škola će, zajedno sa organizacijama za fizičku kulturu i roditeljima, stvarati uslove za svakodnevne sportsko rekreativne aktivnosti učenika.

LOGOROVANJE I ZIMOVANJE

S obzirom na potrebe djece škola treba da organizuje kolektivna logorovanja i zimovanja učenika. Ona, pored rekreativno-zabavnih sadržaja, služe organizovanom preduzimanju mjera i režima koje doprinose aktivnom odmoru, jačanju zdravlja, praktičnoj obuci vojno odbrambenih vještina i sportova koji se ne mogu realizovati u toku redovne nastave.

VREDNOVANJE I OCJENJIVANJE

Fizičko vaspitanje se po prirodi svoje djelatnosti znatno razlikuje od ostalih vaspitno-obrazovnih oblasti u školi.

Vrednovanje i ocjenjivanje se vrši na osnovu sljedećih elemenata:

- fizičke sposobnosti učenika;
- sportsko-tehničkih dostignuća i
- odnosa učenika prema fizičkoj kulturi.

Prva dva elementa su po prirodi takvi da im je učinak mjerljiv i mogu kao obrazovni standardi da budu egzaktno izraženi. To su minimum fizičkih sposobnosti i sportsko tehničkih dostignuća koje učenici pojedinih uzrasta treba da dostignu. što garantuje isti minimalni a zadovoljavajući nivo sposobnosti kod svih učenika u Republici Crnoj Gori.

Fizičke sposobnosti

Pri ocjenjivanju fizičkih sposobnosti uzima se u obzir nivo ličnih fizičkih sposobnosti svakog pojedinca, ostvaren u toku školske godine, prema njegovim individualnim mogućnostima.

Za kontrolu fizičkih sposobnosti primjenjuje se baterija testova Jugoslovenskog zavoda za fizičku kulturu i medicinu sporta koja obuhvata:

za uzrast od I do IV razreda:

- za tjelesni razvoj (tjelesna visina i tjelesna masa);
- za eksplozivnu snagu mišića nogu (skok u dalj iz mjesta);
- za opštu snagu (bacanje medicine 2 kg);
- za brzinu (trčanje 30 m iz visokog starta);
- za snagu ruku i ramenog pojasa (izdržaj u zgibu do 120 sek. maksimalno);
- za gipkost (duboki pretklon na klupici).

Provjera se obavlja na kraju svake školske godine, a postignuti rezultati se vrednuju pomoću kriterijuma za procjenu fizičkog razvoja i fizičkih sposobnosti djece i omladine uzrasta od 7 do 19 godina (normativi).

Na osnovu utvrđenih vrijednosti na svakom testu utvrđuje se ukupan zbir bodova i procjenjuje se stanje fizičkih sposobnosti učenika. Rezultati provjere služe nastavniku i svakom pojedinom učeniku da, upoređujući utvrđeno stanje sa prethodnim, ocijeni svoj napredak. Podaci o fizičkom razvoju i sposobnostima unose se u dnevnik rada nastavnika.

Rezultati praćenja služe nastavnicima fizičkog vaspitanja kao osnova za programiranje rada, u individualnom pristupu i određivanju radnih zadataka za svakog pojedinca i za njihovo ocjenjivanje.

Sportsko-tehnička dostignuća

Sportsko-tehnička dostignuća se ocjenjuju utvrđivanjem obima (kvantiteta) i nivoa (kvaliteta) savladanosti sadržaja programa, preciziranih u poglavlju sportsko-tehničkog obrazovanja.

Za praćenje sportsko-tehničkih dostignuća služe minimalni obrazovni standardi na osnovu kojih se vrednuje postignuti uspjeh.

U svakom razredu, poslije navođenja zajedničkih programa dati su minimalni obrazovni zahtjevi koje svaki učenik treba da savlada.

Odnos učenika prema fizičkoj kulturi

Ocjenjivanje odnosa učenika u fizičkoj kulturi obavlja se praćenjem učenikove aktivnosti na vlastitom fizičkom usavršavanju, učvršćavanju zdravlja, njezi tijela, izvršavanju zadataka u smislu njegovanja svojih fizičkih sposobnosti, ostvarenom stepenu navika za stalnim vježbanjem, odnosu prema drugovima tokom vježbanja, tokom sportskih takmičenja i izleta kao i praćenjem aktivnosti učenika u ostalim oblicima kojima se stečena znanja iz ove oblasti povezuju sa svakodnevnim životom.

Ocjena

Ocjenu odličan (5) dobija učenik koji je radom u toku školske godine poboljšao svoje fizičke sposobnosti i čiji rezultati znatno prevazilaze standarde uzrasta; koji u sportsko tehničkim dostignućima znatno prevazilazi postavljene zahtjeve po obimu i kvalitetu i koji ima veoma aktivan odnos prema fizičkoj kulturi.

Ocjenu vrlo dobar (4) dobija učenik koji radom u toku školske godine poboljša svoje fizičke sposobnosti i čiji rezultati prevazilaze standarde uzrasta; koji u sportsko-tehničkim dostignućima prevazilazi postavljene zahtjeve po obima i kvalitetu i koji ima aktivan odnos prema fizičkoj kulturi.

Ocjenu dobar (3) dobija učenik koji je radom poboljšao u toku školske godine fizičke sposobnosti u granicama standarda, čiji su rezultati u sportsko-tehničkim dostignućima u granicama minimalnih obrazovnih zahtjeva i čiji je odnos prema fizičkoj kulturi zadovoljavajući.

Ocjenu dovoljan (2) dobija učenik koji u toku godine nije poboljšao svoje fizičke sposobnosti, čiji su sportsko tehnički rezultati ispod utvrđenih standarda i koji ne pokazuju minimum interesovanja za fizičku kulturu.

Ocjena nedovoljan (1) u principu ne bi trebalo da dobije ni jedan učenik. Učenik čije su fizičke sposobnosti opale, i koji ne ispunjava očekivane standarde kao i koji ne pokazuje ni minimum interesovna za održavanje svojih fizičkih i funkcionalnih sposobnosti, akoji je zdrav, upućuje se na korektivno-pedagoški rad.

IV SASTAV KOMISIJA

1. CENTRALNA KOMISIJA

Dragan Kujović, ministar prosvjete i nauke, prof. dr **Pavle Gazivoda**, pomoćnik ministra za prosvjetu, prof. dr **Miladin Vuković**, prof. dr **Žarko Pavićević**, akademik dr **Branislav Ostojić**, akademik dr **Novo Vuković**, docent dr **Vesna Kilibarda**, akademik **Dragan Karadžić**, docent mr **Senad Gačević**, docent dr **Božidar Šekularac**, prof. dr **Branko Radojičić**, **Dragan Vujisić**, predsjednik Prosvjetnog savjeta, **Branko Radulović**, prosvjetni inspektor, **Ljubomir Kovačević**, prosvjetni inspektor, **Miljan Vujošević**, direktor OŠ „Vladimir Nazor”, **Božidar Šćepanović**, glavni prosvjetni inspektor, **Nataša Živković**, prosvjetni inspektor, dr **Petar Đuravčaj**, direktor OŠ „Đerd K. Skenderbeg”, **Zarija Brajović**, urednik u Zavodu za udžbenike i nastavna sredstva, **Rajko Bogojević**, načelnik Odjeljenja za razvoj i programiranje, **Vladislav Vuković**, **Ostoja Ostojić** i mr **Miodrag Brajković** samostalni savjetnici Odjeljenja za razvoj i programiranje.

2. STRUČNE KOMISIJE ZA PROGRAME

SRPSKI JEZIK

1. dr **Novo Vuković**, akademik Filozofski fakultet Nikšić
2. **Mira Obradović**, prosvjetni inspektor Podgorica
3. **Azra Radanović**, učiteljica OŠ „S. Pejanović” Podgorica
4. dr **Radisav Džuverović**, prosvjetni inspektor Pljevlja
5. mr **Isak Kalpačina**, prosvjetni inspektor Podgorica
6. **Smilja Sindik**, nastavnik OŠ „S. Ilić” Kotor

ALBANSKI JEZIK

1. dr **Petar Đuravčaj**, direktor OŠ „Đ.K. Skenderbeg” Zatrijebač
2. **Petar Drešaj**, direktor OŠ „M. Lekić” Tuzi
3. **Sume Kokaj**, učiteljica OŠ „B. Elezaga” Vladimir
4. **Čamil Maraj**, profesor OŠ „M. Tito” Ulcinj
5. **Vaselj Beriša**, nastavnik OŠ Dinoše

ENGLESKI JEZIK

1. dr **Slavica Perović**, Institut za strane jezike, Podgorica
2. **Nataša Živković**, prosvjetni inspektor, Podgorica
3. **Snežana Bilbija**, Filozofski fakultet, Nikšić
4. **Ljiljana Subotić**, Prosvjetni inspektor, Tivat
5. **Radojka Dapčević**, profesor OŠ „Sutjeska”, Podgorica

MATEMATIKA

1. dr **Žarko Pavićević**, PMF, Podgorica
2. **Ostoja Ostojić**, samostalni savjetnik, Podgorica
3. **Veselin Rmuš**, prosvjetni inspektor, Berane
4. **Slavka Vojvodić**, učiteljica OŠ „L.Simonović” Nikšić
5. **Božo Bakrač**, direktor OŠ „Oktoih”, Podgorica

PRIRODA I DRUŠTVO

1. dr **Ljubinka Milošević**, Filozofski fakultet ,Nikšić
2. **Dušanka Popović**, prosvjetni inspektor ,Podgorica
3. **Slavka Klikovac**, učiteljica OŠ „M. Vuković” Golubovci

MUZIČKA KULTURA

1. mr **Senad Gačević**, Muzička akademija, Cetinje
2. mr **Vesna Vučinić**, Filozofski fakultet ,Nikšić
3. **Biljana Šakotić**, učiteljica OŠ „L.Simonović” Nikšić
4. **Branka Vujičić**, profesor OŠ „Š.Makarije” , Podgorica
5. **Mirjana Ivanović**, Muzička akademija, Cetinje

LIKOVNA KULTURA

1. **Dragan Karadžić**, **akademik**, Likovna akademija, Cetinje
2. **Dragoljub Brajović**, prosvjetni inspektor, Podgorica
3. **Sabaheta Masličić**, OŠ „V.Karadžić”, Berane

FIZIČKO VASPITANJE

1. dr **Veselin Jovović**, Filozofski fakultet, Nikšić
2. **Dobroslav Vujović**, prosvjetni inspektor, Podgorica
3. **Vojo Gardašević**, profesor OŠ „Sutjeska”, Podgorica
4. **Svetomir Kocka**, prosvjetni inspektor, Berane
5. **Gordana Zejak**, učiteljica OŠ „Š.Makarije”, Podgorica

